

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müzik Ana Bilim Dalı

HALK TÜRKÜLERİNDE PROTEST OLGU VE RUHİ SU

Yüksek Lisans Tezi

Yurdaer KİŞİN

Sivas

Temmuz 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Müzik Ana Bilim Dalı

HALK TÜRKÜLERİNDE PROTEST OLGU VE RUHİ SU

Yüksek Lisans Tezi

Yurdaer KİŞİN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Barış ERDAL

Sivas

Temmuz 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Müzik Ana Bilim Dalı

Tezin Başlığı : Halk Türkülerinde Protest Olgusu ve Ruhi Su

Savunma Tarihi: 11.06.2019

Danışman : Doç. Dr. Barış ERDAL

Unvanı : Doç. Dr. Barış ERDAL
Jüri Başkanı : Doç. Dr. Barış ERDAL

Üye : Doç. Dr. Serdar ÇELİK

Üye : Doç. Dr. Barış TOPTAŞ

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Adı Soyadı

İmza

Yurdaer KİŞİN tarafından hazırlanan “ Halk Türkülerinde Protest Olgusu ve Ruhi Su” başlıklı bu tez kabul edilmiştir /... /....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dâhil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

08/07/2019

Yurdaer KİŞİN

ÖNSÖZ

Ruhi Su'yu ve ezgilerini ilk kez ilkokul yıllarında duymuştum. Sabahın erken saatlerinde okula gitmek için uyandıgımda evde iki şeye anlam veremezdim; Ruhi Su'nun evde yankılanan basbariton sesine ve babamın bu ezgiler eşliğinde sigara içmesi nedeniyle evi saran dumanın genzimi yakmasına. Ruhi Su'nun ezgilerine çok fazla anlam yükleyememiştım o yıllarda çünkü televizyonlarda ve radyolarda duyulan, popüler kültürün sürekli ısıtıp insan önüne çıkarttığı işlere benzemiyordu yaptığı. Üstelik Su'nun sesi, henüz çocuk yaşlarda olan birinin taklit edebileceği bir ses türü değildi. Evden ayrılıp üniversiteye gidene kadar o ezgiler dönemselsel olarak hafızamda tekrar etti. Üniversitede çokseslilik denilen kavramla karşılaşmıştım. Çokseslilik de ilkin anlam veremediğim bir noktada durdu. Sonrasında dinleyerek, korolara katılarak ve kuramsal çerçeveyi öğrenmeye çalışarak idrak edebildim bu meseleyi. Bu anlamıyla Ruhi Su bende karşılık bulmaya başlamıştı. Öğretmen olup bir sınır ilçesi olan Akçakale'ye atandıktan sonra alanımda çalışmak ve bölgenin imkânsızlıklarını bertaraf edip kabuğumu kırmak maksadıyla lisansüstü eğitime başladım. Bu sürecin şahsıma kazandırdığı birçok husus vardır. Ruhi Su üzerine yapılan bu çalışma, gerçek anlamda geçmişin ve bugünün tarih sahnesinde üstlendiği rolü anlatmanın gayretidir. Bu çalışma; Ruhi Su'nun bir aydın, sanatçı olarak toplum içerisindeki yerini, tarihsel olarak ezen-ezilen arasındaki sınıfsal çelişkiyi, toplumun baskılar karşısında vermiş olduğu mücadelenin geçmişten bugüne müzik içerisindeki karşılığını anlatmak/tartışmak maksadıyla ortaya çıkmıştır. Ruhi Su'nun politik tavrına, yaşantısına ve sanatına duyduğum sonsuz saygıdan dolayı, bu çalışmanın her safhasında sürekli tedirginlik ve kaygı duygularını hissetmişimdir.

Danışmanım Doç. Dr. Barış ERDAL'ın, çalışmaya dair yürütmüş olduğu bu süreç çok önemlidir. Çalışmanın gelişmesi, anlatımların düzgün yapılabilmesi ve eksiklerin tamamlanması açısından bilimsel olarak yapmış olduğu eleştirilerin ve katkıların kıymeti çok büyüktür. Bu anlamda kendisine teşekkürü bir borç bilirim.

Lisansüstü eğitimim sürecinde şahsıma dair beklentilerini sürekli yüksek tutan ve aslında bu anlamda beni cesaretlendirip ufku genişleten, insani değerlerin tükendiği bir dönemde bu değerlere sahip çıkan saygıdeğer öğretmenim Doç. Dr. Özlem ÖZALTUNOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Şartlar ne olursa olsun yanımda olan, gerek bu çalışmada gerek yaşamı bir YOL eyleyip adımladığımız zor süreçlerde bir an olsun desteğini ve varlığını esirgemeyen Derya'ya ne kadar teşekkür etsem az kalacaktır.

Son olarak, gözümü açtığım günden beri annem; sığındığım emektar bir çatıdır. Bendeki yeri çok büyüktür. Yaşadığım tüm zorlu süreçlerde yanımda ilk önce annem olmuştur. Bugüne kadar çözemediği bir sorun görmedim. Sevgi denilen duygu annemde karşılıksızdır. 'Sevgi güzellik ister, emek ister' cümlesi, şahsım konu alınacaksa en çok anneme yakışır şu mavi atlasta. Emeline çok büyük saygı duyuyor ve teşekkür ediyorum.

Anneme ithafen...

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
I.BÖLÜM	1
1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Amacı	5
1.2.Araştırmanın Önemi	5
1.3.Yöntem	6
II. BÖLÜM.....	7
2.RUHİ SU’NUN ÇOCUKLUĞU, EĞİTİM SÜRECİ VE YAŞAMI ÜZERİNE	7
2.1.Çocukluk Yılları	7
2.2.Okula İlk Başlangıcı	9
2.2.1.Dönemin Önemli Kurumlarından Musiki Muallim Mektebi ve Ruhi Su.....	10
2.3.Ankara Konservatuvarı.....	16
2.4.Opera Sanatçısı Ruhi Su.....	20
2.5.Radyoda Bir Anons: “Basbariton Ruhi Su Türküler Söylüyor”	25
III. BÖLÜM.....	29
3.TÜRKİYE’NİN POLİTİK İKLİMİ VE BU ÇERÇEVEDE RUHİ SU	29
3.1.Çok Partili Dönem ve Demokrat Parti İktidarı.....	29
3.2.Demokrat Parti’nin Anti-Komünist Söylemi, 1951 Tevkifatı ve Gelişen Süreç	31
3.2.1.Sansaryan Hanı.....	32
3.2.2.Harbiye Cezaevi ve Sıdika Umut ile Evlilik	34

3.2.3.Adana Hapishanesi	36
3.3.Tutukluluk ve Cezaevi Sürecinin Ardından	38
3.4.Atıf Yılmaz ve “Karacaoğlan’ın Büyük Sevgisi”	39
3.5.1960’lı Yıllar ve 27 Mayıs Müdahalesi.....	42
3.5.1.Taksim Gazinosu Sahnesi ve Yapı Kredi Bankası’ndaki Çalışmalar ...	42
3.6.İmece Plakları ve Kayıtlar	45
3.7.Ruhi Su’nun Eğitimci Yanı	49
3.8.Ruhi Su’dan Etkilenen Sanatçılar.....	51
3.9.Hastalığı, Yurtdışı Süreci ve Sonrası.....	52
IV. BÖLÜM	55
4.HALK TÜRKÜLERİNDE BİR İFADE BİÇİMİ OLARAK PROTESTO	55
4.1.Eşkivalık Türküleri	56
4.2.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Protest Olguyu İşleyen Ozan ve Âşıklar.....	58
4.2.1.Pir Sultan	59
4.2.2.Köroğlu.....	64
4.2.3.Dadaloğlu	66
V.BÖLÜM.....	69
5.RUHİ SU’NUN MÜZİĞİ, SANATA BAKIŞ AÇISI VE MÜZİKAL AÇIDAN ÖNEMİ.....	69
5.1.Ruhi Su’nun Müziğini Şekillendiren Faktörler	69
5.1.1.Ruhi Su’nun Müziğinde Akademik Eğitimin Etkisi	70
5.1.2.Ozan ve Âşıkların Ruhi Su Müziğindeki Etkisi	72
5.2.Ruhi Su’nun Müziği ve Eserleri Üzerine	75
5.2.1.Eytişimsel Yaklaşım.....	76
5.2.2.Eserlerinde/Çalışmalarında Çoksesli Yapı.....	76
5.3.Ruhi Su’nun Müziğinde Protest Anlam	78

5.4.Ruhi Su'nun Şiirleri.....	85
5.4.1.Ninni.....	85
5.4.2.Serhat Türküsü	86
5.4.3.Seferberlik	86
5.4.4.Geldik	87
5.4.5.Ezgili Yürek	87
5.4.6.Kist	88
5.4.7.Görünen.....	88
5.4.8.Irmak	89
5.4.9.Başlasın	89
5.4.10.İnsan ve Emek	90
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA	93
ÖZGEÇMİŞ.....	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.Bilinen İlk Fotoğrafi	10
Şekil 2.Askeri Okulda	12
Şekil 3.Müzik Öğretmen Okulu Diploması	16
Şekil 4. Ruhi Su ve Âşık Veysel	17
Şekil 5.Konservetuvaz Diploması	20
Şekil 6.Fidelio Oyununda	22
Şekil 7.Yarasa Operetinde	24
Şekil 8.Sahne de	25
Şekil 9.Yurtdışında Bir Radyo Programı	27
Şekil 10.Askeri Mahkemede	35
Şekil 11.Cezaevindeki Çalışmaları	36
Şekil 12.Atıf Yılmaz'ın Filminden Bir Kare	41
Şekil 13.Aziz Nesin İle	43
Şekil 14.Hasan Hüseyin Korkmazgil İle	47
Şekil 15.Ruhi Su'nun Uzun Çalarları	48
Şekil 16.Ruhi Su Öğrencilerini Çalıştırıyor	49
Şekil 17.Dostlar Korosu	50
Şekil 18.Dostlar Korosu Prova	51
Şekil 19.Pasaport Hakkında Evrak	52
Şekil 20.Cenaze Töreni	53
Şekil 21.Develioğlu Düzenlemesi	78
Şekil 22. Ruhi Su Ağır Ceza Mahkemesinde	80
Şekil 23.Konserden Bir Kare	82
Şekil 24.Bir Mitingde	83
Şekil 25.Sinan Cemgil ve Arkadaşları İle Birlikte	85

ÖZET

Bu çalışma; Türk müziğinde önemli bir yere sahip olan Ruhi Su'yu ve müziğini anlatabilme çabasının ürünüdür. Ruhi Su'nun müziği Cumhuriyet öncesi dönemden süregelen bir geleneğin izlerini taşımaktadır; lakin akademik eğitimi ve Cumhuriyet'in batılılaşma politikalarının etkisiyle icra etmiş olduğu müzik, farklı bir biçime ulaşmıştır. Ruhi Su'nun ezgilerinin ve düşüncelerinin ilerici bir yönü vardır; halk ezgilerini, halktan kopuk olmadan gerektiği gibi seslendirmenin, icra etmenin doğru olduğu görüşündedir. Bu anlamıyla kültürel alanı etkilemeye çalışmıştır.

Ruhi Su'nun müziğini kavrayabilmek için ilk önce yaşantısına, akabinde akademik eğitimi ve Cumhuriyet öncesi dönemin ozan ve âşıklarının üzerinde yaratmış olduğu etki ele alınacaktır. Türkiye'nin dönemsel olarak yaşadığı siyasal süreç ve toplumsal olayların Ruhi Su'nun müziğindeki karşılığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ruhi Su, Protest, Halk Müziği, Ozan, Âşık, Gelenek.

ABSTRACT

This study aims to shed light on the character and works of Ruhi Su, one of the most substantial figures of Turkish music. The music of Ruhi Su bears the stamp of the pre-republic music in Turkey ;however, his music gets affected by the academic education he received and the westernization movement as well and reaches quite a different dimension. The melody and thoughts of Ruhi Su have a progressive aspect, he performs and pursues his art not in a vacuum but for people's sake. On that sense, he tries to affect the cultural atmosphere in Turkey.

On the purpose of comprehending the music of Ruhi Su, principally his biography is examined and after, his academic education and the effects of the pre-republic bards of Turkey are investigated. The political atmosphere and the social events in Turkey during the period Ruhi Su lived in and the effects of this period on the music of Ruhi Su are researched.

Key Words: Ruhi Su, To Protest, Folk Music, Bards, Tradition

I.BÖLÜM

1.GİRİŞ

İnsanın yaşantısına tarihsel olarak bakılırsa, daima var olma mücadelesi verdiğini ve verilen bu mücadele pratikleri içerisinde emek kavramının yer aldığını söyleyebiliriz. Açığa çıkan bu mücadele pratiklerine anlam yükleme ve pratiklerin aktarımını sağlama konusunda şüphesiz müziğe de hatırı sayılır bir sorumluluk yüklenmiştir. Yer yer umudu, acıyı, neşeyi, ölümü ve tarifsiz birçok duyguyu işleyen ezgiler; insanlık tarihinde isyanı, itirazı, öfkeyi ve elbette başkaldırıcıyı da kendine konu edinmiştir.

Farklı konuları işleyen müziğin neyi tanımladığı sorusuna, değişkenlik ve benzerlik gösteren birçok tanım bulabiliriz. Bu noktada, Ayhan Erol; müziğin nasıl bir ürün olduğu, tanımlanan şeyin, tanımlayana göre farklılıklar göstereceği ve müzik pratiklerinin niteliği ve yoğunluğuna ilişkin ‘Müzik Üzerine Düşünmek’ adlı eserinde geliştirici ve düşündürücü tanımlar yapmaktadır.

“Tanımlanan şeyi tanımladığı çerçeveye sınırlandıran tanım, tanımlayanın tanımladığı şey hakkındaki deneyimini referans yaparak ifade edebileceği bilişsel bir üründür. Dolayısıyla müzik nedir sorusuna verilecek her yanıt, yani her tanım, yani müziğin ne olduğuna ilişkin herkesin kendi perspektifini kısaca aktardığı ifade aracı, insanların müzik pratikleri ile girdiği ilişkinin niteliğine ve yoğunluğuna bağlı olarak farklıdır”¹

Bununla birlikte müzik, farklılıklar barındıran ve aynı zamanda birbirini etkileyen, önemli kılan duygu ve düşüncelerin tarihler boyunca insanın ‘ortak dili’ olmuştur. Yaşamın insan üzerinde bıraktığı etki ve bu etkinin karşısında insanoğlunun davranışları önemlidir. Müzik; üzerine düşen sorumluluk itibarıyla, tarihler boyu aktarımı sağlayan bir ‘ortak dil’ vazifesi üstlenmiştir. Bu doğrultuda Ahmet Say; müziğin üstlendiği bu sorumluluğa ve ‘ortak dil’ kavramına dikkat çekmektedir.

“Aslında müzik, insanın duygularını, düşüncelerini seslere anlatma olanağı veren bir ‘dil’dir. Bu dilin anlaşılır olması için birbirini izleyerek akıp giden seslerin anlam taşınması gerekir. Müziğin anlamı, insanın hayat karşısındaki davranışlarıdır. ‘Müzikal anlatım’, birçok yönüyle insanın duygu ve düşüncelerini, izlenim, tasarım ve dileklerini seslerle anlatması, içini dökmesidir. Müzik bundan ötürü ‘ortak bir dil’

¹ Ayhan Erol, *Müzik Üzerine Düşünmek*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 11.

özelliği kazanmıştır. Değişik kıtalardaki değişik toplumların insanları bu nedenle müzik dilinde buluşabilmiş, müzikle anlaşabilmiştir”²

Müziğin tanımını, elbette net ve kısa ifadelerle tek düze bir anlatım şekliye yapmak doğru olmayacaktır; çünkü bu noktada müziğin çok boyutlu olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Müziğin tanımının farklılıklar gösterebileceğine ve bu farklılıkların, aslında içinde barındırdığı nüanslardan kaynaklı olduğuna yukarıda değinilmişti. Müziğin çok boyutlu olması sadece kendisiyle sınırlı olmadığı anlamı taşımaktadır. Müzik, günümüz itibariyle disiplinler arası bir çalışma alanıdır. İçinde barındırdığı farklı konular, farklı toplum yapıları, farklı insan yaşantıları v.s. gibi özellikler müziğin diğer alanlarla da dirsek temasında bulunmasını, ortak çalışmasını gerekli kılmıştır. Bu anlamda müzik sosyolojisi üzerine Edip Günay’ın tanımı öne çıkmaktadır.

“Müzik sosyolojisi; doğayı göz ardı etmeksizin, insan kültürü içinde bireylerin, gurupların ve kuruluşların ilişkilerinden oluşan gerçekleri müzikle ilişkili olarak araştıran denemelerden edinilmiş kuramsal bilgiler ile bu deneyimlerden yararlanılarak sistematikleştirilmiş bilgilerden oluşan bir çalışma alanıdır”³

Müziğin çok boyutlu, disiplinler arası bir alan olması ve diğer alanlarla dirsek teması hakkında yukarıda bazı ifadeler yer verildi. Müziğin geniş yelpazede anlam ihtiva etmesi, insan ve toplum üzerinde farklı etkiler yaratması onun çok boyutluluğunun bir nevi sağlaması niteliğindedir. Attali, müziğin diğer alanlarda çalışma yürüten insanlar için de anlam taşıdığını ifade eder.

“Pek çok filozof müzik üzerine düşünmüş. Mesela Jean Jacques Rousseau, Discours sur l’origine de l’inegalite [İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı] adlı yapıtında şöyle der: ‘Sanatların kökenini araştırdığımızda veya ilk sokak satıcılarını gözlemlediğimizde görüyoruz ki bunların hepsi aslında genel olarak geçinmek için yapılan işlerdir.’ Karl Marx için müzik, ‘gerçeğin aynası’dır. Friedrich Nietzsche için ise ‘hakikati söyleyen söz’, ‘dünyanın Dionysos’sa özgü aynası’dır. Sigmund Freud için müzik, ‘şifresi çözülecek bir metin’dir. Pierre Schaeffer için ise ‘insanın insanı nesnelere dilinde tanımlaması’dır’⁴

Özellikle sosyo-kültürel anlamda tartışıldığı takdirde, sanatçı olarak var olan bireylerin insanlık tarihine kültürel anlamdaki katkılarından ve öncü rolü oynamalarından kaynaklı toplumun diğer kesimlerinden farklı bir yere ve özelliğe

² Ahmet Say, *Müzik Nedir, Nasıl Bir Sanattır?*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2008, s.15

³ Edip Günay, *Müzik Sosyolojisi, Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2011, s.23

⁴ Jacques Attali, *Gürültüden Müziğe, Müziğin Ekonomi Politikası Üzerine*, Çev.: Gülüş Gülcügül Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, s.14

sahip olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Elbette müziğin varlığını kişi veya sanatçı üzerinden ele almak, tartışmak ve sadece kişilere indirgemek de doğru olmayacaktır. Bu noktada, müzik; toplumsal bir soyağacının, halkların ve ortak yaşantıların ürünüdür demek daha açıklayıcı olacaktır.

Jacques Attali'nin, 'Gürültü'den Müziğe' adlı eserinde müzik üzerine eritilebilecek önemli tespit ve ifadeler yer alır. Müzik açısından kolektif bir hafızanın içeriğini ve müziğin geniş perspektifini ön açıcı bir noktadan anlatmıştır.

"Müzik bir ayna, bir kristal küre, insanoğlunun yaptıklarını kaydeden bir yüzey, bir eksikliğin işareti, bir ütopya parçası, her dinleyicinin kendi duygularını kaydettiği hususi bir bellek, bir anamnez, düzenin ve soyağaçlarının ortak hafızasıdır, ne özerk bir etkinlik ne de ekonomik bir altyapının ürünüdür. O, halkların ve sanatçıların, insanların ve tanrıların, şenliklerin ve duaların ürünüdür"⁵

Yukarıda yapılan tanımlar elbette müzik hakkında sorulan soruların veya müzik üzerine tartışılan sorunların salt net bir cevabı olma niteliğini taşımamaktadır. Yapılan bu çalışmada, birey ve müzik pratiklerinin; açığa çıkan bu pratiklere toplumun, eğitimin, ekonomik şartların, toplumsal sınıfların ne denli etki ettiği konusuna dikkat çekmek amacıyla yukarıdaki tanımlara ihtiyaç duyulmuştur. Ruhi Su üzerine yapılan bu çalışmanın tek yönlü biyografik bir çalışma olmaması; sanatçıyı var eden, şekillendiren durumların önemi ve bu koşulların sanatçı üzerindeki değişimini çok yönlü tartışmak, açıklamak ihtiyacından kaynaklı bu ifadelerin önemine vurgu yapılmıştır. Bütün bu koşul ve durumların farkında olarak sanatçıyı, eserlerini, sanat yaşantısındaki farklılıkları, geçişleri, toplumsal karşılığını, özgün yapısının daha net ele alınabileceği ve kopuk olmadan ortaya konulabileceğini göstermektedir.

Ruhi Su üzerine yapılan bir çalışmada; birçok farklılığın, değişen sürecin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Su'nun çocukluğunu, eserlerini, yaşantısını tek düze anlatıcı rolü üstlenerek aktaran bir çalışma, onu anlamakta ve aktarmakta şüphesiz eksik kalacaktır. Su'nun yaşantısını, eserlerini, müzikal kariyerini ve politik hayatını aktarırken bütünlüklü bir çerçeve oluşturarak durumu tahlil etmek doğru olacaktır.

Çocukluk yaşantısının kişiliği ve geleceği üzerindeki etkisini, dönemin toplumsal yapısını ve bu yapının Ruhi Su'ya etkisini kavramak gerekmektedir.

⁵ age., s.15.

Eserlerinde ve yayınlanan görüşmelerinden edinilen bilgiyle çocukluk yıllarının üzerinde bıraktığı etki ele alınacaktır. Temel eğitim ve müzik eğitiminin, sanatsal açıdan üzerinde bırakmış olduğu etki, konservatuvar eğitimi ve bu eğitimin onun eserlerinde/çalışmalarında ne gibi “farklılıklar” yarattığı irdelenecektir. Çalışmanın bir bölümünde; Su’nun eğitimci yanı, müzikal açıdan beslendiği kaynaklar ve sonrasında gelecek sanatçılar için öncü rolü taşıması gibi konuların işlenmesi önem taşımaktadır. Ruhi Su incelenirken yaşadığı dönemin politik konjonktürü de dikkate alınması gereken hususlardan biridir.

Ruhi Su; tarih itibariyle yeni nesilden çok 60’lı, 70’li ve 80’lilerin bildiği ve sesini canlı olarak duyma şansına sahip olduğu bir sanatçı. Bu durum, sanatçının kendisinden sonra gelen kuşaklar tarafından bilinmediği, duyulmadığı ve dinlenilmediği anlamı taşımamaktadır. Ruhi Su Dostlar Korosu’nun çalışmalarını devam ettirmesi, genç kuşakların halen bu koro çalışmalarına katılması, Dostlar Korosu’nun konserlerinin bugün halen devam etmesi ve Su’nun ezgilerinin halen yeni kuşaklar itibariyle biliniyor ve dinleniliyor olması, Ruhi Su’nun ve ezgilerinin toplumsal hafızada edindiği yerin önemini destekler niteliktedir.

Ruhi Su sanat eğitimi akademik alanda tamamlamış ve müziğe profesyonel anlamda ilk adımı akademik eğitimi sonrasında atmış bir sanatçıdır. Müzik kariyerinin ilerleyen zamanlarında Su; türkülere, halk ezgilerine bir yönelim göstermiştir. Aslında bu yönelim; alışılmışın dışında, farklı bir bakış açısidir demek doğru olacaktır. Bu noktada; karşılaşılan soru Ruhi Su’nun ne bağlamda ele alınması gerektiğidir. Böylelikle; Su’nun, eğitim sürecini, almış olduğu eğitimin eserlerinde ve yorumlarında yarattığı farklılıklara, yaşadığı dönemin kendisinin ve eserleri üzerindeki etkisini değerlendirmek doğru olacaktır.

Bunların yanı sıra; dinlediğimiz bazı sanatçılarda Ruhi Su’nun halk ezgilerini, türkülerini seslendirme biçimiyle benzer özellikler taşıyabileceği öngörüsü ortaya çıktı. Bu öngörüden yola çıkarak, Su’nun bu yönüyle bir sanatçı olarak biçimlendirici bir gücünün olup olmadığı ve bir model olup olmadığı tartışılması ihtiyacı duyulmuştur. Buna ek olarak, Su’nun koro çalıştırırken eserlerin, türkülerin, halk ezgilerinin nasıl bir yapıda seslendirildiği sorusunun cevabı aranmaya çalışılmıştır.

Türkiye'nin içinden geçtiği süreçlerde; toplumsal olarak hissedilen ekonomik, sosyolojik ve kültürel değişikliklerden Ruhi Su gibi bir isim de şüphesiz payına düşeni almıştır. Toplumsal anlamda geçiş süreçleri olan bu dönemler, Ruhi Su'nun eserlerinde ne kadar yer bulmuş, 'eserleri iktidarların estirdiği politik havayı arkasına alan bir tarzda mı?' yoksa 'akıntıya karşı seslendirilen ezgiler midir?' sorularının cevabı irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ana itici gücü sosyolojik tahlillere, siyasal analizlere dayalı değildir. Müziğin çok yönlü olduğunu ve disiplinlerarası bir alan olduğu vurgusu yukarıda yapılmıştı. Bu yönüyle; sosyolojik ve politik süreci göz ardı etmeden, tarihsel ve biyografik anlatımı daha güçlü olan bu çalışma; Ruhi Su'nun beslendiği geçmiş, yaşadığı dönem ve Türkiye müzik tarihindeki kültürel etkisini vurgulamaktadır.

Bugüne kadar Ruhi Su üzerine çeşitli gazete, dergi, kitap vb. yayınlarda birçok yazı yazılmış, görüş ve fikir bildirilmiştir; lakin Su üzerine tarihsel gelişim seyrini göz önüne alarak, yaşamını ve sanatını bütünlük bir yapıyla aktaran bir çalışma ne yazık ki söz konusu olmamıştır. Bu çalışmanın yapılmasının başlıca sebeplerinden biri budur.

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Ruhi Su'nun yaşamını tanımlamak ve eserlerinin/çalışmalarının Türkiye'nin çağdaş müzik kültürü içindeki anlamını açıklamaktır. Bu hususta, Ruhi Su'nun yaşantısı, eğitimi ve siyasal düşünceleri göz ardı edilmemelidir.

1.2.Araştırmanın Önemi

Türkiye'de Ruhi Su'yu konu alarak, akademik alanda bilimsel bir çalışmanın yapılmış olmaması bu çalışmanın gerekliliğini oluşturmuştur. Ruhi Su'yu konu alan bu çalışmada; sadece biyografik bir anlatım yapılmaması ve özgünlüğün korunması amacıyla Su'nun yaşantısı, eğitimi, siyasal düşünceleri ve Türkiye'nin politik anlamda kırılma noktaları göz önünde bulundurulmuştur.

1.3.Yöntem

Ruhi Su'yu konu alan makaleler, süreli yayınlar, özgün kitaplar, söyleşiler ve çeşitli kaynaklar ele alınmış ve yorumlanmıştır. Ruhi Su üzerine yapılan bu çalışma; literatür tarama yöntemi esas alınarak işletilen bir sürecin ürünüdür.

II. BÖLÜM

2.RUHİ SU’NUN ÇOCUKLUĞU, EĞİTİM SÜRECİ VE YAŞAMI ÜZERİNE

2.1.Çocukluk Yılları

Ruhi Su’nun 1912 Van doğumlu olduğu bilinmektedir. Doğum tarihi Balkan Savaşı sırasına denk gelmektedir. Kendisini şekillendirecek, gelecekte var edecek olan koşulların zor ve sancılı olacağı çocukluk sürecinden başlamaktadır. Ruhi Su, ilk “göç” süreciyle bu yıllarda tanışmıştır.

“Adı Mehmet’ti; anasını babasını hiç bilmedi. Kendi anlatımıyla, “ Birinci Dünya Savaşı’nın ortada bıraktığı çocuklardan biriydi”. Van’dan Adana’ya getirdiklerinde çok küçüktü. Çocuğu olmayan fakir bir ailenin yanına verdiler. Onları; amcası ve yengesi biliyordu, öyle çağırıyordu”⁶

Yanlarına verdikleri aile ile yaşamaya başlayan Ruhi Su artık o evin bireyidir. Evin küçük işleri artık ona aittir. Su’nun çocukluk yaşlarını geçirdiği yıllarda, Çukurova’da çalkantılı bir süreç yaşanmaktaydı. Çukurova bölgesinde yer alan Adana, o dönem Fransız ve İngiliz güçleri tarafından işgal edilmişti. Halk tarafından “kaçkaç” olarak adlandırılan bu göç insanların Toros’lara sığındığı, Niğde’ye, Bor’a kadar uzanan yolculuğun adıdır.

“Altı yaşına geldiğinde Adana İngiliz ve Fransız işgali altındaydı. İşgalin getirdiği sorunlara dayanamayarak Toros’lara kaçtılar. Toros’lara sığındılar, oradan oraya göçtüler. “Kaç kaç” deniliyordu bu olaya. Kurtuluş Savaşı’nın sonunda Adana’ya döndüler. Amca’nın gerçek amcası olmadığını öğrenmişti bile. Ama anasız, babasız, amcasız, teyzesiz öyle çocuk vardı ki o sıralar, hiç önemsemedi. Çocuk olmayı önemsemediği gibi”⁷

Çocuk olduğu yıllardaki yaşantısı, toplumun içinden geçtiği sürecin aynası niteliğindedir demek yanlış olmaz. Bunun yanında Çukurova’da “kaçkaç” süreci olarak adlandırılan işgal dönemi Ruhi Su’yu bir anlamda şekillendirmektedir. Bu dönemde öğrendiği, söylediği marşlar, türküler hem bir repertuar niteliği taşımakta hem de onu değiştirmektedir. 1971 yılında yayınlamış olduğu “Seferberlik Türküleri ve Kuvayi Milliye Destanı” adlı albüm şüphesiz “kaçkaç” ve işgal döneminin Ruhi Su üzerinde olan etkisini göz önüne seren bir anlam taşımaktadır.

⁶ Füsün Akatlı, *Bir de Ruhi Su Geçti*, Mart Matbaacılık, İstanbul 2001, s.9.

⁷ Türkiye Öğretmenler Derneği, *Türkülerle Çiçeklenen Ruhi Su*, Köln 1985, s.14-15.

“Seferberlik
Eli silah tutanların gidişiydi bu
Rediflerin, vay anam kur’asının

Çalgıların da insanlar gibi
Zort zort edeni var
Zom zom gideni var
Uyandım davulun bağnazlığına
Davulun, trampetin
Gerilmiş derilerin mustusuna
Seferberlikti bu, karşı durulmaz

Bir sesim vardı benim
Bin sesim olsa n’olacak
Çocukların sesiyle adam vurulmaz
Kim getirdi bu savaşı ekmeğin beyazlığına

Şimdilerdeki gibi anımsarım
İkiz bebeklere benzerdi ekmekler
Püren çalışında pişer
Püren balı gibi kokardı
Biz oldum olası ekmekle doyarız da
Çocukluğum geldi aklıma

Hep savaşlardan mı kaldı bu yoksulluk
Seferberlik derlerdi, ben de bulundum içinde
Pelit, ekmek ağacı
Hamup, pekmez ağacı,
Bal ağacıydı bizim Güney’de
Çocuklar ya çok azdı, ya çok ağlamazdı
Ya da ağlamaya vakit kalmazdı
Hastalık lekeli humma
İlaç kınakmaydı
Gitsin, gitsin de gelmesin
Çocukluğum geliyor aklıma”⁸ (Ruhi Su)

Çalışmanın seyrini kesintiye uğratmadan, ‘Seferberlik’ eseri ile ilgili bazı hususlara değinmekte fayda var; çünkü Ruhi Su’yu, yukarıda da ifade edildiği gibi çok yönlü ve koşullara bağlı ele almak gerekmektedir. Karabey Aydoğan’ın, Ruhi Su Türküleri adlı eserinde bulunan, Ruhi Su’nun kendi eseri olan “Seferberlik”, dönemin ekonomik, sosyolojik ve toplumsal yapısını anlaşılmasında aydınlatıcı olacaktır. Bu noktada, Su’nun değindiği bazı hususlar önemli ve açıklayıcıdır denilebilir. Çalgı ve insan arasında kurmuş olduğu bağlantı ve benzerlik, dönem

⁸ Karabey Aydoğan, *Ruhi Su Türküleri*, İstanbul 2008, Everest Yayınları, s.242–243.

itibariyle çocukların militer yapı içerisinde olması, yoksulluk ve bunun karşısında toplumun yaşamakta olduğu süreci bu anlamıyla analiz eden ve aktaran bir eserdir.

2.2.Okula İlk Başlangıcı

Ruhi Su'nun hayatında sürekli yer tutacak olan “göç” olgusu henüz küçük yaşlarda iken yaşamına sirayet etmekteydi. Halkın “kaçkaç” olarak adlandırdığı dönemin son bulmasının ardından Adana'ya döndüğü yıllarda Su'nun eğitim süreci başlayacaktır. Darüleytam ile başlayan bu süreci kendisi şöyle anlatmaktadır:

“Adana'ya döndüğümüzde on yaşındaydım. Hüseyin adında bir mahalle arkadaşım vardı. Annesi beni çok severdi. Bir gün “Gel oğlum, seni de Hüseyin'in okuluna yatrayım, daha rahat edersin” dedi. Hüseyin'in okulu dediği, Öksüz Yurdu Darül Eytam'dı. O zamanlar Adana'da Suphi Paşa derler, soylu aileden, nüfuzlu bir paşa vardı. “Köyden geldi, kimsesizdir” diye bir mektup yazıp, “Al bunu, Öksüz Yurdu müdürüne ver” dedi”⁹

Kuşkusuz; kendisinin de içinde bulunduğu bu dönem toplumsal yaşantının bir parçası olan Ruhi Su için; Çukurova'da yaşanan göç süreci, işgal döneminin toplumsal açıdan bir aynasıdır demek doğru olacaktır.

Konu komşunun, mahalledekilerin, çevresindekilerin türküler söyletmesi, şüphesiz Su'nun ilerleyen yıllarda müzikal bilinç kazanmasında önem teşkil edecektir lakin ilk müzik eğitimini aldığı yer öksüzler yurdudur demek yanlış olmayacaktır.

“On yaşından itibaren, okullardaki yatılı yaşamı başlıyor, önce çocukluğunu yaşamaya başlıyor, öksüzler yurdunda. Aynı zamanda müzik yaşamı da başlamış oluyor. Mahallede olduğu gibi burada da sesinin farkına varıyorlar. Türküler, marşlar söyletiyorlar. Sonra da taburun önünde yürüyen gruba alıyorlar. Yaşı büyük olduğu için sınıf atlatıp 3. Sınıfa kabul ediyorlar. Bir yıl sonra öksüzler yurdunun müzik öğretmeni Mehmet Tahir, yurda bir keman aldırıp, Mehmet'i kemana başlatıyor. Dördüncü sınıfta kemana başlayan Mehmet, böylece, klasik müziğe de ilk adımını atmış oluyor”¹⁰

⁹ Zeynep Oral , *Van'dan Yarınlara Engebeli Bir Yolda*, Milliyet Sanat, 1984, s.173.

¹⁰ Füsün Akatlı, *age.*, s.9.

Şekil 1.Bilinen İlk Fotoğrafi

Ruhi Su'nun, Darül Eytam'la başlayan eğitim süreci peşini bırakmadığı bir parçası olmayı çok istediği Musiki Muallim Mektebi ile devam etmektedir. Ruhi Su, ülkenin geçtiği zor koşullara, toplumun bulunduğu psikolojik duruma rağmen müzik okulunda okuma arzusundan asla vazgeçmemiştir. Bu konuda Oya Köymen'in belirttikleri; Su'nun ilgisinin sadece bir heves olmadığını, henüz o yaşlarda müziğe olan yeteneğinin ileride serpilip gelişeceğini gösteriyor.

“Daha ilkokul sınırlarındayken türkülere ve müziğe büyük ilgi duyuyor, mahallede konu komşu, on sık sık türkü söyletiyor” ¹¹

2.2.1.Dönemin Önemli Kurumlarından Musiki Muallim Mektebi ve Ruhi Su

Ruhi Su ve eğitim sürecini anlatırken, Cumhuriyet'in sanatsal ve sanat eğitimi alanında ilk çeyrek dönemini ele alan tüm araştırma veya çalışmalarda şüphesiz altı çizilmesi gereken bir kurum vardır: Musiki Muallim Mektebi. Musiki Muallim Mektebi Ruhi Su gibi sanatçıların yetiştirilmesinde önemli yer tutan ve belirli bir süreci etkilemiş olan önemli kurumlardan biridir.

¹¹ Oya Köymen, *Ruhi Su'yu Anmak*, Toplum Düşün Sanat, İstanbul 1986, s.5

“Atatürk’ün buyruğuyla Osman Zeki Üngör yönetiminde 1 Kasım 1924’te açılan Musiki Muallim Mektebi, Öğrenci alımında öksüz yurtlarında kalan çocuklara önemli bir yer vermişti. Cumhuriyet, Faik Canselen gibi Ruhi Su’ya da ulaşmış (ve elbette sınavla seçerek) Musiki Muallim Mektebinde okutmuştu”¹²

Ankara’da kurulmuş olan Müzik Öğretmen Okulu tarafından dönem içerisinde bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri öksüz yurtlarına da yollanmıştır. Amaç, müziğe ilgisi, isteği ve yeteneği olan öğrencileri kazanmaktır.

“Yıl 1925 Ankara’da Müzik Öğretmen Okulu kurulmuştur. Türkiye’deki tüm öksüz yurtlarına; müziğe yetenekli, sesi güzel çocukların, sınav sonucu müzik öğretmen okullarına yollanması için bir bildiri yollanır”¹³

Bu sınava Ruhi Su da girmiştir. Su, bu sınavdan başarılı olur ve okula girmeye hak kazanır; fakat bu sınavı birlikte girdiği yurttan arkadaşı kazanamamıştır. Arkadaşının şartlarından dolayı okul müdürü Su’nun yerine arkadaşının bu yıl kaydının yapılması gerektiğini, diğer yıl tekrar sınav yapılacağını söyler.

“Adana Öksüzler Yurdu’ndan dördüncü sınıf öğrencisi Mehmet ve beşinci sınıftan Şaban sınava girerler. Mehmet sınavı kazanır, Şaban kazanamaz. Okul Müdürü Mehmet’i çağırarak, ‘sen bir sene daha bu okulda okuyabilirsin ama Şaban açıkta kalır, bu yıl onu kazanmış gibi gösterelim, sen nasılsa seneye yine girersin.’ der. Mehmet kabul eder. Gerçekten de sınavı kazanacağından emindir Mehmet. Bir yıl sonra beşinci sınıftan Mehmet ve Suphi girer sınava ve ikisi de kazanır. Kayıt işlemleri için dosyalar Ankara’ya gider. Bu sırada, dönemin Savunma Bakanı Recep Peker’de öksüz yurtlarına bir başka bildiri gelir. Bu bildiri: ‘okulu bitiren tüm çocuklar zorunlu olarak askeri okullara girecek.’ denmektedir”

Ruhi Su okumayı çok istediği müzik okuluna, gelişen süreç ve şartlardan kaynaklı girememiştir. Diğer yıl, öksüz yurtlarındaki çocuklardan okulu bitirenlerin, zorunlu olarak askeri okullara götürülmesi söz konusu olmuştur. Böylelikle Su’ İstanbul Halıcıoğlu Askeri Lisesi ile tanışmıştır. Bu konuyla ilgili düşüncelerini, o günleri ve sonrasında gelişecek olayları şöyle anlatmaktadır:

“Bize bunu duyurdular. Çok üzüldüm, ama yerimi Şaban’a verdiğime hiç pişman olmadım. Suphi, ben ve diğer arkadaşlarımla birlikte, İstanbul Halıcıoğlu Askeri Lisesi’ne gidecektik. Yeniden Müzik Öğretmen Okulu’na nasıl gideceğimi düşünmeye başlarken, askeri okula gitme hazırlıklarımız başladı. Doktor kontrolünden geçtik. Göz muayenesinde az görüyordum numarası yaptım; ama sağlam olduğuma karar verdiler”¹⁴

¹² Refik Saydam, *Türküler, Ruhi Su İçin Bir Sevda ve Yaşam Kaynağıydı*, Berfin Bahar Aylık Kültür, İstanbul 2009, s.15.

¹³ Füsun Akatlı, *age.*, s.10.

¹⁴ Alaettin Bahçekapılı, Nabi Belekoğlu, *Ruhi Su Sen Gittin Gideli*, BRT Yayınları, İstanbul 2016, s.14.

Şekil 2.Askeri Okulda

Su'nun kayıt ve çıkış işlemlerinin tamamlanması sürecinde, asıl Mehmet olan ismi Mehmet Ruhi halini almıştır. Kendisi o süreci şöyle anlatmaktadır:

“Adana'dan ayrılmadan önce bizi muayane eden askeri doktorlar, isimlerimizi duydukça gülümsüyordu: Ökkeş, Cumali, Ali Merdan, Durmuş vb. Sonunda bize dediler ki: Çocuklar, siz bu isimlerinizin yanına bir de kibar, güzel isimler koyun, sonra İstanbul'da size gülerler. Biz de öyle yaptık. Cumali, Ali Ulvi oldu. Suphi, Suphi Nijat oldu. Ben de Mehmet Ruhi oldum. Ruhi'yi ekledim adıma. Böylece kibar adlarımızla çıktık yola”¹⁵

İlkokul sıralarındayken türkülere ve müziğe olan ilgisi hiç azalmamıştır. Ruhi Su'nun Müzik Okuluna uzanan süreci şöyle devam etmektedir:

“İstanbul Öksüzler Yurdu öğrencileri bize yol gösterdiler. Beni kendi yurtlarındaki Ahmet Muhtar Bey ile tanıştırdılar. Akşam oldu mu kantinde toplanırdık. Ağabeyler ‘Hadi Ruhi çal’ derlerdi. Keman çaldırırlardı. Bir akşam yine kantinde ağabeylere keman çalarken, okul komutanı içeri girdi: ‘Ne yapıyorsunuz? Bu ne rezalet?’ dedi. Kemanı kaptığı gibi ayaklarının altına alıp kırması bir oldu. Birkaç gün sonra, okul komutanı beni çağırdı. Kemanın parasını vermek isteyince, kabul etmedim. Çok üzümüşüm. Aklım fikrim Müzik Öğretmen Okulu'na nasıl gidebileceğimdi. Buradan ayrılmamın yollarını arıyordum. Bir gün, Ahmet Muhtar bey ‘Ankara'ya gelebilir misin?’ diye sordu. Hiçbir şey düşünmeden ‘gelirim’, dedim. Askeri Lise'den kaçmaya karar verdim. Kimliğim müdüriyette idi. Arkadaşlarım aralarında para topladılar. İki kimliği olan bir arkadaşım da kimliğinin birini bana verdi. Yanımda sahte bir kimlikle bavulumu hazırlayıp, trene bindim. O zamanlar trenlerde çok sıkı kontrol yapılırdı. Tam Polatlı'ya yaklaşırken, polisler geldi, sorular sormaya başladılar. Nereye gidiyorsun, nerede kalacaksın? Kimliğimi aldılar ve ‘yarın,

¹⁵ Ruhi Su, *Ezgili Yürek*, Adam Yayınları, İstanbul 1987, s.176.

merkezden gel al' dediler. İstasyonda indim. Sırtımda koskocaman bir bavul, önce Ulus, sonra Cebeci'ye yürüdüm. Nihayet Müzik Öğretmen Okulu'nun önüne geldim. Ahmet Muhtar beyi buldum. Beni görünce şaşırıldı. Nasıl geldiğimi sordu. Kaçtığımı duyunca derinden bir 'eyvah' çekip beni Askeri Liseler Müdürlüğü'ne yolladı. Sırımdan bavulu indirmeden oraya gittim. Karşıma çıkan ilk yetkiliye durumumu anlatmaya başladım. Konuşmaya başlamamla birlikte gözümden yaşlar boşandı. Masada bir albay oturuyordu. Bir taraftan anlatıyor, diğer taraftan ağlamaya devam ediyordum. Albayın da gözlerinin dolduğunun farkına vardım. Ama cevabı şu oldu: 'Seni kabul edersem herkes askeri okuldan kaçır. Sen okula dön, oradan dilekçe ile başvur'¹⁶

Su'nun tarihsel olarak bulunduğu nokta, Türk müziğine kültürel anlamda ki katkıları, müziğe olan farklı bakış açısı tartışıldığında; o gün müzik okuluna girme isteği, çabası ve bunun için göze aldığı sonuçlar anlam kazanmaktadır. Ruhi Su, Musiki Muallim Mektebi'ne girmenin farklı ve daha kapsamlı yollarını aramakta devam etmekteydi.

"O yıllarda, askeri okula girme isteği çok fazlaydı. Öksüzler Yurdundan gelen çocuklar da isteğe bağlı olarak Gülhane Askeri Hastanesi'nde sağlık kontrolü yaptırıyorlardı. Çürük çıkan olursa, başka okullara gönderiliyordu. Okul komutanına çıkıp, beni hastaneye sevk etmesini istedim. Herkes askeri okullarda okumayı isterken, benim müzik okuluna gitmek isteyişime, şaşırıyorlardı. Muayenelerim başladı. Göz muayenesinde, bütün harfleri yanlış okudum ama doktorlar öksüzüm diye acıyıp sağlam raporu verdiler. Oradan kulak muayenesine gittim. Kulak doktoruna durumumu anlattım. İsteğimi tekrar tekrar söyledim. Beni çürük çıkarması için yalvardım. Hiç unutmuyorum "iltihabi üzeynden dolayı mektebe devam edemez diye rapor verdi. Çok sevindim. Arkadaşlarım ve ağabeyler Müzik Öğretmen Okulu'na dilekçe yazdılar. Hazırlanmaya başladım. Okuldan dilekçeye "yerimiz yok, alamayız" diye cevap geldi"¹⁷

Sağlığı elverişsiz olarak gösterildiği için Ruhi Su'nun Askeri Lise artık bağı kalmayacak, bir yönüyle olaylar farklı bir hal alacaktır. Akabinde gelişen süreç, Su'nun yaşamına yön verecek ve farklılıklar yaratacaktır.

"Çürüğe çıktığı için Askeri Okul ile ilişkisi kesilen Mehmet Ruhi, Adana Öksüzler Yurdu'na geri gönderilir. Adana Lisesi parasız bir okuldur. Önce oraya girer, sonra da Öğretmen Okulu'na geçer. Okulda teneffüslerde keman çalmaya devam eder. O sırada Adana'da, bir sinemada sessiz filmler oynatılmaktadır. Bu sinemada, küçük bir de orkestra var. Filmdeki sahneler göre, bu orkestra müzik yapıyor. Orkestradaki Avusturyalı Ervix, Adana Öğretmen Okulu'nun da keman hocası. İlk klasik batı müziği parçalarını ondan öğrenir Mehmet Ruhi. Askeri Liseden, Adana Öksüzler Yurdu'na dönüp, oradan da öğretmen okuluna geçtikten sonra, aşık olduğu ebe-hemşire olarak çalışan bir hanımla evlenir. Bir oğulları olur, adını Güngör koyarlar"¹⁸

¹⁶ Alaettin Bahçekapılı, Nabi Belekoğlu, *age.*, s.15.

¹⁷ Füsun Akatlı, *age.*, s.12.

¹⁸ Alaettin Bahçekapılı, Nabi Belekoğlu, *age.*, s.15-16.

Alaettin BAHÇEKAPILI ve Nabi BELEKOĞLU'nun 'Ruhi Su, 'Sen Gittin Gideli'' eserinden olduğu gibi alıntılanan bu bölüme katkı amacıyla eklemeler yapma ihtiyacı duyulmuştur. Bahsedilen dönem sinema açısından sessiz filmlerin gösterimde olduğu dönemdir. Adana'da bu filmler sinemadaki küçük bir orkestranın müziği eşliğinde gösterilir. BAHÇEKAPILI ve BELEKOĞLU'nun bahsettiği Ervix, Ruhi Su'nun askeri liseden kaydının silindiği, Adana Öğretmen Okulu'na başladığı süreçte bu okulda müzik öğretmenliği yapmaktadır. Bu anlamıyla Su'nun batı müziğine yönelmesinde ve eğitimini bu alanda tamamlamasında önemli bir yere sahiptir Ervix. Ruhi Su'nun bu süreçte evlendiği, daha sonra yollarının ayrılacağı kişinin adı Münire Sevim'dir.

Ruhi Su hayalini kurduğu okulda okuma amacından hiç vazgeçmemiştir demek doğru olacaktır. Eylül ayında Müzik Öğretmen Okulu, giriş sınavı yapacaktır ve Su, düşünüyordu okula giden yol ile ilgili süreci şöyle anlatıyor:

“Ankara'ya gittim ve sınava girdim. Sınavda 'ne çalarsın' diye sordular, ben de "morsolar" (parçalar) dedim. 'Bir konçerto çal' dediklerinde çok şaşırđım. Bu sözü ilk kez duyuyordum. Müzik imlası ve armoni sözlerini de ilk kez duyuyordum. Öğretmenlerden biri, sınava hazırlanmam için Vivaldi Sol Majör keman konçertosunu verdi. Bir arkadaştan ödünç keman buldum. Bir otel odasında gece gündüz çalıştım. Sınavı başarı ile verdim. Ulvi Cemal Erkin'in : 'son sınıfa girerse zorlanır, bir sınıf aşığına girmeli' teklifine, tüm öğretmenler katıldılar”¹⁹

Böylece Ruhi Su, düşünüyordu Müzik Öğretmen Okulu'na nihayet kabul edilmişti. O yıllara kadar, soyadı kullanmamaktaydı. 1934 yılında soyadı kanunu çıkarıldı. Telafuzu rahat, kalıcı ve tek hece olmasından kaynaklı SU soyadını aldı ve Mehmet Ruhi SU oldu. Sanatsal yaşamında ismini kısaca Ruhi Su olarak kullandığı için, bu çalışmada da sanatçının adına Ruhi Su olarak yer verildi.

Bu anlatım seyrinde, Musiki Muallim Mektebi ile ilgili unutulmaması gereken bazı hususlara değinmekte fayda var. Müzik politikaları ve kültürel anlamda hedeflerin oluşturulduğu, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kurulmuş olan Musiki Muallim Mektebi ile açılacak olan ve toplumsal anlamda değişim sağlayacağı öngörülen kurumların/kuruluşların iş ve işleyişi hakkında ki düşüncelerini Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1934 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış söylevinde şu şekilde anlatmıştı:

¹⁹ Age., s.12-13.

“Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek değişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce genel son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu güzeyde Türk Ulusal Musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir”²⁰

Musiki Muallim Mektebi dönem içerisinde bulunduğu konum ve üzerine düşen sorumluluk itibariyle önemli bir yere sahiptir. Bir diğer önemli husus ise, 1924 yılında açılan Musiki Muallim Mektebi’nin, sonrasında kurulacak olan kurumların öncüsü olma özelliği taşımasıdır.

“1936 yılında kurulan Devlet Konservatuari’nin temeli 1924 yılında Musiki Muallim Mektebi’nin kurulması ile atılır”²¹

Musiki Muallim Mektebi ve sonrasında kurulacak olan Devlet Konservatuari, Cumhuriyet’in, dönem içerisinde izlediği politika ve kültür sanat alanında atılan adımların bir ürünüdür. Değişim kavramı, elbette tekdüze bir yönetsel anlayış değişikliği değildir. Yönetim, eğitim, dil ve kültür sanat alanları da dâhil olmak üzere; bütün alanlarda köklü, ilerici bir değişim mantığı taşımaktadır.

Tek Parti yönetim sürecinde; müzikal yenilik gerçekleştirme düşüncesi, bu yenilikler çerçevesinde atılan adımlar ve bu çerçevede kurumların oluşturulması ilerici bir adımdır lakin tek başına bu kurumların talep edileni karşılayamayacağı bir gerçektir. Yeni bir anlayışı benimseyecek, bu anlamda üretim gerçekleştirecek bireylerin yetiştirilmesi maksadıyla görev üstlenecek kurum Musiki Muallim Mektebi olmuştur.²²

Musiki Muallim Mektebi’ni sadece bir müzik eğimi veren ve müzik öğretmeni yetiştiren bir kurum olarak ele almak yanlış olacaktır. Osmanlı’nın tarihsel olarak son bulması akabinde kurulmuş olan Cumhuriyet kendisine; yönetim, kültür, ekonomi, dil vb. birçok mefhum ve uygulamanın değişmesini, bir inkılâp haline gelmesini şiar ediniyordu. Şüphesiz; Musiki Muallim Mektebi ve benzer kurumlar da kültür, sanat ve eğitim gibi alanların değişim ve dönüşümünde öncü bir rol üstlenmiştir.

Bu anlamda Mehmet COŞKUN’un çalışmış olduğu ‘Türk Müzik Kültürüne Yönelik Planlı Kalkınma Dönemi Politikaları ve Türk Müzik

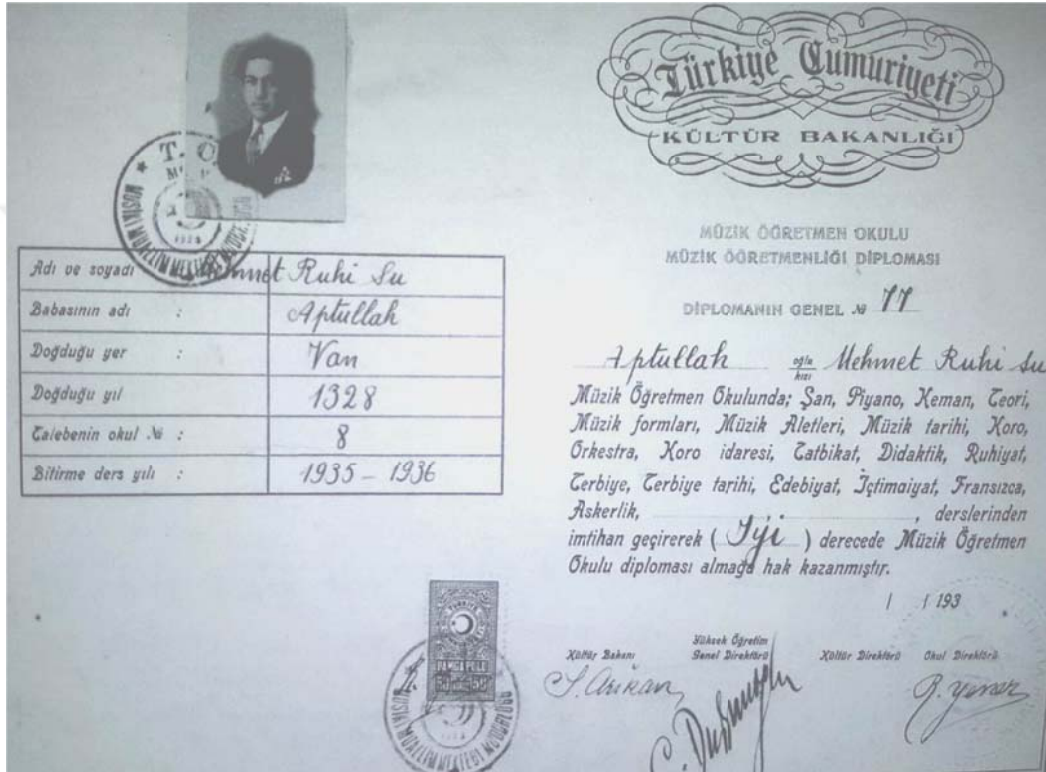
²⁰ Vasfi Bingöl, *Atatürk’ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve Buyrukları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979, s.54.

²¹ Orhan Şaik Gökyay, *Devlet Konservatuarları Tarihçesi*, Maarif Vekaleti, Ankara 1941, s.3.

²² Salih Akkaş, *Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları*, Sonçağ Yayıncılık, Ankara 2015, s.100.

Eđitimine Etkileri' adlı doktora tezindeki açıklamalar belirttiđimiz dűşünceyi destekler niteliktedir:

Musiki Muallim Mektebi yalnız genel müzik eğitimi veren ve ülkedeki müzik ülkedeki müzik eğitimine yönelik insan gücünün yetiştirilmesini amaçlayan bir bir kurum olmamıştır. Oluşturulmak istenen yeni anlayışın ve gelişecek sürecin devamı açısından bir tohum niteliği taşımaktadır.²³

Şekil 3. Müzik Öğretmen Okulu Diploması

2.3. Ankara Konservatuvarı

Ruhi Su'nun Musiki Muallim Mektebi'nde eğitim görmeye başlamasının ardından, sanat eğitimini ve buna bağlı olarak; yaşamını değiştirecek, hayatında önemli bir yer tutacak olan başka bir süreç başlayacaktı. Müzik Öğretmen Okulu'ndan Ankara Riyaseti Cumhuriyet Orkestrasına seçilerek orada çalışmaya başladı. Ardından gelişen Konservatuvar ve Opera eğitimi Ruhi Su üzerinde büyük etki

²³ Mehmet Coşkun, *Türk Müzik Kültürüne Yönelik Planlı Kalkınma Dönemi Politikaları ve Türk Müzik Eğitimine Etkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008, s.63.

bırakacaktır. Yine bu dönem Hasanoğlan Köy Enstitüsü ve İkinci Ortaokul’unda müzik derslerine girerek eğitimcilik kariyerinin ilk adımlarını atmış oldu.²⁴

şekil 4. Ruhi Su ve Âşık Veysel

Su’nun aldığı eğitimi ve bu eğitimin onun sanatsal kariyerine etkilerini, bakış açısındaki farklılıklar gibi hususları değerlendirirken Musiki Muallim Mektebi’nin önemini vurgulanmıştı. Ruhi Su’nun şekillenmesinde, ilerleyen süreçte halk ezgilerini kendine özgü bir tarzla seslendirmesinde ve şüphesiz ki; bu dönem tarifini anlatımı yapılırken, anlatılması gereken önemli kurumlardan bazıları da Riyaseti Cumhur Orkestrası ve Ankara Devlet Konservatuarı’dır.

Bu aşamada, oluşturulmak istenen müzik anlayışının gelişimine katkı sunması amacıyla bazı detayları anlatma gereği duyuldu. Musiki Muallim Mektebi’nin kuruluşundan beri müdür olarak görev yapan Osman Zeki ngr ve öğretmenlerden oluşan bir komisyon, ‘Milli Musiki ve Temsil Akademisi Kanun Tasarısı’ adında bir çalışma hazırlamıştır. Tasarının asıl amacı her türlü müzik ihtiyaını karşılamak; tiyatro, müzik ve temsil alanlarında bütünlüklü bir ihtiyaın cevabı olmaktır. Tasarının Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul

²⁴ Füsun AKATLI, *age.*, s.13.

edilmesinin ardından, bu dönem Berlin’de öğrenci müfettişi olarak görev yapan Cevat Dursunoğlu tarafından bu tasarıya danışmanlık yapacak bir uzmanın görevlendirilmesi talep edilmiş ve ünlü Alman besteci Paul Hindemith ile anlaşma yapılmıştır.

Hindemith’in oluşturulan tasarı ve gelişecek olan süreç görev ve üstlenmiş olduğu sorumluluklara değinirken; Almanya’nın sürüklendiği Nazi karanlığı ve İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye ile olan bağlantısının irdelenmesi çalışmanın seyrine katkı sunacaktır.

Hindemith, sanatsal açıdan ele alınacak olunursa çok yönlü bir sanatçı olduğu görüşü doğrulanacaktır. Bunun sebebi; Hindemith’in kemancı, viyola solisti, besteci, eğitimci, kuramcı ve orkestra şefi kimlikleriyle geniş yelpazede başarılı olmuş; iz bırakmış bir 20. yüzyıl müzisyeni olmasıdır. Hindemith, çocukluk yıllarında kemana başlamıştır. Frankfurt Müzik Yüksek Okulu’nda eğitim gören Hindemith, kompozisyon ve orkestra şefliği gibi dersler de almıştır. 1914 yılında Rebner Yaylı Dörtlüsü’nün bir üyesi iken, 1921 yılında Amar-Hindemith Dörtlüsü’nün kurucusu olmuştur. Bu grup katıldıkları konser ve festivaller neticesinde Almanya’da önemli bir yer edinmişlerdir. Aynı zamanda Hindemith’in yazmış olduğu eserler de bu sayede tanınmıştır. Eserlerinde aşırılıklar ve donuklukların olmayışı sıcak, kucaklayıcı, soyut; fakat anlaşılır olan bir etki yaratıyordu. 1933 yılında Nazi Partisi iktidara gelmiştir. Nazi fikriyatı Hindemith’in müziğini komünist, Yahudi özellikler barındırdığı yönünde suçluyordu.²⁵

Bahsi geçen dönem, Almanya’da Nazi faşizminin yükseleceği ve bu karanlığın birçok ülkeye sirayet edeceği sürecin başlangıcıdır. Bu dönemde; birçok sanatçı, bilim insanı, düşünür gelişecek olan baskı nedeniyle Almanya’yı ve faşizmin vücut bulduğu yerleri terk etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte, yeni kurulan Cumhuriyet ve fikri olarak gelişen devrimler neticesinde Mustafa Kemal Atatürk batıdan, yabancı entelektüellerden ve profesyonellerden müzik eğitimi konusunda yararlanılması gerektiği kanaatindeydi. Wilhelm Kempff, Çankaya Köşkü’nde bir ziyarette Mustafa Kemal Atatürk’e bu konuda Furtwangler ismini önermiştir. Furtwangler ile görüşüldüğünde ise bu konuyla ilgili en uygun ismin Hindemith

²⁵ Şefik Kahramankaptan, *Hindemith Raporları 1935/1936/1937*, Sevda - Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara 2013, s.17–20.

olduğunu belirtiyor ve öneriyordu.²⁶ Hindemith'in Türkiye'de müzik eğitimi üzerine olan gelişmelerdeki üstleneceği sorumluluk ve danışmanlık süreci bu şekilde başlamıştır.

Hindemith, tasarı hakkında öneriler ve uygulamasını denetleyen on altı bölümlük ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Serbest müzik eğitimi veren bir okul, müzik öğretmeni yetiştiren bir okul ve bir tiyatro okulunun yer alması kararlaştırılmıştır. Müzik sınıflarının, bu sınıfların eğitimi ve denetimini Hindemith üstlenirken, temsil sınıflarının idaresi ise Alman tiyatro oyuncusu Carl Ebert'e verilmiştir.²⁷ 1935 senesi Riyaseti Cumhur Orkestrası'nın yenilendiği bir dönemdi. Orkestra ve sanat alanında atılan adımlarla ilgili Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın sayfasındaki açıklamalar şu şekildedir:

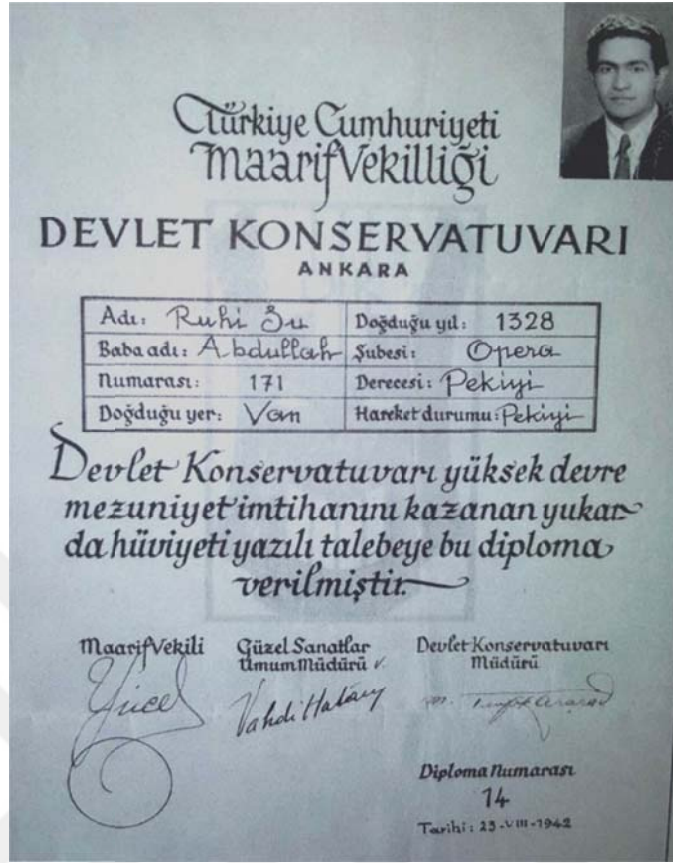
“Orkestra 27 Nisan 1924'te Mustafa Kemal Atatürk'ün emri ile Ankara'ya taşınmış, yepyeni bir anlayışla, halkın kültür ve sanat düzeyini yükseltmek amacıyla faaliyet gösteren öncü bir sanat kurumu niteliği kazanmıştır. Atatürk'ün yüce makamının adını vererek onurlandırdığı orkestra (Riyaseti Cumhur Filarmoni Orkestrası) aynı zamanda Cumhuriyet tarihinin ilk müzik kurumu olmuştur. Büyük Atatürk'ün öngördüğü sanat ve müzik ilkeleri ışığında, çoksesli müzik kültürünün gelişmesi ve uluslararası düzeyde en yüksek seviyede temsil edilebilmesi amaçlanmıştır. 1934 – 1935 yıllarında önce Ahmed Adnan Saygun, sonrasında ünlü Alman besteci Paul Hindemith müzik eğitimi veren kurumların programlarını oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bu dönem Paul Hindemith'in önerisi ile Alman Orkestra Şefi Dr. Ernst Praetorius orkestranın daimi şefliğine getirilmiştir. Değerli bir orkestra pedagogu olan Praetorius orkestra repertuarını genişletmiş ve kurumun sanatsal seviyesini uluslararası düzeye taşımıştır.”²⁸

Öğrenci alımları devam etmekte olup, bu dönem Musiki Muallim Mektebi'nden de alımlar yapılmaktaydı ve Ruhi Su bu dönem öğretmen okulunda öğrenci idi. Musiki Muallim Mektebi öğrencileri arasından yetenekli öğrenciler Paul Hindemith ve Praetorius'un da içinde bulunduğu sınav komisyonu tarafından Riyaseti Cumhur Orkestrası'na seçildi. Seçilen öğrenciler arasında Ruhi Su da vardır. Konservatuvarda görevlendirilen Carl Ebert, kurumun eksikliklerinin tamamlanması ve aynı zamanda yenilenmesi için görevliydi. Aynı dönemde Ruhi Su tahsil görmekteydi. Bu dönem Konservatuvar Opera Bölümü'ne alınmış, Hindemith ve Carl Ebert ile çalışma şansı yakalamıştır.

²⁶ *age.*, s.21.

²⁷ (www.konser.hacettepe.edu.tr/sayfa/hakkinda/tarihce)

²⁸ (www.cso.gov.tr/tar304hccedile.html)

Şekil 5.Konservetuar Diploması

2.4.Opera Sanatçısı Ruhi Su

Ruhi Su'nun Devlet Konservatuvarı Opera Bölümü'ne alınmasıyla sanatsal kariyerindeki büyük değişimine giden yoldaki ilk basamağı çıkmış oldu. Kültürel anlamda oluşturulmaya çalışan yeni müzik anlayışı henüz tam anlamıyla anlaşılmamaktaydı. Su, bunun nedenini Atilla Özkırımlı ile yaptığı bir görüşmede; memlekette böyle bir geleneğin olmayışından kaynaklı olduğunu belirterek, opera bölümüne üç arkadaşıyla (Mesude Çağlayan, Rabia Erler, Süleyman Güler) seçildiğini ve müzik öğretmenliğini de yapmak koşulu ile seçildiklerini, sonrasında operanın en şanslı öğrencileri olduklarını ifade ediyor.²⁹

Ruhi Su konservatuvarın ilk mezunlarından. Aldığı eğitim ve sonrasında yöneleceği alanda bu biçimi kullanmasından kaynaklı Su'nun hem Türk operasında hem de halk ezgilerinin söylenmesinde Türkiye'de önemli bir yeri vardır denilebilir.

²⁹ Atilla Özkırımlı, *Ruhi Su İle Türküler Üzerine*, Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat, 1982, s.17.

Konservatuvar yıllarında birçok çeşitli operada oynamıştır. Bu operaların sahnelenmesiyle ilgili süreli yayınlardan bazılarında atıfta bulunulacaktır. Opera ile ilgili ilk dönemleri Ruhi Su şöyle açıklıyor:

“Pol Hindemith, Karl Ebert gibi dünya ünlüleri, Pol Lohman gibi pedagoğ lied söyleyicisi, operadan gelme Hay, Klayn, Böm, Arançi Lombardi gibi ses ustaları, Markoviç gibi korepetitörler bizi eğitiyordu. 1937–1945 arası, eğitim açısından Opera’nın altın çağıydı diyebilirim. 1942’de ilk mezunları olarak Opera’yı bitirdik.”³⁰

³¹

Devlet Konservatuvarı’nda eğitim gördüğü yıllarda öğretmeni tarafından ses tonunun değişmemesi ve zarar görmemesi amacı ile keman çalışmalarını azaltması gerektiğini belirtilmiştir. Bunun üzerine Ruhi Su bir süre sonra keman çalışmayı bırakır. Bu yıllarda aynı zamanda öğretmenlik yapmaya da devam ediyordu. Lakin 1945 senesinde çıkan Opera Kanunu’yla çok sevdiği öğretmenliği bırakmak zorunda kalır.

Su’nun 1952 yılına kadar Devlet Operası’nda oynadığı oyunlar şunlardır:

- Bastien Bastienne
- Madam Butterfly
- La Boheme
- Satılmış Nişanlı
- Fidelio
- Maskeli Balo
- Yarasa
- Figaro’nun Düğünü
- Rigoletto
- Aşk İksiri

³⁰ *agm.*, s.19.

³¹ İsimlerdeki veya kurum adlarındaki yanlışlıklar yayında yapılan yazım veya dizgi hatasından kaynaklı olabilir.

Operada oynadığı oyunlarla ilgili mutluluğunu ve ileride kendisinin tarifiyle asıl sanatçı kişiliğinin oturmasında, operanın evrensel bir anlatım anlayışı olarak kendisine ne şekilde katkı sağladığının altını şöyle çiziyor: Operanın temelinde benim de alınterim bulunduğu için mutluyum. 1941'den 1952 yılına kadar, *Bastien-Bastienne*, *Fidelio*, *Satılmış Nişanlı*, *Figaro'nun Düğünü*, *Maskeli Balo*, *La Boheme*, *Sevda İksiri*, *Rigoletto* gibi çeşitli operalarda oynadım. Büyüklü küçüklü rollerde başarısız sayılmazdım. Bunların yanında beni var eden sanatçı kimliğime halk ezgileri, türküler sayesinde ulaştım. Nedeni ise halkın duygu ve düşüncelerini evrensel bir anlatım ile seslendirmemdir.³²

Şekil 6.Fidelio Oyununda

Ruhi Su'nun opera deneyimlerinin sanatının gelişimine katkısına ve Ruhi Su hakkında dönemin çeşitli neşriyat kaynaklarında çıkan yazılara değinmek faydalı olacaktır.

³² Ruhi Su, *Ezgili Yürek*, Everest Yayınları, İstanbul 2006, s.218.

Şiir, tiyatro, roman, hatıra gibi birçok alanda eserler üretmiş, tiyatro ve edebiyat alanında eleştiriler ve yazılar yazan Halit Fahri Ozansoy, sahnelenen Bastien Bastienne ve Satılmış Bişanlı operasıyla ilgili Son Posta Gazetesi'nde yazmış olduğu yazıyla şu yorumlarda bulunuyor:

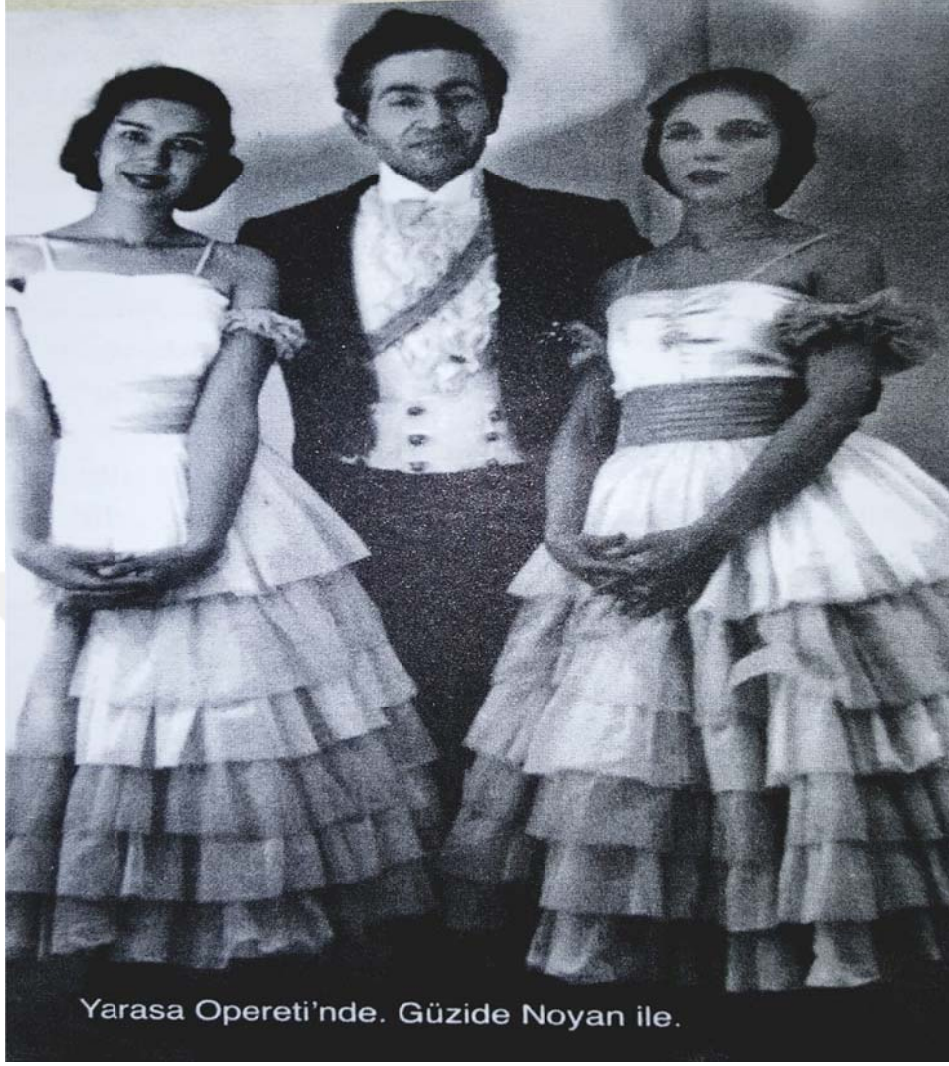
“Bastien ve Bastienne, Mozart’ın 12 yaşında iken yazıp bestelediği pastoral bir musiki saynetidir. Bu parçanın temsili ile yalnız Mozart’ın musikisi değil, aynı zamanda bu musikinin Türk dili ile nasıl imtizaç ettiği de gösterilmek istenmiştir. Kolas rolünde Ruhi Su mükemmel bir köylü tipi olmuştu. Sesi iyi terbiye görmüş. Yalnız müziksiz yerlerde, konuşurken, ban telaffuz hataları yapıyor. Bunu düzeltmeli. Mimikler de biraz mübalağalı. Satılmış Nişanlı operasından düoyu, Opera Üçüncü Sınıfı’ndan Ruhi Su ile Süleyman Alkan temsil ettiler. İkisi de tebrikeye layık”³³

Cumhuriyet döneminin önemli aydınlarından Cevad Memduh Altar Ülkü Milli Kültür Dergisinde yazmış olduğu Fidelio başlıklı makalede, Fidelio ve Bastien Bastienne oyunları ve oyunların temsilinde emek harcayan oyuncular hakkında görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“Fidelio’nun Birinci perdedeki hapisane avlusu sahnesinde Ruhi Su, zindancı rolünde pek muvaffak olmuş bir tiptir. Sesinde olduğu kadar, icradaki mükemmeliyetle de Ruhi Su, müstakbel milli sahnemizde mühim bir bas ve mühim bir aktör olarak yer alacak. Türk opera sahnesinin ilk eseri olan Mozart’ın Bastien ve Bastienne operasındaki rol münasebetlerini bu iki sene sonraki Fidelio temsilinde de aynen muhafaza etmek suretiyle yine karşımıza çıkan zindancının kızı rolünde Rabia Erler (Marzeline) ile aşkı olan hapisane kapıcısı rolünde Süleyman Güler (Jakino), iki sene evvel bıraktığımız yerden ne kadar ileriye gittiklerini bize her fırsatta ispata muvaffak oluyordular”³⁴

³³ Halit Fahri Ozansoy, “Operamız”, *Son Posta Gazetesi*, s.13.

³⁴ Cevad Memduh Altar, “Fidelio”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, 1 Mart 1942, s.23.

Şekil 7.Yarasa Operetinde

Beste ve müzik pedagojisi alanlarında Cumhuriyet döneminde önemli bir yere sahip olan Halil Bedii Yönetken, öğrenci ve eğitimcilerin kabiliyet ve yüksek iktidarlarından bahsederken, Fidelio gibi güç bir operanın sahnelenmesine dikkat çekmektedir. Fidelio oyunu ve diğer oyunları okul dışı olmayan bir olay olarak ele aldığı için, oyunun sahnelenmesini ve oyuncuların performanslarını büyük bir meziyet olarak görmekte olup, bu anlamda Ruhi Su'nun muvaffak bir oyuncu olduğunu ifade etmiştir.³⁵

³⁵ Halil Bedii Yönetken, "Opera Talebelerimiz", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Mart 1942, s.25.

Şekil 8.Sahnedede

2.5.Radyoda Bir Anons: “Basbariton Ruhi Su Türküler Söylüyor”

Ruhi Su, 1941 yılından 1952 yılına kadar çeşitli birçok operada görev almıştır. Ruhi Su’dan dönemin eleştirmenleri yazarları tarafından beğeni ve övgülerle bahsedilmiştir. Aslında Fidelio operasındaki zindancı Rocco ve birçok oyundaki başarısı Ruhi Su’nun, ilerleyen dönemde müzikal kariyeri ve başarısına dikkat çekecek niteliktedir. Yine bu dönem; Devlet Operası oyunlarında oynarken, eşi Sevim Hanım ile anlaşmazlık sebebiyle evliliği biter. Ruhi Su, Konsolos operasının çalışmalarını yürütürken gözaltına alınır ve bu gözaltı sürecinin ardından görkemli ışıklar altında, büyük orkestralar eşliğinde, seçkin seyircilere karşı sergilenen Devlet Operası süreci böylece sonlanmış olur. Bu hususla ilgili görüşlerini, 1976 yılında Seçkin Sümer ile yaptığı görüşmede şöyle ifade etmektedir:

“Düşüncelerim sakıncalı bulunduğundan görevime son verildi. O zaman için sakıncalı bulunan bu düşünceler bugün çok şükür çok daha fazlasıyla toplumumuzda geçerliliğini sürdürmekte. Bu olgu beni mutlu kılıyor”³⁶

Ruhi Su, oyunlarda oynarken, operayı sevmesinin yanında türküleri asla terk etmemiştir. Konservatuvar eğitiminin kendisine büyük bir dünya görüşü ve bilgi kattığını, bunların ışığında türkülere olan ilgi ve yakınlığının da değiştiğini ifade etmektedir. Lakin asıl sanatçı kişiliğini türkülerle kazandığını belirtmektedir.

Konservatuvar sürecinde öğretmenlerinden biri olan Markovich, Ruhi Su'nun radyo ve sonrasında radyo dinleyicileri ile buluşmasında önemli yer tutar.

“Konservatuarda türkülerini dinleyen hocalarından Markovich, “Türk müziğinin bu kadar güzel olduğunun ilk defa farkına varıyorum” der ve zamanın Radyo Müdürü Vedat Nedim Tör'e, Ruhi Su'dan övgüyle söz eder. 15 günde bir Pazar günleri saat 10'da “Basbariton Ruhi Su Türküler Söylüyor” anonslu radyo programı böylece başlar”³⁷

Radyoda yapılan “Basbariton Ruhi Su Türküler Söylüyor” adlı program şüphesiz alışılmışın dışında, farklı bir anlam ve özellik taşıyordu. Sebebi, o yıllara kadar radyoda bir opera sanatçısının, konservatuarda almış olduğu eğitim ve bu eğitim neticesinde oluşan teknikle türküler söylememesiydi. Ruhi Su'nun kendine özgü bir teknikle türküleri seslendirmesi ve dinleyiciler tarafından ilgiyle takip edilmesini Arif Sağ farklı bir bakış açısıyla yorumluyor. Şenay Kalkan'ın, Arif Sağ ile yapmış olduğu görüşmeleri yayınladığı *Muhaliif Bağlama* adlı kitapta, Arif Sağ; bir çalgı olarak bağlama, toplum ve Ruhi Su örgüsünü farklı bir bakış açısıyla ifade ediyor. Halk ile aydınlar arasında bir duvar olduğunu ve bu duvarın Osmanlı döneminden süregeldiğini belirten Sağ, Ruhi Su'nun bağlamayı eline almasıyla bu duvarın kırıldığını ve bağlama üzerinde olan hapisane ve köylü çalgısı olduğu algısını değiştirdiğini ifade etmektedir. ³⁸

Programın akışını ve eserlerini kendi belirleyen Su, eserlerini genellikle Alevi nefesleri ve ezgilerinden seçiyor ve seslendiriyordu. Pir Sultan Abdal'dan, Muhyi'den, Ali İzzet'ten nefesler seslendiriyordu. “Bir Allah'ı tanıyalım / Ayrı Gayrı Bu Din Nedir”, “Gelin Canlar Bir Olalım”, “Zahit Bizi Tan Eyleme” ve daha birçok nefes seslendiren Su, aslında yüzyıllarca iktidar ve otorite erkleri tarafından

³⁶ Seçkin Sümer, Ruhi Su İle Söyleşi, *Politika Gazetesi*, 4 Kasım 1976, s.6.

³⁷ www.ruhisu.org.tr/ruhi-su/

³⁸ Şenay Kalkan, *Muhaliif Bağlama*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s.196.

baskılanmış olan bir kimliğin sözü oluyordu. Ruhi Su ezilen bir toplumun ezgilerini halkın diğer kesimlerine bu program sayesinde aktaran ilk kişidir demek doğru olacaktır. Su halk ezgilerinde, türkülerinde bulunan protesto ve itiraz olgusunu bu dönem eserler seslendirerek kendi sesine taşımıştır. Radyoda yapılan programın son bulmasıyla ilgili olayı Füsun Akatlı şöyle aktarıyor:

“Bir gün, Mesut Cemil, Ruhi Su’ya aleyhindeki söylentilerden söz edip, ‘Ruhi’ciğim seni harcamayalım, bu programa bir müddet ara verelim’ diyor. Ruhi Su, “ben bu yolda harcanmaya razıyım” dediyse de, Mesut Cemil, Ruhi Su’nun radyodaki işine son veriyor”³⁹

1942 yılından 1945 yılına kadar devam eden “Basbariton Ruhi Su Türküler Söylüyor” adlı radyo program komünist propaganda yapılıyor gerekçesi ile yayından kaldırılıyor.

Şekil 9. Yurtdışında Bir Radyo Programı

³⁹ Füsun Akatlı, *age.*, s.14.

III. BÖLÜM

3.TÜRKİYE’NİN POLİTİK İKLİMİ VE BU ÇERÇEVEDE RUHİ SU

3.1.Çok Partili Dönem ve Demokrat Parti İktidarı

1943 yılında yayınlanan “Basbariton Ruhi Su Türküler Söylüyor” adlı program, alevi deyişleri ve alevi nefeslerine yer verdiği, komünizm propagandası yapıyor gerekçesiyle yayından kaldırılmıştır. Yıllar boyu sürecek olan siyasi baskılar, 1940’lı yıllardan itibaren hissedilmeye başlanmıştır. Türkiye’de bu dönem aynı zamanda çok partili siyasi sürece geçilen dönem olarak da bilinmektedir. 21 Temmuz 1946 yılında yapılan seçimi Cumhuriyet Halk Partisi kazanmıştır ve çok partili döneme böylelikle adım atılmıştır. Bu seçimle, meclis koltuklarını yoğunlukta Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti doldurmuştur. 14 Mayıs 1950 tarihine gelindiğinde ise Demokrat Parti iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi’nin elinden almıştır. Türkiye siyasi tarihinin başından yani tek partili dönem olarak adlandırılan dönemden bu tarihe kadar olan fikriyat bu seçimde Demokrat Parti karşında mağlup olmuştur. Demokrat Parti 1954 ve 1957 seçimlerinde de galip gelerek, Türkiye’nin siyasi tarihinde on yıllık bir dönem iktidarda kalmıştır.

Bu dönem köyden kente göç olarak adlandırılan, aynı zamanda sınıf dengelerinin de değişime uğradığı sürecin başlangıcı olma özelliği taşıyordu. Türkiye’de sosyal-siyasal ve ekonomik sorunların biriktiği bir süreç belirginleşmeye başlamıştı. Köyden kente göç hızlanırken bunun sonucunda büyük şehirlerin varoşlarında hızla gecekondu mahalleleri türemeye başlamıştır. Yine bu dönem küresel anlamda kapitalizmin gelişmesi henüz kırla tüm bağlarını koparmış olmasa da yeni bir işçi kitlesinin ortaya çıkmasına neden oluyordu. Değişen süreç ve buna bağlı olarak siyasal planda tek parti döneminden çok partili döneme geçilmesi, değişimin en önemli siyasal göstergesidir denilebilir.

Türkiye’de tek parti dönemi kapanmış, özgürlük, kalkınma, toprak gibi sloganları olan ve bunlardan bahseden Demokrat Parti süreci devralmıştır. Çok kısa

bir süre sonra Demokrat Parti birçok söylemini değiştirmiş ve aynı zamanda adalet, demokrasi örneği olma şiarını terk etmiştir.

“Demokrat Parti iktidarı daha ikinci ayını doldurmadan emperyalizmin işbirlikçisi yüzü açığa çıktı. Amerika Birleşik Devletleri emperyalizminin çıkarlarını korumak için Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne bile sormadan Kore’ye asker gönderme kararı aldı. Kore Savaşı’na katılma kararı, Türkiye dış politikasında temel bir değişimi gösteriyordu. Artık Türkiye açık biçimde emperyalist ülkelerin yanında saf tutmuştu”⁴⁰

Seçimleri farkla kazanan Demokrat Parti, iktidarı aldığı dönem ve öncesinde insanlar üzerinde ve dolayısıyla toplum üzerinde olumlu bir etki bırakmıştı. Lakin bu sürecin değişeceği ve farklı bir politika izlenileceğine yukarıda değinildi. Dönemin âşıklarından Âşık Ali İzzet Özkan, Demokrat Parti’nin iktidar olduğu sürece övgüler düzmüştür. Âşık Ali İzzet bir politikanın seyrine tutulmuş olacak ki bir şiirinde Demokrat Parti’yi devleştiren, bir mehdi olduğunu belirten ifadelere yer vermiştir:

“Çıktı Mehdi Demokrasi
Zalimin kesildi sesi
Allahuekber nidası
Bugün indi semavattan”⁴¹

Bir dönem sonra aynı Âşık Ali İzzet, Demokrat Parti’nin gömlek değiştirdiğinin farkına varmış olmalı ki yine aynı siyasal yapılanmayla ilgili şunları yazmıştır:

“Demokrat partiyi taze kız sandık
Çirkin çıktı kahpe çıktı dul çıktı
Alnım açık yüzüm ağ dedi kandık
Yüzü kara çıktı başı kel çıktı
...
Bakın hallarına şu milletlerin
Açın kapısını adaletlerin
Mehdi diye gözlediğimiz zatların
Koltuğunda haç put çıktı nal çıktı”⁴²

⁴⁰1960’lardan 80’lere Gençlik ve Mücadelesi DEV-GENÇ Savunması, Yeniden Devrim, Ankara 2011, s.22.

⁴¹İlhan Başgöz, *Âşık Ali İzzet Özkan Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1979, s.102.

⁴²age., s. 231.

3.2. Demokrat Parti'nin Anti-Komünist Söylemi, 1951 Tevkifatı ve Gelişen Süreç

Türkiye’de tek partili dönemden çok partili döneme kadar olan zaman dilimi ele alındığında, sadece basın ve kamuoyu üzerinden aktarılanlar dahi, sol ideolojinin peyderpey baskıya, engele uğradığını göstermektedir.

“Muhalefette iken tek parti yönetiminin baskı uygulamalarına karşı demokrasi ve özgürlük savunucusu olarak ortaya çıkan, ‘Yeter! Söz milletindir’ şiarını bayrak yapan ‘hürriyet misak’ları hazırlayan Demokrat Parti, kendi iktidarı döneminde tam bir baskı rejimi kurdu. Muhalif sesler kısılmaya, toplumsal muhalefet ezilmeye çalışıldı. Basın üzerinde koyu bir sansür uygulandı. İspat hakkı gibi hukukun en temel unsurları çiğnendi”⁴³

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra tüm dünya Amerika Birleşik Devletleri tarafından küresel anlamda bir ideoloji baskılanmasıyla karşı karşıya kalacaktı. Bu noktada Türkiye, Amerika tarafından ilgi duyulan bir ülkeydi. Duyulan ilginin temellerini ise askeri alan oluşturmaktaydı. Bu dönem Sovyetlerde nükleer silahların var olması, Amerika tarafından olumsuz karşılanıyor ve muhtemel bir savaşta yıkıma uğrama tehlikesini birlikte getiriyordu. Bu yüzden Amerika, Sovyetlerle çıkacak bir savaş en az zararla kapatılabilmek için savaş kendi topraklarından uzak tutma düşüncesine yönelmişti. Böylece Yunanistan ve Türkiye gibi ülkeler Amerika tarafından sınırlı savaş alanları olarak seçilmişti.

Türkiye’nin içinden geçtiği bu dönemde, iktidar için önem arz eden başat husus olan dış politika; NATO içerisinde yer almaktı. Bu sebeple Türkiye ile Amerika arasında ikili antlaşmalar yapılmış, Türkiye NATO’ya kabul edilmiş ve topraklarımızda çok sayıda Amerikan üssü kurulmuştu. İktidarın içeride anti-komünist söylemi yoğun bir şekilde kullanması bu dönem açısından iki nedenle açıklanabilir. Birincisi, içeride bu söylemi geliştirip yayarak halkın bu fikriyatı benimsemesine engel olmaktır. Bu durum dolayısıyla iktidarın istemediği demokrasi kavramını ve demokratik yapının gelişim sürecini engeller bir özellik taşıyordu. İkincisi ise anti-komünist bir dil ve uygulamanın, Amerika ile gelişecek olan ilişkilerin gelişmesinde önemli bir adım olduğudur.

⁴³ 1960’lardan 80’lere Gençlik ve Mücadelesi DEV-GENÇ Savunması, s.24.

İktidar baskıları, toplum tarafından yavaş bir şekilde hissedilmeye başlamıştı. 1951 yılında Sevim Tari'nın gözaltı süreciyle başlayacak olan, 1951 Tevkifatı olarak adlandırılan süreç Türkiye Komünist Partisi üyelerinin ve birçok önemli ismin tutuklanmasıyla devam edecekti. Tutuklanan isimler arasında Ruhi Su da vardı.

3.2.1.Sansaryan Hanı

Ruhi Su'nun tutuklanıp Sansaryan Hanı'na götürülmeden önceki zamanı biraz açmak, bütünlüklü akış açısından önem arz etmektedir. Ruhi Su'nun bu dönemde Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde kurduğu ve çalıştırdığı bir koro mevcuttu. İlerleyen zamanda evleneceği Sıdıka Umut ise yine bu dönemde Dil Tarih Fakültesi'nde Felsefe Bölümü öğrencisiydi. Su ile Umut hayata bakış açıları, dünya görüşleri ve türküler üzerinden bir bağ kurmuşlardı. Türkiye Komünist Partisi'ne yönelik yapılan gözaltı ve tutuklamalar süreci ilkin İstanbul sonrasında ise Ankara ile devam etmekteydi. Sıdıka Umut'un tutuklanmasından çok kısa bir süre sonra Ruhi Su'da tutuklanmıştır. Birçok insana yöneltilen suçlama onlara da yöneltilmişti. Suç teşkil eden durum Türkiye Komünist Partisi'ne üye olmaktı. Ruhi Su tutuklanmasına sebep olacak olayı o dönem şöyle anlatmaktadır: “Operadan bir arkadaşımın ihbar etmesi üzerine tutuklandım” .

Rasih Nuri İleri, yönetmeni Hilmi Etikan olan Ruhi Su Belgeselinde, tutuklanmalar karşısında Ruhi Su'nun Hatay Antakya bölgesinden Suriye'ye geçişinin sağlanmasının düşünüldüğünden bahsetmektedir. Rasih Nuri İleri, ilk önce Adana'ya ardından Hatay'a geçip, Ruhi Su'nun yurtdışına çıkarılması için çalışmalar yapmıştır lakin daha öncesinden Ruhi Su tutuklandığından kaynaklı bu planın gerçekleşmediğini aktarıyor.⁴⁴

Gözaltı ve tutuklamalar dalgasıyla gelişen süreçte birçok insan Sansaryan Han adıyla yaygın olarak tanınan İstanbul Merkez Muhafazalarına toplanmıştır. Sansaryan Han'da insanların ağır koşullarda tutulduğu ve ağır işkence süreçlerinden geçtiği belirtilmiştir. Ruhi Su'nun eserlerini diğer başlıklarda detaylıca ele alacağız lakin çalışmanın bu aşamasına katkı sunmak maksadıyla, söz ve müziğin kendisine ait olduğu iki eseri dile getirmekte fayda var. Bu dönem Ruhi Su'nun işkence

⁴⁴ Hilmi Etikan (Yönetmen), *Ruhi Su Belgeseli*, Ruhi Su Kültür ve Sanat Vakfı, 2004.

gördüğü, tabutluk olarak adlandırılan hücrelerde tutulduğu bir süreçtir. Tabutlukta İstanbul'u, yaşanan acıları ve duygularını anlatan ilk eser 'Bu Nasıl İstanbul' adlı eserdir:

"Bu nasıl İstanbul zindan içinde
Kayboluverdi gecem gündüzüm
Bu nasıl İstanbul zindan içinde

Bavo bave...
Yattığımız yerde güller bitecek
Gün ışıyıp gelir sabret, bu bizim
Yattığımız yerde güller bitecek

Bavo bave..."⁴⁵(Söz-müzik: Ruhi Su)

Sansaryan Han'da kaldığı süreçte yazmış olduğu, sözü ve müziği kendisine ait olan "Bu Nasıl İstanbul" adlı eser; dönemin politik koşullarını, sürecin nasıl işlediğini, Ruhi Su'nun ve aynı zamanda onun gibi birçok kişinin yaşadığı zorlukları anlatıcı rolü üstlenmiştir. Bundan kaynaklı Ruhi Su'nun eserlerinde toplumcu gerçekçi bir özelliğin var olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Sonraki dönemde evleneceği Sıdıka Umut başta olmak üzere, umudu, kendisiyle beraber yan hücrelerde kalan arkadaşlarını konu alarak yazmış olduğu diğer eser ise 'Mahsus Mahal' dir:

"Mahsus mahal derler, kaldım zindanda
Kalırım, kalırım, dostlar yandadır
İk'elleri kızıl, kandadır kanda
Ölürüm ölürüm kardeş, aklım sendedir

Artar eksilmeyiz, zindanlarında
Kolay değil derdin, ucu derinde
Kumhan Irmağı'nda, Kara Burun'da
Bulurum bulurum kardeş, öfkem kindadır

Dirliğim düzenim, dermanım, canım
Solum, sol tarafım, imanım, dinim
Benim beyaz unum, ak güvercinim
Bilirim bilirim kardeş, gelen gündedir"⁴⁶(Söz-müzik: Ruhi Su)

⁴⁵ Karabey Aydoğan, *age.*, s.167.

⁴⁶ *age.*, s.101.

Ruhi Su'nun Sansaryan Han'ında kalması beş ayı aşkın bir süreyi kapsamaktadır. Alt katlardaki tabutluk ve hücre olarak bilinen yerlerde çok ağır koşullarda kalmıştır. Bu süre zarfında baskı ve ağır işkencelere maruz kalır. Adalet tarihimizin en karanlık sayfalarını oluşturan sistematik işkence uygulamasının kurbanlarından biri olan Ruhi Su, bu olayları hiçbir zaman dile getirmemiştir. Uğradığı haksızlıklardan kendisine kahramanlık payı çıkartmayı hiç düşünmemiştir.⁴⁷

3.2.2.Harbiye Cezaevi ve Sıdika Umut ile Evlilik

Sansaryan Han'dan Harbiye Cezaevi'ne sevk edilmesi zaman almıştır çünkü Ruhi Su maruz kaldığı ağır işkencelerden kaynaklı toparlanamamıştır. Harbiye Cezaevi'ne getirilip Sıdika Umut ile görüşmesine izin verildiğinde halen tanınmaz bir haldedir. Su, 141. Maddeden yargılanarak 5 yıl hapis 20 ay gözetim altı hükmü giyer. Ruhi Su, cezaevinde iken Sıdika Umut ile evlenecektir. Cezaevinde İdare Amirliği yapan Turhan Şengür, Ruhi Su ve Sıdika Umut'un evlilik kararının ardından, Şişli Evlendirme Dairesi'ne bağlı Rumeli Caddesi'ndeki yerde, Behice Boran 48 ve eşinin şahitliğinde nikâh işlemlerinin tamamlandığını belirtiyor. Cezaevine dönerken Nişantaşı'nda bir kitapçıyı gören Ruhi Su, Turhan Şengür'e “eşime bir hediye almak istiyorum” deyip aldığı kitabı eşi olan Sıdika Su'ya imzalayıp vermiştir.⁴⁹

⁴⁷ Alaettin Bahçekapılı, Nabi Belekoğlu, *age.*, s.17.

⁴⁸ 1 Mayıs 1910 doğumlu olan Behice BORAN, Türkiye sol-sosyalist siyaseti açısından önemli bir isimdir. Aynı zamanda sosyolog ve akademisyendir. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde Doçent olarak çalışmıştır. Behice Boran, Demokrat Parti'nin Kore'ye asker göndermesi sürecinde itiraz etmiş ve bu duruma karşı çıkmıştır. Bundan dolayı 15 ay hapis cezası almıştır. Aldığı ceza üniversitedeki görevinden ihraç olmasına neden olmuştur. Türkiye İşçi Partisi'nde Genel Başkan olmuştur. 10 Ekim 1987 yılında hayatını kaybetmiştir.

⁴⁹ Hilmi Etikan (Yönetmen), *age.*.

Şekil 10. Askeri Mahkemede

Ruhi Su sanatsal açıdan en verimli olduğu yıllarını cezaevinde geçirmiştir. Şüphesiz Türkiye'nin siyasal olarak geçtiği süreç ve bunun karşısında Ruhi Su ve onun gibi düşünen insanların yaşadıkları, maruz kaldıkları olaylar, Ruhi Su'nun sesinde ve eserlerinde ön plana çıkmıştır. Ruhi Su bu dönemde; sadece söz, müzik yazmamıştır. Cezaevinde boncuk çantalar, tahta kutular ve çizimler yaparak, sürecin verimli bir hale dönüşmesini sağlamıştır.

Şekil 11.Cezaevindeki Çalışmaları

3.2.3.Adana Hapishanesi

Tutuklanmalarının ardından yaklaşık olarak üç buçuk yıl sonra Sıdaka Su'yu Sultanahmet Cezaevi'ne naklederler. Ruhi Su ise diğer tutuklu arkadaşları ile birlikte köhnemiş bir otobüse bindirilerek Adana'ya gönderilir. Adana'ya gönderildiği vakit Ruhi Su "Hasan Dağı" adlı eseri kaleme almıştır:

"Hasan Dağı Hasan Dağı
Eğil eğil eğil bir bak
Sıkıyor zincir bileği
Jandarmada din iman yok

Gidiyor kalktı göçümüz
Gülmez ağlamaz içimiz
İnsan olmaktı suçumuz
Hasan Dağı insan olmak

Koçhisar üstünden Bor'a
Gülek bir karanlık dere
Sıra dağlar sıra sıra
Çukurova ana toprak"⁵⁰(Söz-müzik: Ruhi Su)

26 Ağustos 2016 tarihinde kaybettiğimiz senarist, şair, roman yazarı Vedat Türkali de, Adana'ya gönderilmek üzere yola çıkan otobüste Ruhi Su ile birlikte. Türkali, yaşadıklarını şu şekilde anlatıyor:

“Jandarma bizi ikişer ikişer ellerimizden kelepçeledi. Yan yana oturtular. Bir otobüs dolusuyuz. Otobüs şoförü otuz otuz altı saatten beri hiç uyumamış bir adam gidiyor geliyor ve bizi ona teslim ediyorlar. Yola çıktık, Ankara'yı geçtik Koçhisar'a gelince karanlıkta adam durdu. Dedi ki 'arkadaşlar ben gidip uyuyacağım, iki üç saat burada kalacaksınız'. O karanlıkta oturuyoruz. Hasan Dağı'nı her dinlediğimde o gece gözümün önüne gelir. Biz otobüsün içindeyiz, dolunay var pırıl pırıl bir ay var. Şoför karanlıkta uyuyor, aydınlığın ortasında bir karanlık duvar gibi hatta bir bina fakat yanda Tuz Gölü var pırıl pırıl bir ışığın altında bir Tuz Gölü. Bütün görkemiyle Hasan Dağı var. Ben her Hasan Dağı'nı Ruhi'nin sesinden dinlediğim zaman o ses, o melodi, o anlattığı şeyler kafamda canlanır. Bütün görkemiyle ve bütün parlaklığıyla"⁵¹

Cezaevlerinde kaldığı yıllar Ruhi Su'nun kendini geliştirdiği ve onun için verimli bir dönem olduğu hakkında bazı hususlara değinilmişti. Derlediği bir eseri yine bu dönem anlatımında aktarmakta fayda var:

“Cerene bak cerene
Kul olayım seni verene
Akıbeti narlı örene
Çeşme kurmuş akar Döndü

Doğma bre güneş doğma
Doğup doğup da yare değme
Dar dikilmiş sedef düğme
Memeleri sıkar Döndü

Öküz aldım koşamadım
Yiğit oldum yaşamadım
Namus bana ar geliyor
Döndüm seni boşamadım"⁵² (Halk Türküsü- Ruhi Su)

Ruhi Su; Adana Hapishanesi'nde kaldığı süreçte aynı zamanda çalışmalar yapıp, kendini ve arkadaşlarını motive etmektedir. Hapishanede arkadaşlarından duyduğu eserler üzerinde de düzenlemeler yapmaya çalışmaktaydı. Rafet adında bir

⁵⁰ Ruhi Su, age., s.20.

⁵¹ Hilmi Etikan (Yönetmen), age..

⁵² Karabey Aydoğan, age., s.282.

arkadaşından duyduğu ve sonradan seslendirdiği Ceren adlı türküyü yine bu dönem cezaevi yıllarında düzenlemiştir:

Cerene bak hele cerene
Kul olayım seni verene
Akıbeti narlı örene
Çeşme kurmuş akar döndü

Doğma bre güneş doğma
Doğup doğup da yare değme
Dar dikilmiş sedef düğme
Memelerin sıkar Döndü

Öküz aldım koşamadım
Yiğit oldum yaşamadım
Namus bana ar geliyor
Döndüm seni boşamadım

3.3. Tutukluluk ve Cezaevi Sürecinin Ardından

Ruhi Su ve Sıdıka Su yirmi aylık gözetim cezasının tamamlanması şartı ile tahliye olurlar. Dönem itibariyle kadınların tutuklulukları yerine, iade edilmesi amacıyla verilen kanun neticesinde Sıdıka Su Ankara'ya gönderildi. Ruhi Su ise Konya ilinde Çumra'ya gönderildi. Bu dönem Ruhi Su ucuz bir otelde kalmaya başladı. Ruhi Su yaşamak durumunda kaldığı zor koşulların ardından iş bulma ve Ankara'ya, eşinin yanına dönme gayesi içerisindeydi. Sıdıka Su'nun yanına gidebilmek amacıyla yaptığı başvurulara olumsuz cevap almaktaydı.

Ruhi Su Çumra'da kaldığı süreçte savcı Muharrem İlkeş tarafından sürekli ziyaret ediliyordu. İlkeş, Ruhi Su'dan cura dersleri alıyordu ve aynı zamanda türkülere büyük bir hayranlık duyuyordu. Ruhi Su bu yıllarda Çumra hapishanesinde bir de konser verdi. Ankara'ya dönmesi, aile birliği açısından onay görmesi gereken bir husustu; lakin Kamu Güvenliği Genel Müdürü (Emniyet Müdürü) Kemal Aygün, Su'nun siyasal düşüncelerinden kaynaklı olacak ki; sürecin olumsuz sonuçlanmasına karar veriyordu. Kemal Aygün'ün tüm ret kararlarına rağmen, savcı Ruhi Su'nun Ankara'ya gitmesini sağlamıştır. Su, Ankara'ya dönmeden önce Muharrem İlkeş ve Çumra halkının onuruna bir de konser vermiştir.

Güçlkle yol kat edilen bir sürecin ardından Ruhi Su, Ankara'ya nakil olmuştu. Bu zor zamanlarda çevresindeki arkadaşları ve dostları daima Su'nun yanında yer almıştır. Yardımcı olmak amacıyla arkadaşı Celal Gündoğdu, Etimesgut'ta yaklaşık olarak iki kilometre uzaklıkta olan evini Ruhi Su'ya vermiştir. Ev tarlaların ortasında, insani ihtiyaçların giderilemeyeceği kadar küçük, elektrik ve suyu olmayan bir yapıydı. Ruhi Su ve eşinin geçtiği zor şartların ardından, bu yaşam dahi bir özgürlük ve bağımsızlık anlamına gelmektedir. Tahliye olmuşlardı; fakat Etimesgut karakoluna sürekli imza vermeleri gerekiyordu. 1950'lerin sonuna doğru geldikçe Türkiye'nin siyasi ortamı giderek ağırlaşmaktadır. Bu belirsizlik içerisinde Su ailesine yeni bir birey katılır: 29 Nisan 1959 tarihinde yaşama gözlerini açan oğulları İlgin Su'dur.

3.4. Atıf Yılmaz ve “Karacaoğlan'ın Büyük Sevgisi”

Ruhi Su bu dönemlerde sürekli iş arıyordu. Aynı zamanda sorumluluğu büyük bir oranda artmıştı. Bu dönemde dostları ve arkadaşları yine onların yanında oldular. Bir nakliye şirketinin küçük bir hissesini Ruhi Su'ya verdiler; lakin başarıyla sonuçlanan bir iş olmadı. Ruhi Su hayatlarını idame ettirebilmek için sırtında eşya dahi taşımıştır. Çalışmada, Ruhi Su'yu var eden koşulların kendisidir görüşüne epeyce değinilmişti. Opera sanatçısı olan Su'yu bütünlüklü olarak; yaşadıkları, dünya görüşü, ideolojik bakış açısı ve bunlardan kaynaklı ödediği bedellerden ayrı tutmamak gerekir.

Ruhi Su'nun denetim cezası tamamlanmak üzereydi. Atıf Yılmaz o yıllarda “Karacaoğlan'ın Büyük Aşkı” filmini kameraya alıyordu. Film Adana'da çekilecekti. Atıf Yılmaz bu projede Ruhi Su'nun sesinin var olmasını istiyordu. Aynı zamanda Ruhi Su'nun bir dostu olarak Atıf Yılmaz tarafından sergilenen dayanışma örneğiydi. Komünist suçlamasıyla yargılanmış ve hüküm giymiş biri ile film yapmak, yapımcılar açısından göze alınacak risk değildi. Birçok problemin yanı sıra, filmin sansürden geçememe ihtimali de oldukça kuvvetli bir durumdu. Bütün bu durumları göz ardı edip Hürrem Erman'la Ankara'ya filmi görüşmek için gitmişlerdir.⁵³ Ruhi Su filmde görev almayı sevinçle kabul eder. Film Ruhi Su açısından önemlidir. Çukurova'da çekilmesi, yaşadığı coğrafyaya gidebilmesini ve burada halkın

⁵³ Atıf Yılmaz, *Hayallerim, Aşkım ve Ben*, Simavi Yayınları, İstanbul 1991, s.26.

ezgilerini dinleme ve derleyebilmesini sağlayacaktı. Adana’da çekilecek olan film bu özelliğiyle de aynı zamanda bir şanstı.

Film çekimleri için bölgeye döndüğünde yoğun bir ilgi söz konusu olmuştur. Halk, Ruhi Su’nun Kadirli’de olduğunu bir şekilde öğrenmiştir. Çukurova’da ne kadar âşık varsa hepsi Ruhi Su’nun kaldığı otele toplanmış sazını, curasını kapalı Ruhi Su’nun kapısına dayanmıştı. Ruhi Su hiç ayırmadan, kırmadan, dökmeden tüm âşıkları dinliyor, o dönem henüz teknoloji çok el vermediğinden dolayı sesleri teybe kaydediyordu. Bu dönem yapılan çalışmalar hem film açısından hem de Ruhi Su’nun derlemeciliği ve arşiv oluşturması açısından önem taşımaktadır.⁵⁴

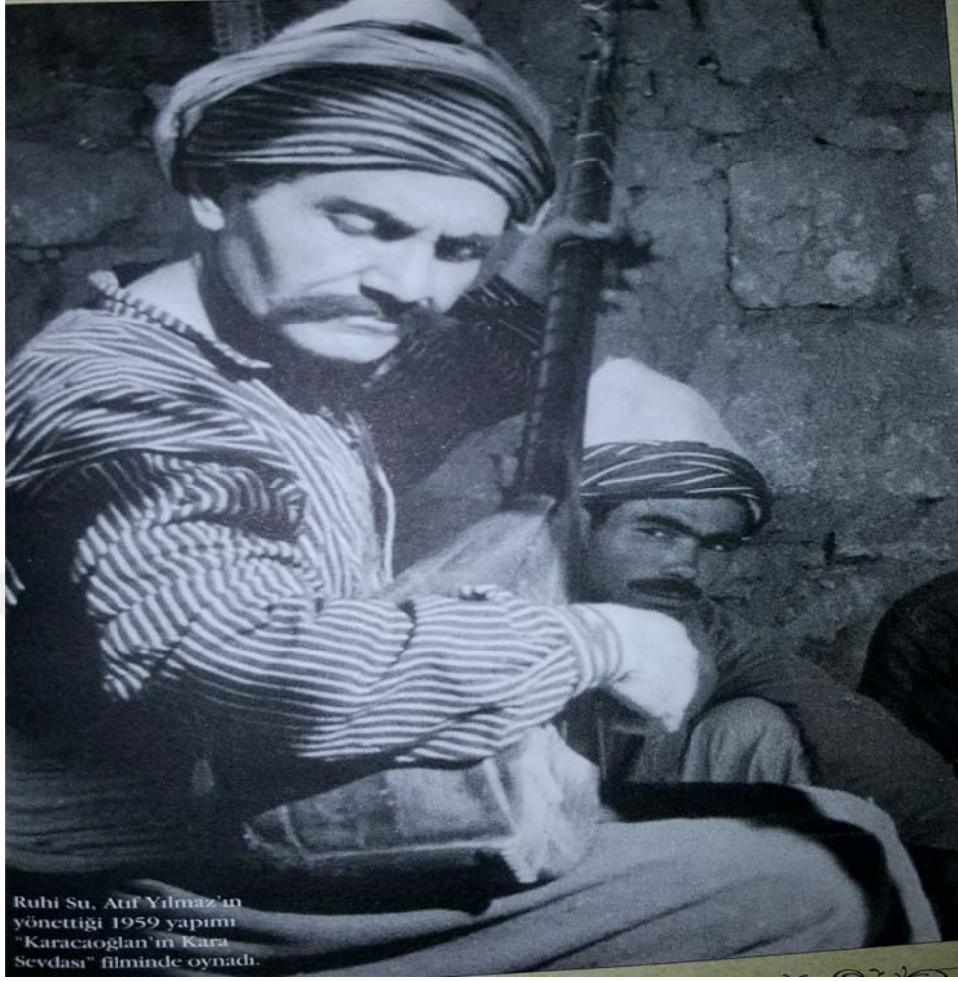
Stüdyo kayıtlarının alınması için İstanbul’a dönülüyor. İstanbul’da bulunan orkestra üyelerinin yüksek miktarda ücret istemeleri karşısında Hürrem Erman’ı Ankara’dan orkestra getirmeye sevk ediyor. Ankara’dan otobüsle otuz beş kişilik bir orkestra ve başlarında besteci ve orkestra şefi Sabahattin Kalender çalışmalar için İstanbul’a geliyor. Kayıtlar başlıyor ve orkestranın arasından bariton bir ses yükseliyor.⁵⁵

“İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye”⁵⁶

⁵⁴ *age.*, s.146.

⁵⁵ *age.*, s.156.

⁵⁶ *age.*, s.157.

Şekil 12.Atıf Yılmaz'ın Filminden Bir Kare

Filmin ilk gösterimi deneme maksadıyla Balıkesir'de yapılmıştır. Geri dönütler pek parlak olmamıştır. Genel izlenim, seyircilerin Su'nun ezgilerini ve sesini yadırgadıkları noktasındadır. Bu noktada, Erman'ın paniğe kapılması durumu olayı daha vahim bir noktaya taşımıştır. Erman, tüm emeği göz ardı edip filmin ezgilerini değiştirmeye ve bir başkasına söyletmeye karar vermiştir: Aydın Gün. Ruhi Su yerine, eserleri söylemesi için seçtiği kişi olan Aydın Gün de bir operacı lakin Ruhi Su bir bariton, güçlü bir sese sahip. Aydın Gün tenor ve baskın bir yapıda olmayan bir şekilde söylediği için eserler filmin tüm müzik bandını zedeliyor.⁵⁷ Öne sürülen gerekçe türkülerin opera gibi söylendiğidir oysa gerçek sol düşünceye sahip bir sanatçının daha da ünlü olmasının önüne geçmek, içinde bulunduğu ekonomik sıkıntının sürmesini sağlamak, iş bulamaması için piyasaya gözdağı vermektir. ⁵⁸

⁵⁷ *age.*, s.156-157.

⁵⁸ Hilmi Etikan (Yönetmen), *age.*.

Filmin oluşum sürecinde verilen emek bu şekilde boşa çıkmıştır. Bu hususla ilgili en trajik olan konu ise, Ruhi Su'nun ezgilerinin olduğu bir kopyanın dahi olmayışdır.

3.5.1960'lı Yıllar ve 27 Mayıs Müdahalesi

Türkiye, 1950 ve 1960 yıllarını kapsayan on yıllık Demokrat Parti yönetiminin ardından, 27 Mayıs 1960 tarihinde sabah saat üçte askeri bir müdahale ile karşı karşıya kalacaktı. Türkiye siyasal tarihinde aralıklarla gerçekleşecek olan askeri müdahale ve darbeler 27 Mayıs sabahı radyoda okunan bir bildiri ile başlamıştı. Yayımlanan metinde müdahalenin bir taraf tutmadığı, Türkiye demokrasisinin bir çıkmaza girdiğinin altı çiziliyor ve önemle vurgulanıyordu. Ülkenin farklı alanlarında müdahale farklı tepkilerle karşılanıyordu. Askeri idarenin yönetime el koymasının ardından iki büyük kent olan Ankara ve İstanbul'da öğrenci toplulukları ve aydınlar arasında memnuniyet oluşturmuştu. Köy ve diğer kırsal bölgelerde yaşayan yurttaşlar anlaşılmadık bir biçimde müdahaleye sessiz kalmışlardı.⁵⁹

3.5.1.Taksim Gazinosu Sahnesi ve Yapı Kredi Bankası'ndaki Çalışmalar

“Karacaoğlan'ın Kara Sevdası” filminin ardından Ruhi Su İstanbul'a dönmek durumunda kalmıştır. 1950'lerin sonuna gelindiğinde, artık İstanbul gibi büyük kentlerde kulüp ve gazino kültürünün yaygınlaştığını söylemek doğru olacaktır. Şükran Kurdakul, adı demokrat olan partinin daima demokrasiye ters adımlar attığı bir dönemden geçildiğini, ayrıca en çok sanatçı düşmanı olunan yıllar olarak tanımlıyor bu yılları. 1956 yılında yedi şair ve edebiyatçının yedi buçuk yıldan başlayarak ceza mahkemelerine sürüklenmiştir ve bu sanatçı terörü devam etmekteydi ifadelerinde bulunuyor.⁶⁰

Ruhi Su bu yıllarda Taksim Gazinosu'nda sahne alıyordu. İstanbul'da bir ev kiralarak, Ankara'da yaşayan ailesini yanına aldı. Bir dönem bu şekilde Ruhi Su türküleri kulüplerde seslendirecekti. 27 Mayıs bir anlamıyla Ruhi Su gibi yerel sanatçılara olanak sağlamıştı; çünkü kulüp ve gazino gibi işletmelerde yabancı

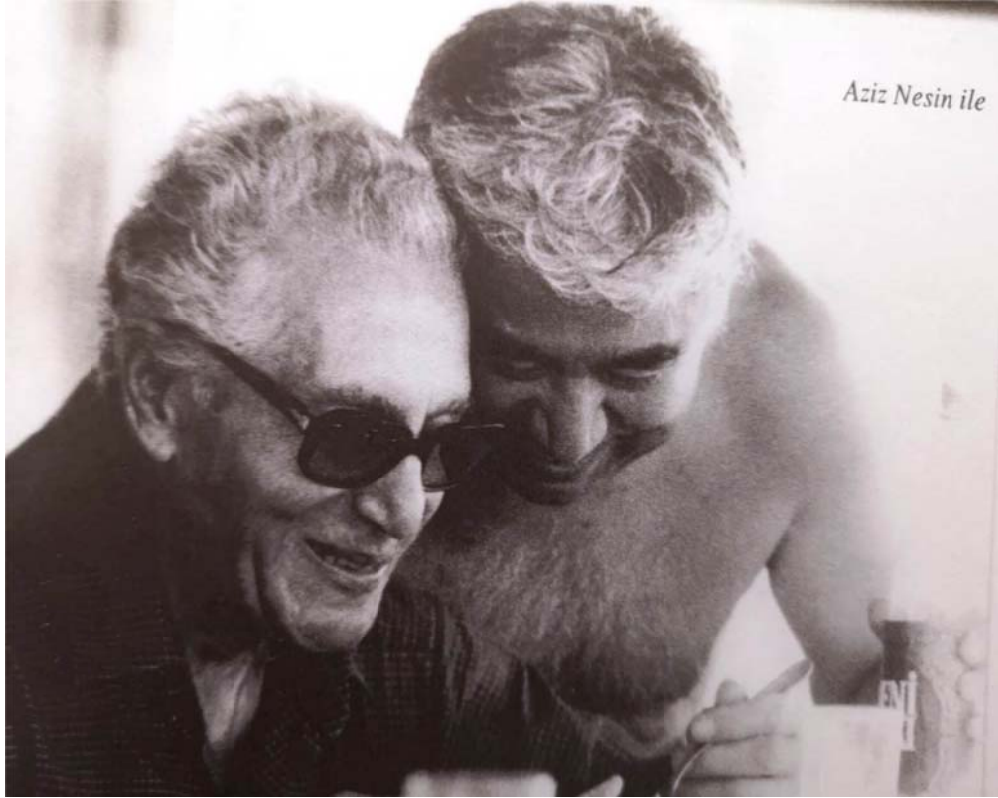
⁵⁹ Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.351–352.

⁶⁰ Hilmi Etikan (Yönetmen), *age.*.

sanatçıların sahne almasını, çalışmasını engellemiştir. Ruhi Su'nun gazinoda sahne alması ile ilgili Aziz Nesin o yıllarda Akşam Gazetesi'ne şu cümleleri yazıyor:

“Kafam uğulduyor. Utancımın elimi yüzüme kapıyorum. Ruhi Su, elinde sazı ile gelip oturuyor mikrofon önüne. Çalışıyor, söylüyor. Bir ses, bir yiğit ses ki, süslü püslü salona sığmıyor. Buralık değil bu ses.. Söyleyen Ruhi Su değil.. Onun ağzında bütün bir yurt dile gelmiş. Kapalı gözlerimin önünden bozkırların çarıkları, yaylaların yarık tabanları, bitmeyen tozlu yolların yolcuları, gurbetçiler, sıkı özlemcileri geçip gidiyor. Bir film görüyorum: Ağaçsız topraklar, topraksız sular.. Toprağın insana özlemi, oynayan gelinler, dönüşü yok yollar, aşılmaz dağlar, bitkisiz ovalar, halılar, kilimler, çoraplar, nakışlar... Ruhi Su türkü çağırıyor. Bütün bir yurdu taşıyan gür, yanık, içli ses, bu süslü aynalı, yaldızlı yıldızlı salona sığmıyor”⁶¹

Aziz Nesin'in ifadeleri gerçekçi oluyor bu durumda. Opera eğitimi almış, yıllarca büyük salonlarda nice insanlara temsiller sergilemiş bir isimin küçük, dar, tekdüze bir salonda eserlerini seslendirmesi alışılmış bir durum değil. Nesin; bu konuda üzüntüsünü belirterek, yaşanan durumu reddeden bir yerden bakarak açıklamıştır.

Şekil 13.Aziz Nesin İle

⁶¹ Aziz Nesin, "Ruhi Su", *Akşam Gazetesi*, 18 Ocak 1960.

Yapı Kredi Bankası'ndan; Kazım Taşkent tarafından, kendi adına bir kulüp kurması için bir teklif aldı. Ruhi Su bu teklifi kabul etmeyip; Yapı Kredi Bankası'nın düzenlediği halk oyunları şenliğine gelen sanatçıların, ekiplerin müziklerini banda alıp, notaya aktararak bir arşiv oluşturabileceğini, böylelikle, bankanın da daha üst düzey bir işe yatırım yapmış olacağını ifade eder.

Ruhi Su, bu dönem yine türkülerini söylemeye devam etmiştir. Köyden kente göçün ortaya çıkardığı sorunları ve işsizliği konu alan, 1960'lı yılların Türkiye'sini anlatan bir film yapılmaktaydı. Filmde yaşamını sürdürebilmek amacıyla direnen altı arkadaşın yaşadığı zorlukları, büyük kentlerin kenar varoşlarında açlığın kol gezdiği bir yaşamı ve emek sömürsünü net bir biçimde görmek mümkün. Filmin adı "Bitmeyen Yol", senaristi ve yönetmeni Duygu Sağıroğlu'ydu. Ruhi Su Bitmeyen Yol filminde seslendirdiği türkülerden biri ise Serdari'nindir:

"Benim bu gidişe aklım ermiyor
Fukara halini kimse sormuyor
Padişah sikkesi selam vermiyor
Kefensiz kalacak ölümüz bizim

...
Serdari halimiz böyle n' olacak
Kısa çöp uzundan hakkın alacak
Mamurlar yakılıp viran olacak
Akıbet dağılır ilimiz bizim"⁶²

Karalama politikası izleyen Bedii Faik, o dönem Ruhi Su aleyhinde yazılar yazmıştır. Ruhi Su'yu hedef gösterir bir biçimde "Komünist Mahkûmu Ruhi Su'nu Sesi Herkesin Kulaklarına Kurşun Gibi Akıyordu" diye bir yazı yazdı.⁶³ Bu ifade, iyi niyetli olmamakla beraber, hedef gösterir bir politikanın ürünüdür. Film bütün işverenlerin kan emici, sömürücü göstermesi, tahrik edici unsurlar barındırdığı gerekçeleri ile 1967 yılına kadar sansüre uğramıştır.

Ruhi Su, bankanın önerisini kabul etmesinin ardından çalışmalarına başlar. Eserler toplayıp notaya alması yaklaşık beş yıllık bir süreyi kapsar. Bu yıllarda iktidarda ise Demirel vardı. Kazım Taşkent, Ruhi Su ile bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede Bedii Faik'in hedef göstermesiyle ilgili konuşulmuştur. Su'nun çalışmalarını evde tamamlamasını talep etmesine karşılık, Su; böyle bir şey yapamayacağını belirtmiştir. Su'ya göre, bu teklifin arkasında, siyasal öznelerin

⁶² Karabey Aydoğan, *age.*, s.276.

⁶³ Bedii Faik, "Uyanımız", *Dünya Gazetesi*, 17 Aralık 1965.

değişmesinin getirdiği bir “gömlek değiştirme” süreci yaşanıyordu. Ruhi Su bu görüşmenin ardından çalışmalarını öylece bırakmıştır. Bir müddet sonra; Su'nun beş yıl emek verdiği çalışma, Sadi Yaver Ataman adıyla Yapı Kredi Bankası⁶⁴ tarafından çıkarılmıştır. Bu olay, emeğe saygısızlığın yanında tam anlamıyla hırsızlık örneği teşkil eden bir durumdur. Yıllarca emek verdiği, tek tek ezgileri notaya döktüğü, derlediği çalışma sorgusuz sualsiz, kendisine danışılmadan Sadi Yaver Ataman adıyla bir anda yayınlamıştı. Ruhi Su, kitabın yayınlanmasının ardından Sadi Yaver Ataman ile görüşmüştür. Ataman, çalışmanın kendisine ait olmadığını; lakin bu şekilde çıkarılmasını istediklerini ifade etmiştir. Su, bu olaylar karşısında dava açmış; Ataman'ın mahkemede çalışmanın kendisine ait olmadığını, Ruhi Su'nun emek vererek hazırladığı çalışma olduğunu ifade etmesi üzerine dava Ruhi Su'nun lehine sonuçlanmıştır. Herhangi bir tazminat istememiştir lakin kitap diğer baskıya girdiğinde Ruhi Su adıyla çıkmasını talep etmiştir. Maalesef kitap ikinci baskıya girmemiştir.

Yıllar sonra çalışma; Ruhi Su adıyla, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları tarafından yeniden basıma girmiştir.⁶⁵

3.6.İmece Plakları ve Kayıtlar

Ruhi Su'nun, kulüplerde sahne alması kendisine olumlu dönütler sağlamaktaydı. Yazarlar, şairler, üniversite çalışanları Ruhi Su'nun ezgilerini dinleyebilmek için, Su'nun sahne aldığı gece kulüplerine gitmeye başladılar. Halet Çambel, Sabahattin Eyuboğlu, Atiila Özkırımlı, Nejat Harmancı ve Muazzet Arsebük'ün yer aldığı aydınlar gurubu bir çalışma başlatır ve akabinde abone listeleri oluşturulur. Plaklar basıldıktan sonra abonelere dağıtım gerçekleşir. Farklı dillerde küçük kitapçıklar hazırlanır. Plak dağıtımını yapılarken yanında bu kitapçıklar da abonelere ulaştırılır. Ruhi Su'nun seçtiği metinleri ayırmak kolay bir iş olmamaktaydı. Kitapçıkları İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak çevirdiler. Fransızca çeviriyi Sabahattin Eyuboğlu, İngilizce çevirileri Mine Urgan, Almanca çevirileri ise Halet Çambel yapmıştır.⁶⁶

⁶⁴ Bkz: Sadi Yaver Ataman, 100 Türk Halk Oyunu, İstanbul 1975

⁶⁵ Bkz: Ruhi Su, 100 Türk Halk Oyunu, Ankara 1994

⁶⁶ Hilmi Etikan (Yönetmen), *age.*.

Yapılan bu çalışma sadece türkülerin plaklara kaydedilmesiyle biten bir hadise değildir. Türkülerin derlenmesi, bu derleme sürecinde gösterilen özen ve Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde çeviriler yaparak kitapçık olarak basılması bahsi geçen yılların imkân ve durumu göz önüne alındığında aynı zamanda bilimsel bir çalışma özelliği de taşımaktadır. Büyük bir çalışma ile çıkarılan plaklar ve eserler şu şekildedir:

- 1.Plak: Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri / Niksar'ın Fidanları
- 2.Plak: Heyamol / Drama Köprüsü
- 3.Plak: Köroğlu Yiğitlemesi / Kocabey
- 4.Plak: Karacaoğlan: Akkuğular / O Yar Gelir
- 5.Plak: Bebek / Urfani
- 6.Plak: Uyur İken Uyardılar / Yine Bir Gariplik Düştü Serime
- 7.Plak: Elif / Mantıvar
- 8.Plak: Evlerinin Önü Mersin / Mor Koyun
- 9.Plak: Sarı Tamburam / Nefes
- 10.Plak: İskân Türküsü / Ha Bu Diyar
11. Plak: Masalların Masalı / Kurtuluş Savaşı Destanı'ndan
- 12.Plak: Gökte Yıldız / Bir Oyun Havası
- 13.Plak: Erzurum Dağları / Pireli Şiir
- 14.Plak: Bugün Ayın Işığı / Çamdan Sakız Akıyor
- 15.Plak: Genç Osman / Bir Oğlum Olsa
- 16.Plak: Almanya'da Çöpçülerimiz / Levni

Şekil 14.Hasan Hüseyin Korkmazgil İle

Kolektif bir çalışmanın ürünü olan İmece Plakları süreci bu şekilde gelişmiştir. Ruhi Su'nun yaşamında önemli bir yere sahiptir İmece çalışması. Şairlerin, yazarların ve birçok aydının sorumluluk aldığı bu süreç aynı zamanda bir dayanışma timsalidir. Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde kitapçıkların basılması da dönem itibariyle yaygın olan bir durum değildir. Bu yönüyle de İmece Plakları çalışmasının literatürde önemli bir yere sahip olduğu görüşü doğru olacaktır.

Şekil 15.Ruhi Su'nun Uzun alarları

3.7.Ruhi Su'nun Eğitimci Yanı

Ruhi Su'nun müziği ve sanatsal bakış açısı, ilerleyen bölümlerde detaylıca ele alınacaktır lakin bu başlık altında değinmekte fayda olan bazı hususlar vardır. Su'nun eğitimci yanı Musiki Muallim Mektebi'nde eğitim gördüğü yıllara dayanmaktadır. Musiki Muallim Mektebi ve Devlet Konservatuvarı eğitim dönemleri Su'nun eğitimciliğini ve müziğe bakış açısını etkilemiştir. Koro çalışmalarına Musiki Muallim Mektebi'nde başlayan Ruhi Su yaşamı boyunca birçok koro yönetir.

Musiki Muallim Mektebi'nde eğitim gördüğü yıllarda aynı zamanda okuldaki arkadaşlarıyla birlikte Müzik Öğretmenliler Korosu oluşturmuştu. Bu koro “Ses ve Tel Birliği Korosu” olarak da anılır. Bu, Ruhi Su'nun ilk koro çalışmasıdır. Koronun başında ise Ahmet Adnan Saygun bulunmaktadır.⁶⁷

1944 ve 1947 tarihleri arasında Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde kurmuş olduğu koro Ruhi Su'nun ikinci koro çalışmasıdır. Koro çalışmaları devamlılık konusunda zaman zaman sorun yaşasa da çalışmalarına devam etmiştir. Eşi Sıdıka Su ile tanışması da bu yıllarda çalıştırdığı koro sayesinde gerçekleşmiştir. Sıdıka Su bu koronun bir üyesidir.

Şekil 16.Ruhi Su Öğrencilerini Çalıştırıyor

⁶⁷ Alaettin Bahçekapılı, Nabi Belekoğlu, *age.*, s 22.

1964 Yılında Robert Koleji Sanat Kulübü'nde koro çalışmaları yapmaktadır. Ruhi Su'nun en önem verdiği çalışma ise 1975 yılında Dostlar Tiyatrosu bünyesinde, ilk üyelerini sınavla seçerek kurduğu Dostlar Korosu'dur. Koro 18–22 yaşları arasında, üniversite öğrencisi, müziğe amatörce gönül vermiş gençlerden oluşuyordu. Bu dönem Sümevra Çakır da Dostlar Korosu'nun çalışmalarına katılıyordu. Çalışmalar Dostlar Tiyatrosu'nun salonunda ve Halkevi'nde sürdürülüyordu. Koro çalışmalarının yapıldığı yıllarda Türkiye'de yaşanan karanlık yıllar sürmekteydi lakin koroda farklı görüşlerden insanlar olmasına rağmen bir kere dahi olsun hiçbir tartışma yaşanmamıştır. Koro sadece türküleri tek sesli söylemekle yetinmeyip, çalışmalarında çoksesli yapıya da yer vermiştir. Koro çalışmalarını aynı zamanda geniş bir yelpazeye yaymıştır. Beethoven'dan Neşeye Şarkı'yı, Kürtçe türküler, İrlanda Halk Şarkısı gibi ezgilere yer vermiştir. Bu durum tüm koristlerin hayata bakış açısını ve tavrını çok fazla etkilemiştir.⁶⁸ 1976 yılında “El Kapıları”, 1977’de “Sabahın Sahibi Var”, 1978’de ise “Semahlar” uzunçalarlarında Dostlar Korosu Ruhi Su'ya eşlik eder. Dostlar Koro'su 1987 yılında Ruhi Su'ya olan sevgi, saygı ve bağlılığını ifade etmek üzere adının başına Ruhi Su'nun adını ekleyerek, Ruhi Su Dostlar Korosu adını alır.

Şekil 17.Dostlar Korosu

⁶⁸ Hilmi Etikan (Yönetmen), *age.*.

3.8.Ruhi Su'dan Etkilenen Sanatçılar

Ruhi Su'nun müzik üzerine olan düşünceleri ve çalışmaları temel anlamda, halk türkülerinin çağdaş bir biçimde seslendirilmesi çabasıdır. Bu çaba, batı armoni tekniği ve söyleminin, geleneksel ezgilerle buluşması durumudur. Ruhi Su'nun aslen gerçekleştirmek istediği budur. Şan tekniğini bu anlamda benimsemiş ve kullanmıştır.

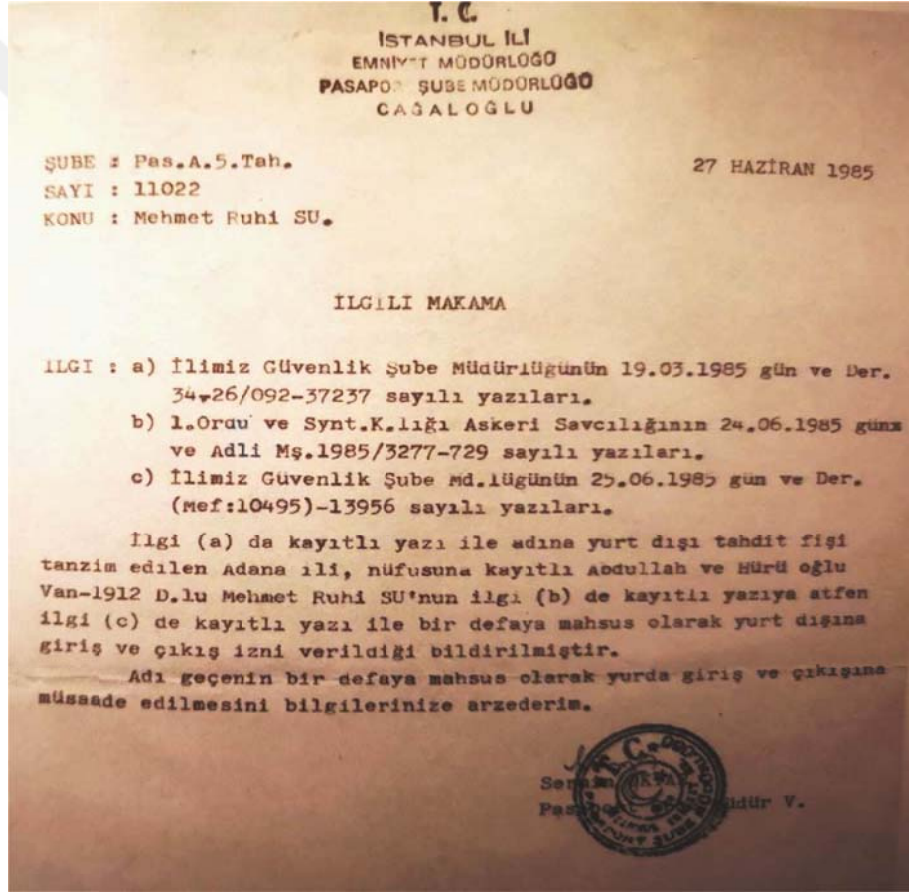

Şekil 18.Dostlar Korosu Prova

Su'nun bu müzikal çalışmasını benimseyen bazı isimler ön plana çıkmaktadır; Sadık Gürbüz, Rahmi Saltuk ve Emin İğüs. Sadık Gürbüz'ün albümlerinde Ruhi Su gibi batı tarzı bir yaklaşım görülmektedir. Sonraki yıllarda yapmış olduğu çalışmalarda ise batı çalgıları ve Anadolu çalgılarının birlikteliği ön plana çıkmaktadır. Bu duruma, Ruhi Su'nun koral yapısının farklı bir yansımasıdır denilebilir. Sadık Gürbüz aynı zamanda Ruhi Su'nun öğrencilerinden biridir. Sadık Gürbüz, Ruhi Su'dan bireysel dersler almış, Ruhi Su'yu ve çalışmalarını önemsemiş önemli sanatçılardan biridir.

3.9.Hastalığı, Yurtdışı Süreci ve Sonrası

1977 yılında Ahmet İsvan ve Necdet Uğurun çabaları sonucunda Ruhi Su'ya pasaport verilmiştir. 1977 yılında ilk defa yurtdışına çıkmıştır. Ruhi Su, Berlin'de düzenlenen 'Nazım Hikmet Haftası' etkinliğine birçok sanatçıyla birlikte katılmıştır. Bu süreçte büyük bir coşkuyla karşılanan Ruhi Su, Almanya'nın birçok şehrinde ve Hollanda, Fransa, Belçika ve İngiltere'de politik kurumların davetiyle konserler vermiştir. En çok ses getiren konseri ise, Avustralya'da ki konseridir. Avrupa'da çok fazla ilgi gören Ruhi Su, ödüllere layık görülmüştür. Bu, Ruhi Su'nun hayatı boyunca aldığı tek pasaport olmuştur.

Şekil 19.Pasaport Hakkında Evrak

Ruhi Su'ya prostat kanseri teşhisi konulduktan sonra, tedavisi için yurtdışına gitmesi amacıyla birçok girişimde bulunuldu. Yöneticiler bu duruma hiçbir zaman sıcak bakmadılar. Yurtiçinde ve yurtdışında kampanyalar örgütlenmesinin ardından "yalnızca bir defaya mahsus olmak üzere" izin verildi lakin artık çok geçti.

Yeteneğini ve sanatını yalnızca yurtiçinde değil, sınırların dışına da duyuran Ruhi Su, 20 Eylül 1985 tarihinde hayatını kaybetti.⁶⁹

Şekil 20.Cenaze Töreni

⁶⁹ Füsun Akatlı, *age.*, s.20.

IV. BÖLÜM

4.HALK TÜRKÜLERİNDE BİR İFADE BİÇİMİ OLARAK PROTESTO

Ruhi Su'nun müziği üzerine değinilmesi gereken başlıkların öncesinde, Su'nun ve birçok sanatçının beslendiği ve eserlerini öykünerek yazdığı varsayılan Cumhuriyet öncesi ozan ve âşıklarına, halk türkülerinde protesto geleneği olarak adlandırılan sava değinmekte fayda var. Zira geçmişin birikimi, Ruhi Su ve birçok sanatçının ezgilerini ve düşünsel pratiğini kaçınılmaz olarak etkilemiştir demek doğru olacaktır.

Halk türkeleri ve halk şiiri söylemlerinin birbirinden ayrı kavramlar olmasından kaynaklı bir hususu belirtmek gerekir. Türkü, halk şiiri nazım biçimlerinden biri olup anonim olması bakımından koşma, semai, destan gibi nazım türlerinden ayrılmaktadır.⁷⁰ Ancak halk şiirinin genel anlamda saz eşliğiyle seslendirilmesi olayından beslenerek konu ele alındığında, yazarı belli olan ve protesto geleneğinde kilometre taşı olarak yer alan bazı şairler de çalışmaya dâhil edildi. Bu noktada İlhan Başgöz'ün düşünceleri referans alınmakla beraber yol gösterici olmaktadır:

“Halk türküsü ezgi ile söylenen halk şiiridir. Halk şiiri ifadesini, hem anonim şiir, hem de âşıklarımızın şiiri anlamında kullanıyorum. Âşıklarımızın şiirleri de bir ezgi ile söylendiği için, yaratıcıları anonim olmadığı halde, onlara da türkü diyoruz: Karac'oğlan türküsü gibi, Emrah türküsü gibi”⁷¹

Yapılan bu çalışmada, bugüne kadar gelmiş olan eserlerin, döneminin sorunlarını anlatması ve bir itiraz bayrağı oluşturmasından kaynaklı ele alındığı unutulmamalıdır. Sinan Gündoğar *Muhaliif Müzik* adlı kitabında, talep ve itirazları noktasında türkülerin üstlenmiş olduğu sorumluluğun önemini vurgulamaktadır:

“Halkı, türküler yakmaya, kimi zaman tek başına bireyi, kimi zaman toplu halde halkı protesto etmeye, dağa çıkmaya hatta ayaklanmaya iten sebeplerin neler olduğunu düşünmek gerekiyor. Bu sebepler ile birlikte, halkın kendi “pulsuz dilekçeleri” olarak kullandıkları şiir ya da türkülerini de yansıtmak, konunun daha iyi anlaşılmasına hizmet edecektir”⁷²

⁷⁰ Sinan Gündoğar, *Muhaliif Müzik*, Devin Yayıncılık, İstanbul 2005, s.26.

⁷¹ İlhan Başgöz, *Türkü*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2008, s.15.

⁷² *age.*, s.27.

4.1.Eşkıyalık Türküleri

Bu noktada halk türkülerinde ilginç pratiklerin açığa çıktığı eşkıya türküleri çarpıcı olmaktadır. Bireysel bir tercih meselesiymiş gibi görünen eşkıyalık; özünde bir isyanın ve baskının karşısında bir ifade biçimi olarak kendini gösterir. Halk arasında bir itirazın kendisi olarak görülen ve aynı zamanda kurtuluş yolu olarak algılanan eşkıyalık, bu yönüyle de toplum nezdinde karşılık bulmuştur.

Bu türküler silahlı eylemlerin ve çatışmaların genel anlamda düzene karşı yürütülmesiyle ilgilidir denilebilir. Zaten halk ozanları toplum yasalarını ve bu yasalara egemen olmanın yollarını bilemediklerinden kaynaklı, isyan eşkıyalık şeklinde açığa çıkmıştır.⁷³

Bu doğrultuda eşkıyalık ile ilgili örnekleme ihtiyacı vardır. Sepetçioğlu türküsü yaygın bilinen türkülerdendir. Sepet işi ile uğraşarak hayatını idame ettiren Osman, Kastamonu’da halkı ezen ve zulmeden beyi öldürmesiyle, zindana atılmıştır. Osman’ın zindandan kaçması olayı, efsanevi bir hal yaratmıştır ve bu anlamda toplumsal bir karşılık bulmuştur.

“Sepetç’oğlu bir ananın kuzusu
Hiç gitmiyor yüreğimden sızısı
Böyleymiş alnımızın yazısı
Yassıl dağlar yassıl efem geliyor
...
Silindi mi maşrapanın kalayı
Bozuldu mu yiğitlerin alayı
Şu ağayı öldürmenin kolayı
Yassıl dağlar yassıl efem geliyor
...
Yaslan Sepetç’oğlu dağlara yaslan
Analar doğurmaz sen gibi aslan
Boynunda bukağı geliyor Osman
Elinde kelepçe geliyor aslan”⁷⁴

Yaşar Kemal’in dünyaca ünlü İnce Memed adlı eserinin de konu olarak işlediği İnce Memed, bu hususta önemli bir örnek teşkil eder. Çukurova’da halka zulmün, sömürünün ve baskının en ağırını yaşatan Abdi Ağa’nın, İnce Memed tarafından öldürülmesi halkı rahatlatır.

⁷³ Rıza Zelyut, *Halk Şiirinde Başkaldırı*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1989, s.38.

⁷⁴ Sadi Yaver Ataman, *Bu Toprağın Sesi Memleket Havaları*, Şaka Matbaası, İstanbul 1951, s.50.

“Kırlangıç yapar yuvayı
Çamur sıvayı sıvayı
Bana derler İnce Memed
Zalim beylerden dolayı

Demiri dövdüren tavidir
Çakmağı yandıran kavdır
Dayan İnce Memed dayan
Bugün dövüşecek çağdır”⁷⁵

Tarih sahnesinde önemli bir yerde duran diğer isimlerden biri ise Çakırcalı Mehmet Efe’dir. Yaklaşık onbeş yıl kırsal alanı mesken tutmuştur Çakırcalı. Bu süre zarfı Abdulhamit ve sonrasında İkinci Meşrutiyet’i kapsamaktadır. Temel anlamda yönetime isyan eden bir olaydır Çakırcalı’nın öyküsü. Çakırcalı Mehmet Efe’nin farklı bir durumu söz konusudur. Vergi toplama yoluna giderek, halkın ihtiyaçlarını karşılayacak kadar güç kazanmıştır. Aynı zamanda sarayla görüşme halinde olmuştur. Bu anlamıyla Çakırcalı Mehmet Efe bir yönetim odağı olmuştur demek doğru olacaktır.

“İzmir’in kavakları
Dökülür yaprakları
Bize de derler Çakırca
Yıkınız konakları
Çakırca siperde yatar
Ne talimli fişek atar
Serdarımız Emin Ağa
Mevtamız dağlarda yatar

Gidin keşifçi getirin
İncitmen usul yatırın
Çakırca inkar ederse
Atını şahit götürün”⁷⁶

Eşkıyalık türkülerinde bir diğer öne çıkan nokta ise, Osmanlı yönetimi ile çetin bir şekilde çarpışan kişilerin, Kurtuluş Savaşı döneminde mücadele içerisinde yer aldıkları hususudur. Osmanlı ile sürekli bir güç mücadelesinde olan bu düzensiz yapıların, Kurtuluş Savaşı’nda düzenli ordular içerisinde de yer aldığı görülmektedir.⁷⁷ Bu hususta birkaç örnek göstermekte fayda var.

“Sarı Zeybek şu dağlara yaslanır
Yağmur yağar silahları paslanır
Deli gönül bir gün olur uslanır

⁷⁵ Yaşar Kemal, *İnce Memed 1-2-3-4*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016, s.437.

⁷⁶ Şükrü Günbulut, *Halk Şiirinde Başkaldırı Vur Emri Ferman*, Berfin Yayınları, İstanbul 2000, s.118.

⁷⁷ *age.*, s.45.

Yazık olsun telli doru şanına
Bir kere bak mor cepkenin kanına
Allah dedim yatağına dayandım
Yurdum için al kanlara boyandım
Dört yanımı düşman almış uyandım

Yazık olsun telli doru şanına
Bir kere bak mor cepkenin kanına
Sarı Zeybek bu dağlarda büyüdü
Şu dağları kara duman бүрүdü
Üç yüz atlı, beş yüz yaya yürüdü

Yazık olsun telli doru şanına
Bir kere bak mor cepkenin kanına”⁷⁸

Bir diğer örnek teşkil eden türkü ise Karayılan türküsüdür.

“Atına binmiş de elinde dizgin
Vardığı cephede hiç olmaz bozgun
Çeteler içinde yılanım azgın
Vurun Antepliler namus günüdür
Vurun Kürt uşağı namus günüdür
Sürerim sürerim gitmez kadana
Fransız kurşunu da değmez adama
Benden selam söylen nazlı anama
Analar da böyle yiğit doğurmuş
Vurun Antepliler namus günüdür
Vurun Kürt uşağı namus günüdür
Karayılan der ki harbe oturak
Kilis yollarından kelle getirek
Nerde düşman varsa orda bitirek
Vurun Antepliler namus günüdür
Vurun Kürt uşağı namus günüdür”⁷⁹

4.2.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Protest Olguyu İşleyen Ozan ve Âşıklar

Cumhuriyet öncesi dönem anlatısında öne çıkan bazı isimlere dikkat çekilmiştir; Pir Sultan Abdal, Köroğlu, Dadaloğlu ve Serdari gibi. Bu dönem kapsamında ele alınan ozan, âşık, halk şairi gibi isimler temel anlamda dönemin yönetim biçimini, toplumsal yapıyı, mezhep-iktidar ilişkilerini ve üretim ilişkilerini göz önüne alarak tartışılmaktadır.

“Cumhuriyet öncesi dönemin üretim ilişkilerini kabaca tanımlarsak, üretimin ve egemenliğin toprağa dayalı olduğunu belirtmek gerekir. Mülkün ve egemenliğin koşulsuzca tek elde toplandığı bu yönetim biçiminde yerel yöneticiler, üretimin ve

⁷⁸ *age.*, s.46.

⁷⁹ *age.*, s.47.

egemenliğin temin edilmesi için padişaha ve ailesine doğrudan bağlıdır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla, imparatorluğun yerini ulus devlet alırken, toprağa dayalı üretim biçiminin yerini de kapitalizm almıştır. Dolayısıyla devletin ezilen halk ile girmiş olduğu egemenlik mücadelesi ve halkın bu egemenlik tarzına geliştirdiği direnç noktaları farklılıklar arz etmektedir. Kuşkusuz özellikle ulus devletin kurulmasından sonra da Türkiye'nin birçok kırsal bölgesinde feodal üretim tarzı ve ilişkiler devam etmiştir. Ancak belirli bir dönem sonra bu ilişkiler kentleşme olgusu ile birlikte çok boyutlu bir *niteliğe bürünmüştür*.⁸⁰

Duran'ın Cumhuriyet öncesi sürece dair genel olarak yapmış olduğu bu tespitte öne çıkan bir husus vardır. Mülkün, egemenliğin, üretimin tek elde toplanması, tarih sahnesinde halkın itiraz ve direnme meşruiyetini ortaya çıkarmıştır. Ozanların, âşıkların kısacası halkın ezgilerinde yer bulan protest olgusu bugünü halen etkilemekte olup, toplumun bir aynası olma niteliği taşımaktadır.

4.2.1.Pir Sultan

Banazlı olarak bilinen Pir Sultan Abdal üzerine yapılan çalışmalarda netlik kazanmamakla beraber yorumlanan altı isim vardır. Yaygın olarak tanınan Pir Sultan, Hızır Paşa'nın hakkında ferman verdiği halk şairidir. Lakin Asım Bezirci'nin Pir Sultan üzerine yapmış olduğu çalışmada farklı yerlerde farklı isimler kullanan bazı şairler ön plana çıkmıştır.

“ Söz konusu şairlerden biri kendini şöyle tanıtır:
Pir Sultan Abdal'ım destim damende
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de

Bir başkası şöyle diyor:
Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi kem kişi de bellemesinler

Bir başkası ise adının Halil İbrahim olduğunu bildiriyor:
Pir Sultan Abdal'ım benim penahım
İsmimi sorarsan Halil İbrahim'⁸¹

Farklı yerlerde, farklı isimlerle karşımıza çıkan büyük halk şairi Pir Sultan Abdal'ı ele alırken, şiirlerinde Pir Sultan tapşırmasını kullanan şekliyle ele alacağız. Pir Sultan'ı seven, önder olarak kabul eden ve örnek alan diğer şairler de Pir Sultan adıyla hitap etmektedir:

⁸⁰ Selçuk Duran, *Âşıklık Geleneğinden Protest Müziğe Ali Asker Örneği*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

⁸¹ Asım Bezirci, *Pir Sultan*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1995, s.12.

“Niyaz kılın Pir Sultan’a pirime
Her kul dayanır mı böyle zulüme
Zayıf Yusuf mehlem etsin yarama
Göremedim pirimi dertliyim dertli”⁸²(Kul Himmet)

“Kalender yok bu sözümün hatası
Beş harftendir âşıkların futası
Üç âşıktır cümle âşık atası
Hatayi Kul Himmet Pir Sultan geldi”⁸³

Gerçek adı Haydar olarak bilinmektedir lakin şiirlerinde mahlas olarak Pir Sultan kullanmaktadır. Sivas ilinin Banaz Köyü’nde doğan Pir Sultan’ın soyu Yemen’e dayanmaktadır. Rivayete göre; Haydar yedi yaşında iken, Yıldız Dağı civarında koyunları otlattığı sırada uykusunda bir düş görür ve o düşte elini kendisine uzan kişi Hacı Bektaş Veli’dir. Kendisine Pir Sultan adını veren ve adının dört bir yana yankılanmasını, sazının üstüne saz, sözünün üstüne söz söylenmemesini dileyen kişinin Hacı Bektaş olduğu rivayet edilmektedir.⁸⁴

Pir Sultan üzerine birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır. Asım Bezirci’nin Pir Sultan incelemesinde değindi sekiz ayrı isim, Pir Sultan üzerine yapılan çalışmalar ve incelemelerde ortak bir özellik ortaya çıkarmaktadır; Pir Sultan’ın, düşüncelerinin ve ezgilerinin halka mal olduğu, halkın ortak değeri olma özelliği taşıdığıdır. Pir Sultan taşıdığı bu özellik dolayısıyla yaşadığı dönemi aktaran, anlatan ve aynı zamanda itirazları bir şekliyle dile getiren kişidir.

Pir Sultan’ın yanında yetişmiş, bir dönem müridi olduğu bilenen Hızır Paşa, Sivas iline vali olarak gönderilmiş, Sivas’a tayin edilen Hızır Paşa, Pir Sultan’ın yaşadığı köy olan Banaz’dan haraç alamayınca bir zaman kapısında yaşadığı, müridi olduğu Pir Sultan’ı ayağına çağırır. Pir Sultan bu çağrıya uymamıştır ve ardından gelişen süreç Pir Sultan’ın elini ayağının zincirli bir halde süründürülerek Hızır Paşa’nın ayağına getirilmesiyle gelişmiştir. Hızır’ın talimatıyla Pir Sultan’ın Sivas’a girişi yasaklanmıştır. Farklı illerde dolaşan Pir Sultan bir zaman sonra geri döndüğünde Banaz’da taş üstünde taş kalmamıştır. Hızır’dan hesap soran Pir Sultan, “Banazlılar bana itaat etmedi, haram yediler” cevabını alır. Hızır bu durum karşısında hiddetlenir. Pir Sultan, durumu çözüme kavuşturmak amacıyla “o halde

⁸² Cahit Öztelli, *Pir Sultan’ın Dostları*, Özgür Yayınları, İstanbul 1984, s.22.

⁸³ *age.*, s.29.

⁸⁴ *age.*, s.30.

iki aş pişirilsin, biri haramdan biri helalden. Haram olanı benim itlerim dahi yemeyecektir” der. Söylenen yapılır ve Pir Sultan’ın dedikleri aynen gerçekleşir. Kadılar haram olan aş seçer, Pir Sultan’ın köpekleri ise helal olan aş seçer.⁸⁵

“Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helali yedi
Sende hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağa dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı

İman eder amel etmez
Hakkın buyruğuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle bir şeytan var mı

Pir Sultan’ım zatlarınız
Gerçektir şöhretleriniz
Haram yemez itleriniz
Bu sözümde ziyân var mı”⁸⁶

Yukarıdaki şiir Pir Sultan’ın, Sivas’ta Kara Kadı ve Sarı Kadı olarak bilinen yöneticilere dair görüşlerini anlatmaktadır. Kazançların haksız yere sağlandığı, verilen hükümlerin, fetvaların gerçeklikten uzak olduğunu ve bunun karşısında toplumun yaşamış olduğu sorunları yalın bir dille ifade etmiştir.

Hızır Paşa, Kadıları ve Pir Sultan arasında gerçekleşen bu hegemonya savaşını şüphesiz Pir Sultan kazanmıştır; lakin Hızır, kabullenmediği bu olayın ardından Pir Sultan’a şah kullanmadan bir şiiri söylemesinin ardından affedeceğini belirtir. Pir Sultan bunun karşısında çokça bilinen Açılın Kapılar Şah’a Giderim deyişini söyler:

“Hızır Paşa bizi berdar etmeden
Açılın kapılar Şah’a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah’a gidelim
...

⁸⁵ Nerin Köse “ Pir Sultan ve Hızır Paşa Hikâyesi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S:IV (2000), s.307.

⁸⁶ Sabahattin Eyuboğlu, *Pir Sultan Abdal*, Cem Yayın Evi, İstanbul 1982, s. 76.

Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd ü zamandır
Zincir boynum sıktı hayli zamandır
Açılm kapılar Şah'a gidelim⁸⁷

Bu noktada, Pir Sultan güzellemesi yaparken açıklanması gerekli bir husus vardır. Pir Sultan aktarılan üzerine sadece itiraz, protesto, karşı görüş konularını işleyen bir isim değildir. Çalışılan protest olgu üzerine Anadolu'da bu anlamıyla tartışılması gereken bir isim olduğundan kaynaklı bazı deyişleri, şiirleri üzerinden anlatımlar yapılmıştır. Bunun haricinde sevgi, bağlılık, doğa, insan, ölüm, yaşam, ayrılık ve aşk konulu birçok anlatım bulunabilir ve gözlemlenebilir.

Bezirci, Pir Sultan üzerine yapmış olduğu çalışmada Pir Sultan'ın kavga ve umut temalı eserlerini analiz etmesinin yanı sıra diğer saz şairlerinden, toplumsal aktarıcılık rolü üstlenenlerden farklı bir rolünün olduğundan bahsetmektedir:

“Pir Sultan Osmanlı toplumunda gördüğü sözü geçen haksızlık ve yolsuzluklar karşısında baş eğip susmaz. Elinden geldiğince onları açığa vurur, ilgilileri eleştirir, sorunların çözülmesi için sesini yükseltir. Hatta, zulüm ve baskının artması üzerine halkı eyleme çağırır:
Özü öze bağlayalım
Sular gibi çağlayalım
Bir yürüyüş eyleyelim
Tevekkeltü tealallah⁸⁸”

Anlatılan dönemin Osmanlı'nın hüküm sürdüğü bir süreç olduğunun bu noktada altı çizilmesi gerekir. Açığa çıkan itiraz durumunu, bu koşullardan okumak ve tartışmak şüphesiz doğru olacaktır. Anlatılan mevcut eylem Aleviliğin inancı ve hasretiyle beslenir. Bu olağan bir durumdur. Ortaçağ dönemine bakıldığında dahi köylü hareketleri, ekonomik, politik sorunları din ve mezhep çatısı altında ifade etmiştir. Osmanlı'nın içinden geçtiği 16. Yüzyıl döneminde halkın maddi koşulları hakkında olumlu yorumlar yapmak doğru olmayacaktır.⁸⁹

Pir Sultan şiirlerinden kendini gösteren önemli başlıklardan birisi ise kararlılığı ve aynı zamanda gördüğü baskı karşısındaki çekinmezliğidir.

“Koyun beni Hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan
Yolumdan dönüp mahrum mu kalayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan

⁸⁷ *age.*, s.112.

⁸⁸ Asım Bezirci, *age.*, s.109.

⁸⁹ *age.*, s.110.

...

Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kemend işte boynum asarsa
İşte hançer işte kelleme keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan⁹⁰

“Pir Sultan Abdal deyişleri ve türküleri önemli bir ifade aracı olagelmiştir. Pir Sultan Abdal’ın bu tahayyülü olanaklı ve meşru kılacak bir mücadele simgesi olduğu şiirlerinde de rahatlıkla gözlemlenebilir. Pir Sultan Abdal’ın mücadelesini Osmanlı merkezi yönetiminin uygulayıcısı dönemin (16.yy ikinci yarısı) Sivas valisi Hızır Paşa’nın dayatmalarına karşı geliştirdiği kabul edilen bir gerçekliktir ki bu durum Pir Sultan Abdal’ın şiirlerine yansımıştır⁹¹”

Osmanlı’nın yönetim erkinde olan Hızır Paşa ve onun dayatmalarını, toplumsal açıdan yaratmış olduğu tahribatı, Pir Sultan’ın mücadelesini, Pir Sultan’ın deyişlerinde, ezgilerinde ve şiirlerinde protest bir dil kurarak nasıl anlattığına dair birçok örnek verilebilir.

“Yürü bire Hızır Paşa
“Pir Sultan’ım yaratıldım kul deyü
Senin de çarkın kırılır

Zalim paşa elinden mi öl deyü
Güvendiğin padişahın

Dostum beni ismarlamış gel deyü
Onlar da bir gün devrilir⁹²

Gideceğim amma yol bozuk bozuk⁹³

“Hızır Paşanın zulumu var ise
Ne yapayım benim de bir ahım var
Senin tuğlu padişahın var ise
Benim arkam kal’em bir Allah’ım var

Şol icra tanrısı yatmaz uyumaz
Kimsenin hakkını kimsede komaz
Hünkâr sağır olmuş padişahım var
Ma’sumlar boğdurur padişahım var⁹⁴

“Sivas illerinde zilim çalınır
Çamlı beller bölük bölük bölünür
Ben dosttan ayrıldım bağrım delinir
Katip ahvalimi Şah’a böyle yaz

⁹⁰ Sabahtin Eyuboğlu, *age.*, s.117.

⁹¹ Selçuk DURAN, *agt.*, s.82.

⁹² Asım Bezirci, *age.*, s.95.

⁹³ *age.*, s.108.

⁹⁴ Sabahtin Eyuboğlu, *age.*, s.137.

...
Pir Sultan Abdal'ım bey Hızır Paşa
Gör ki neler gelir sağ olan başa
Hasret koydu bizi kavim kardaşa
Katip ahvalimi Şah'a böyle yaz"⁹⁵

Bezirci'nin ve farklı isimlerin yapmış olduğu çalışmalarda Pir Sultan⁹⁶ hakkında farklılıklar olduğu, farklı isimlerle, farklı yer ve bölgelerde yaşayan kişilerin tartışıldığı, Pir Sultan başlığında ifade edilmişti. Pir Sultan'ın söyleminin, deyişlerinin, ezgilerinin, şiirlerinin günümüze kadar ulaşması şüphesiz toplumsal aktarım sayesinde süregelmiştir. Toplum ve toplumsal sorunları anlatması bir itirazın kendisini açığa çıkarmış olup, meşru bu tutum içerisinde timsal olmuştur. Pir Sultan ezgilerinin, deyiş ve şiirlerinin halkın mücadele pratiğinin, devamlılığından ve toplumun bir önder kişilik olarak benimsemesinden kaynaklı olarak, bu ezgiler halkın kendi ezgileridir fikriyatı yanlış olmayacaktır.

4.2.2.Köroğlu

Köroğlu esasında birçok bölgeye yayılmış, Pir Sultan örneğinde olduğu gibi farklı mekânlarla anlatımı olan bir destan olarak karşımıza çıkar. Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Rumeli ve Anadolu coğrafyalarında bir söylence hali almıştır. Anadolu'ya ait anlatımı Şükrü Günbulut şöyle aktarmaktadır:

“Seyis Yusuf, Bolu Beyi'nin isteği üzerine bir at bulur. Bu at, Fırat Irmağı'ndan çıkan kutsal bir aygırdan olmuştur. Bey, bu çelimsiz atı görünce Yusuf'un gözlerine mil çektirir (Yusuf'u İran şahının, Erzurum paşasının, İstanbul padişahının kör ettiği de söylenir). Gözün açılması için Bingöl Dağlarından çıkan ve Aras Suyu'na dökülen üç köpüğün içilmesi gerekir. Yusuf'un oğlu Ruşen Ali, köpükleri bulur, kendisi içer. Yiğitlik, şairlik, sonsuz sağlık kazanır. Bu arada çelimsiz at büyümüş, eşsiz bir kır at olmuştur. Köroğlu, babasının öğüdüne uyarak Sivas şehrinin otuz kilometre kuzeybatısındaki Çamlıbel'e yerleşir. Bolu Bey'iyle ve diğer zalimlerle savaşı"⁹⁷

Köroğlu üzerine yapılan araştırmalar, incelemeler içerisinde bulunduğu dönemin şartları itibariyle akademik alanda yapılmış en geniş kapsamlı denilebilecek çalışmalardan biri ise Pertev Naili Boratav'a Köroğlu Destanı adlı eserdir. Boratav

⁹⁵ *age.*, s.165.

⁹⁶ Pir Sultan hakkında yapılmış çalışma ve araştırmaların bazıları şunlardır:

Asım Bezirci, Pir Sultan Abdal, Evrensel Basım Yayın
Esat Korkmaz, Pir Sultan Abdal Üçüncü Ölmem Bu Hain, Alev Yayınları
Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, Özgür Yayınları
Sabahattin Eyuboğlu, Pir Sultan Abdal, Cem Yayınevi

⁹⁷ Şükrü Günbulut, *age.*, s.44.

altı bölüm olarak çalıştığı bu eserinde Köroğlu destanlarında ideolojik ve sınıfsal çıkarımlarda bulunmuştur. Boratav'ın, Köroğlu çalışmasındaki farklı söylentiler Günbulut'u destekler niteliktedir:

“Bir defa unsurlar itibariyle onun destanî tarafı galiptir. Masal unsurlarını en fazla, şehirlerde yerleşmiş Türkler arasında tespit edilen rivayetlerde görüyoruz. Gerek Türkmen-Özbek rivayetinde, gerek Maraş rivayeti gibi göçebe çeşnisini taşıyan rivayetlerde destanî unsur galiptir. Sonra hayatiliği de bizi onu destan tesmiye etmeye sevk ediyor. Köroğlu tamamen destanî daireleri vücuda getiren kahramanların vasfını haizdir. Onun etrafında, her muhitin mahalli hurafelerinin, muhtelif asırların tarihi vakayininin, ihtimal birçok başka hikâyelerdeki epizotların toplandığını görüyoruz”⁹⁸

Köroğlu'nun en çok bilinen şiiri şüphesiz Bolu Bey'ine başkaldırışını anlatan, bu anlamıyla da yönetime karşı baş eğmeyen bir tavır sergileyen Benden Selam Olsun Bolu Bey'ine şiiridir:

“Benden selam olsun Bolu Beyine
Benim ile uğraşmaya dev gerek
Unvan para etmez harp meydanında
Doğrar eğri kılıç bilek zor gerek
...
Kimsenin halinden sorup da bilmez
Padişaktan ferman gelse dinlemez
Yüz bin ordu olsa saygısı olmaz
Şimdi Koca Arap yanımda gerek

Köroğlu içinde düşman kanını
Narasıyla her meydanda tanını
Kırın vezirini tutun hanını
Leş leşin üstünde kalamak gerek”⁹⁹

Sistem erklerine olan eleştiriyi dile getiren ve aynı zamanda mücadele açısından birlik çağrısı niteliği taşıyan bir diğer şiir ise şudur:

“Yasladım arkamı dağ ile taşa
Soyguncudur diye çatılır bana
Karşımda beğ ile paşa
Bağrım hedef oklar atılır bana

Çardaklı çamlıya kaçmışım diye
Kızılbaş diyorlar içmişim diye
Padişaha savaş açmışım diye
Her adımda tuzak tutulur bana

Köroğlu'yum kayaları yararım
Halkın kılıcıyım hakkı ararım

⁹⁸ Pertev Naili Boratav, *Köroğlu Destanı*, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2009, s.24.

⁹⁹ Ehliman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1978, s.82.

Şahtan padişahdan hesap sorarım
Uykudan uyanan katılır bana¹⁰⁰

4.2.3.Dadaloğlu

Dadaloğlu'nun, Çukurova'nın yaygın aşiretlerinden biri olan Avşar aşiretinden geldiği birçok rivayette belirtilir. Bu aşiretin de Dadaloğulları soyundan süregeldiği yaygın olarak anlatılmaktadır. Kesin olarak bilinmemekle beraber asıl adının Veli olduğu bazı kaynaklarda¹⁰¹ belirtiliyor. Bir aşiret kolundan gelmiş olmasına rağmen Dadaloğlu'nun şiirlerinde feodal yapıyı öven bir anlatım çok görülmemektedir; lakin aşiret geleneğinin kaçınılmaz olarak getirdiği kahramanlık, cenk, yiğitlik gibi kavramlar bir tema olarak şiirlerinde sıkça görünür. Kullanmış olduğu dilde ağıdalı bir anlatımla çokça karşılaşılmaz, tam tersine sade, akıcı ve net bir dil özelliği ile karşımıza çıkar.

Osmanlı tarafından Avşar topraklarına yerleştirilen yabancı aşiretler, Dadaloğlu'nun Osmanlı'ya dair yazmış olduğu şu dizelerle yer buluyor:

“Aşağıdan iskan evi gelince
Sarıp da gül benzimiz solunca
Malım, mülküm, Seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar, size aman mı

...
Aşağıda akça çığın ötünce
Katar başı mayaların sökünce
Şahtan ferman, Türkmen ili göçünce
Daha da hey, Osmanlı'ya aman mı

Dadaloğlu'm, sevdası var başında
Gündüz hayalimde, gece düşümde
Alışkan tüfekle dağlar başında
Azrail'den başkasına aman var mı¹⁰²

Dönem itibariyle iskân politikaları bu tür aşiretleri olumsuz olarak etkilemiştir. Avşarlar ve birçok aşiret yerleşik bir tarzı benimsememektedir. Bu durum karşısında elbette ki baskı ve ardından direnme eğilimi oluşacaktır. Günümüze kadar ulaşmış ve bugün halen en çok bilinen şiirlerinden biri ise Dağlar Bizimdir:

¹⁰⁰ Ümit Kaftancıoğlu, *Köroğlu Destanları*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1979, s. 5

¹⁰¹ Cahit Öztelli, *Köroğlu Dadaloğlu Kuloğlu*, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul 1984.

¹⁰² Age., s.198.

“Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eder ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın, dağlar bizimdir

Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek, davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir”¹⁰³

Çukurova’da dağlık bölgelerde yaşayan Türkmenler, düzen sağlanması amacıyla düzlüğe indirilemeye zorlanmıştır. Bunun neticesinde ağır çatışmalar yaşanmıştır. Bu düzen sağlama amacı; dağlık bölgelerde yaşayan toplulukların geleneklerini, yaşam tarzlarını kaybetmelerine ve dolayısıyla asimile olmalarına iten bir noktada duruyordu. İç Anadolu taraflarına sürülen bu toplulukların isyanını ve Osmanlı’ya olan eleştiriyi Dadaloğlu sade bir biçimde işlemiştir:

“Ne kara yazılmış alnıma yazı
Varsak da aşiret tanımaz bizi
Sarız’dan aşağı Yalak’ın düzü
Sağmalların yayılırdı yozunan

Kuru Çay’dan Delice’ye aşalım
Çapanoğlu eteğine düşelim
Elbistanlı kızla helallaşalım
Çok ekmeğin yediyidim tuzunan

Dadaloğlu'm der de bu nasıl haldir
Seneler sayılmaz kaç tane bildir
Ayını bilmiyom tam dokuz yıldır
Puşt Osmanlı duralaştı bizinen”¹⁰⁴

¹⁰³ Cahit Öztelli, *age.*, s.200.

¹⁰⁴ Şükrü Günbulut, *age.*, s.91.

V.BÖLÜM

5.RUHI SU’NUN MÜZİĞİ, SANATA BAKIŞ AÇISI VE MÜZİKAL AÇIDAN ÖNEMİ

5.1.Ruhi Su’nun Müziğini Şekillendiren Faktörler

Üçüncü ve dördüncü bölümlerle bağ kurarak aktarılacak bu bölümde; Ruhi Su’nun sanatı, sanata dair görüşleri, müzikal üretimi ve Ruhi Su’nun kültürel anlamda Türkiye’deki müzikal konumu ve katkıları başlıklar halinde tartışılacaktır.

Su’nun müziği ve müziğe dair görüşleri hakkında; Türkiye Öğretmenler Derneği tarafından yayınlanan *Türkülerle Çiçeklenen Ruhi Su* adlı eserin giriş sayfasında yazan dördlük, genel tavrı açıklayan niteliktedir:

“Türkü söylemek benim için bir aşk halidir.
En güzel aşklarımı türkü söylerken yaşadım.
Ne onlar beni aldattı, ne de ben onları.
Türkü söyledikçe yeşeriyorum, çiçekleniyorum.”¹⁰⁵(Ruhi Su)

Ruhi Su’nun müziğinde ilk karşılaşılan nokta; halk türküleri ve bu türkülerin bir şan tekniği ile seslendirilmesidir. Bu, Ruhi Su gibi bir sanatçının yaptığı işler açısından bakıldığında şaşırılmaması gereken bir durumdur. Ruhi Su akademik eğitimini konservatuvarda tamamlamış bir sanatçıdır. Dolayısıyla görmüş olduğu eğitim kendisini şekillendirmiş, seslendirdiği türkü ve eserleri de doğrudan etkilemiştir.

Bu detay göz önüne alınarak Ruhi Su’nun müziğine etki eden iki başlık ön plana çıkmaktadır.

1-Akademik eğitiminin etkisi

2-Cumhuriyet öncesi dönemin ozan ve âşıklarının geleneksel anlamda etkisi

¹⁰⁵ *Türkülerle Çiçeklenen Ruhi Su*, Türkiye Öğretmenler Derneği, Köln 1985, s.9.

5.1.1.Ruhi Su'nun Müziğinde Akademik Eğitimin Etkisi

Ruhi Su, Varlık Dergisi'nin 1940 yılında yayınlanan sayısında, bir detaya dikkat çekmektedir. Toplumda iki türlü muggani¹⁰⁶ vardır: Alaturka eserler seslendiren ve şan tekniği ile eserler seslendiren muganni. İkisi de farklı türlerdedir, lakin halk ezgilerini maalesef ikisi de gerektiği gibi seslendirememektedir. En sert, en güçlü melodilerde dahi alaturka eserleri seslendirmekte olan çok yetenekli sanatçıların, ses figürlerini yoğun kullanarak kıvrak bir biçimde söylediği dikkat çekmektedir. Şan tekniği alan sanatçılar ise halk ezgilerini tam bir batı tekniğiyle seslendirmektedir. Sonuç itibarıyla iki türlü de halk ezgileri icap ettiği gibi değil bir alışkanlık biçimiyle söylenir.¹⁰⁷

“Halk şarkılarımızı, bir saz şairinin yayık ve disiplinsiz sesiyle değil, fakat bir şehirli muganninin ağzıyla da değil; halk şarkılarımızı, Garp tekniği içinde halk gibi, fakat halktan ayrı olarak söylemeliyiz”¹⁰⁸

Su, bu anlamda batı tekniğinin referans alınması gerektiğini ve batı tekniğinin sadece yabancı ezgileri seslendirmek için öğrenilmemesi gerektiğini, iki farklı söyleyiş biçiminin bilimsel bir sentez halinde olması gerektiğini vurgular.

Halk müziği ve kendi tabiriyle sanat müziği üzerine olan düşünceleri ise halk ezgilerine vermiş olduğu önemi ve tarihsel gelişim, etkileşim sürecini vurgulamaktadır:

Halk türküleri miadı dolmuş bir sanat değildir, aksine sürekliliğini yitirmemektedir. Bir canlı gibi devamlı değişime uğrayan ve yenilenen bir sanattır. Halk, çok farklı duyguları yıllarca işleyerek, kelimeler yardımıyla melodi ve ritme farklı ifade unsurları kazandırmıştır. Bilahare gelişen sanat müziği, ifade etme şeklini halk müziğinden bellemiştir. Halkın duygularını, düşüncelerini melodi ve ritme anlam yükleyerek aktarma süreciyle gelişen halk müziği olmasaydı, sanat müziği de olmayacaktı.¹⁰⁹

Halkın ürettiği ezgiler adeta bir kompozitörün ürünleriyle eşdeğerdir. Ezgiler tek tek farklı anlatımlar yapmaktadır. Sevinçten, ölümden, mertlikten ve birçok

¹⁰⁶ Muganni, şarkıcı anlamına gelmektedir.

¹⁰⁷ Ruhi Su, “Halk Şarkılarının Söylenişi”, *Varlık Dergisi*, 1940, s.337

¹⁰⁸ *age.*, s.338.

¹⁰⁹ Ruhi Su, “Halk Türkülerinin Söylenişi”, *Yeditepe Sanat Dergisi*, 1961, s.9.

duygudan bahsetmektedir. Yapmış olduğu sosyal hiciv adeta bir matbu evrak niteliği taşımaktadır. Bu durum itibariyle, batı formundaki bir aryanın veya bir liedin muhtevasından daha basit, daha önemsiz olamaz. Türkü olduğu için bayağı görmek doğru olamaz. Halk ezgileri temel anlamda sorunların duyulması ve derde derman aranması için ortaya çıkmıştır. Bu ezgilerin anlatmış olduğu noktaya bakmak, nasıl söylenmesi gerektiğini de ifade etmektedir bir yanıyla. Bütün bunlara rağmen insan yine de bir halk türküsünü doğru söyleyemeyebilir. İyi bir şekilde ifade etmek ve icra etmek nasıl yapılır sorusunun cevabı aslında nettir: Bir kompozitörün çalgı veya ses için yazmış olduğu eseri, en iyi sadece kendisi icra edebilir algısı yanlıştır. Bir eser hangi çalgı veya ses için yazılmışsa ancak o çalgı veya sesin tüm zorluklarını aşmış ve detayını bilen bir kişi o eseri doğru bir biçimde icra edebilir. Bestelemek bu anlamda farklı bir iş, eseri icra etmek yine ayrı bir meziyettir. Halk besteci olma özelliği taşıdığından bu nizamdan farklı bir noktada durmamaktadır. Bundan dolayı söylemin farklı olması gerekmektedir. Halkı temsil eden bir kişi olmadığından ve halkın tamamını kapsayacak bir söyleyiş biçimi olmadığından, kültürümüzü daha ileriye götürecek bir biçime ihtiyaç vardır.¹¹⁰

Ruhi Su'nun müziğini ve müzik üzerine düşüncelerini şekillendiren etki üzerine tartışılması gerekirse, tarihsel olarak Osmanlı dönemindeki batılılaşma çabalarına kadar uzanır demek yanlış olmayacaktır. Batılılaşma çabalarını ve kültürel anlamdaki karşılığı üzerine Ruhi Su bazı çıkarımlarda bulunmaktadır: Batı müziği esasen toplumun aşına olduğu bir dil değildir. Sahip olunan kültürün barındırdığı kökenler itibariyle farklı dünyaların ürünüdür. Bu sebepten, geleneğimizde çokseslilik mevcut değildir. Batı müziği kültürüne yönelişimiz bir tarihsel sürece dayanmaktadır. Bu, yaklaşık iki yüzyılı bulan bir tarihtir. Bu süre zarfı içerisinde bir uygarlık inşa edilebilirdi; lakin müzikteki değişiklik demek ki kolay olmamaktadır.¹¹¹

Armoni ve çokseslilik üzerine kuramsal bir tartışmayı bilimsel açıdan ele alan Ruhi Su, bu kültürün toplum ve sanatçı açısından geliştirici yönünü ve nasıl olacağı üzerine düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

¹¹⁰ Ruhi Su, "Türküleri Nasıl Söylemeli?", *İstanbul American Colleges Folklore Dergisi*, 1964, s.25–26.

¹¹¹ Ruhi Su, "Çokseslilik Üzerine", *Orkestra Dergisi*, 1965, s.12.

“Armoni, Batı müziğine bugünkü gücünü kazandırmış olan çokseslilik kurallarının bilimidir. Armonize etmek, mevcut bir melodi çizgisini çoksesli bir hale getirip zenginleştirmek demektir. Çokseslilik nedir bilmeyen bizim gibi bir toplumda bunun halkı da, sanatçıyı da yetiştirici iki yönlü bir faydası vardır. Çoksesliliğe kendi türkülerinin eşliğinde girmesi hem halka daha ilginç gelir, hem de sanatçıya bu kurallar içinde kendi diliyle düşünmeyi öğretir. Sadece türkülerin armonize edilmesi Batı müziği ya da bir müziğin geleceği demek değildir ama bu anlamdaki bir müziğe hem yolunu açan hem kişiliğini kazandıran bir çabadır”¹¹²

Ruhi Su'nun halk türkeleri ve Batı müziği kültürü hakkındaki düşüncülerinde akademik eğitiminin etkisi göz ardı edilmemelidir. Bu durumun, konservatuvarda yetişen bir sanatçı açısından şaşırılacak bir husus olmadığını belirtmekte ve halkın ezgilerini, çağdaş bir söylemle bütünleştirerek ileri varılabileceği kanısındadır. Aynı zamanda halk türkelerini seslendirirken içeriğini bozmamanın önemine dikkat çekmektedir.

“Elbette ki aldığım kültür ve müzik eğitimi türkeleri söyleyişimde, yorumlayışimde en büyük etken. Bu kültürü ve eğitimi görmüş her sanatçı için bu tutum çok doğal bir tutumdur. Yani bunda şaşılacak bir şey yoktur demek istiyorum. Ama bu arada şöyle bir soru sorarsanız, bu eğitimi alan her sanatçı türkeleri böyle yorumlayıp söyleyebilir mi diye, buna olumlu cevap veremem. Ama böyle bir sonuç, ancak böyle bir kültürden geçer. Buraya kadar söylediklerimin dışında, benim katkım türkeleri bir kompozitör gibi ele alırım; yani onların hem içeriğini, hem de ezgileri açısından kişiliklerini bozmam, hem de bu kişiliğe katkıda bulunmam”¹¹³

Sonuç olarak toparlamak gerekirse, Ruhi Su'nun sanatsal görüşüne ve müzik üzerine düşüncelerine akademik eğitiminin büyük bir etkisi vardır. Bu hususta Ruhi Su, çağdaş bir söylemin gerçekleştirilmesi gerektiğini ve bunun da her ulusun kendi kültürel özelliklerini koruyarak evrensel bir anlatım diline sahip olmasıyla gerçekleşeceğini ifade etmektedir.

5.1.2.Ozan ve Âşıkların Ruhi Su Müziğindeki Etkisi

Ruhi Su'nun türkeler üzerine yoğun bir şekilde çalışması, eğitimi sonrası gerçekleşen bir durum değildir. Çocukluk yıllarından itibaren sahip olduğu kültür, türkülerle iç içe geçmesini sağlamıştır. Konservatuvar eğitimi sürecinde türkeler üzerine bilinçlenme süreci yaşamıştır; lakin bu duruma sadece eğitimin etki ettiği görüşü eksik kalacaktır. Halk ezgilerinin geçmişi, Su'nun yaşantısı, düşünceleri ve koşulları göz ardı edilmemelidir.

¹¹² *age.*, s.13.

¹¹³ Seçkin Sümer, *age.*, s.7.

Bu sebepten halk türkülerine yönelişi tesadüfî bir olay değildir. Emek harcayarak opera sanatçısı olma yolunda eğitim gören, birçok sahnede rol alan, düşünceleri ve politik duruşu neticesinde ağır koşullardan geçen ve beş yıl tutuklu kalan bir sanatçı için türkü söylemek, bir çıkış yolunun arayışı gibi görülebilir. Gazinolarda ve çeşitli mekânlarda sahneye çıkması da böyle bir düşünceyi güçlendirebilir lakin Ruhi Su'nun yapmış olduğu iş; maddiyat ve yaşam idame ettirmenin ötesinde bir sanat olayıdır.¹¹⁴

Türkülere dair çocuk yaşlarda başlayan ilgisi, eğitimi, koşulları, benimsediği kültürün geçmişi, siyasal duruşu ve dünya görüşüyle birlikte başka bir boyut kazanmaktadır. Halk türkülerini çağdaş, farklı bir boyutu taşıması durumu ise, bu koşulların kuramsal temellere dayandırılmasının uzun bir çabasıdır demek yerinde olacaktır.

Su'nun geleneksel olarak beslendiği birçok isim bulunmaktadır. Pir Sultan, Köroğlu, Dadaloğlu, Yunus Emre, Karacaoğlu, Muhyi gibi birçok ozan-âşık, halk şairlerine ait eserler, Su'nun ezgilerinde, albümlerinde ve plaklarında başka bir söylemle yer bulmuştur.

Köroğlu plağının kapak yazısında Köroğlu'na dair izlenimlerini ve görüşlerini farklı bir bakış açısıyla ifade etmektedir.

“Bütün Osmanlı ülkesine yayılan Köroğlu, bir edebiyat tarihçesine göre hem eşkıya, hem de hece vezni ile şiirler söyleyen bir halk ozanı. Osmanlı toplumunu inceleyen bir bilim adamına göre sadece bir “Celali”. Ben, Köroğlu'ndan kalanları, yalnız kalanları değil, bugün yaşayıp gidenleri de halkımızdan, hikâyeci halk ozanlarımızdan öğrendim. Halkımız, hikâyeci halk ozanlarımız gibi yaşadım Köroğlu'nu. Bu nedenlerle de Köroğlu olayına yaklaşıмым, bir edebiyat tarihçisinin ya da bir bilim adamının yaklaşımından farklı oldu”¹¹⁵

Seslendirilen eserlerden Dinle Sözlerimi Han Oğlum Ayvaz türküsü, yiğitlik temasını; hak savunur bir dille, öğüt veren bir biçimde işliyor.

“Ha babam Ayvaz!
Yükletin kervanı dengine bakın
Erlik meydanına girdiğin zaman
Kuşanın kılıcı gencine bakın

¹¹⁴ Mehmet Fuat Bengü, *Müzikte Çağdaşlaşma*, Katalog, 1985, s.17.

¹¹⁵ Ruhi Su, Köroğlu'nun Kimliği, Köroğlu Plağının Kapak Yazısından Alınmıştır.

Düşmanın üstüne eylerim akın
Ha babam akın!
Dönüşüm yok zamanım yakın
Fakir fukarayı incitmen sakın
Mal yemez tamahkâr zergine bakın

Koroğlu her zaman kurdu meydanı
Hele meydanı
Ben bilirim yahşi ile yamanı
Aman dileyenden kesme amanı
Dertli olanların derdine bakın”¹¹⁶

Su'nun Karacaoğlan üzerine yapmış olduğu çalışmada, Yaşar Kemal; Karacaoğlan şiirlerinin binlerce yıl akarsuların dibinde yıkanmış çakıl taşları olduğunu, arınarak ve aynı zamanda zenginleşerek günümüze geldiğini ifade ediyor. Ruhi Su'nun Karacaoğlan çalışmasıyla ilgili olarak da, bilinçli bir ses ile yeni bir Karacaoğlan'ın çağımıza taşındığından bahsetmektedir.

“Karacaoğlan türkülerini halk nasıl örmüş, oluşturmuşsa havalarını da tıpkı öyle örmüş, oluşturmuştur. Her büyük usta ona bir ses, bir güzellik katmıştır. İşte çağımızın usta, bilinçli sesi Ruhi Su da bize yeni, usta bir Karacaoğlan getiriyor. Onun bitip tükenmez çabalarının, araştırmalarının, Çukurova'da Karacaoğlan havaları üstüne halk arasında bitip tükenmez uğraşlarının tanıyım. Karacaoğlan'ın hemşerisi bu büyük usta da Karacaoğlan havalarını kendi kişiliğinde yoğurarak, biraz daha oluşturarak, belki de en gerçek biçiminde yaratarak bize yeni bir Karacaoğlan getiriyor. Ruhi Su'nun sesinde bütün insanca duyguları, ölümü, ayrılığı, sevdayı, zulmü, doğa güzelliklerini halkımızla birlikte yeniden yaratarak bulacağız. Ruhi'nin Karacaoğlan'ı yeni, erişilmez bir mutluluğumuz olacak”¹¹⁷

Su'nun Karacaoğlan üzerine çalıştığı albümden örnek vermek bu noktada şüphesiz katkı sunacaktır. Karacaoğlan'ın işlemiş olduğu konular itibariyle Ela Gözlerini Sevdığım Dilber adlı şiir, sevgi ve aşk dilini işleyen örneklerden birisidir.

“Ela gözlerini sevdiğim dilber
Yine sultan m'oldun elin üstüne
Gördüm cemalini, eğlendim kaldım
Selamına durdum yolun üstüne

Bilmezem hastasın, bilmezem sarhoş
Şol ela gözlere sürmeler çekilmiş
Taramış saçını kulunca dökmüş
Salıvermiş ince belin üstüne

Der Karacaoğlan da ne gam ne keder
Kız senin bakışın beni del'eder

¹¹⁶ Ruhi Su, Ruhi Su Şiirler-Türküler Koroğlu Albümünden.

¹¹⁷ Yaşar Kemal, Karacaoğlan, Ruhi Su Karacaoğlan Albümünden

Vermezsen zekatın güzellik gider
Karalar giymişsin alın üstüne”¹¹⁸

Şüphesiz Ruhi Su ve eserlerine protest anlam yükleyen birçok sanatçının günümüzde yapmış olduğu eserlerin temelini oluşturan isimlerden birisi de Pir Sultan’dır. Pir Sultan ile ilgili başlığa önceki bölümlerde değinilmişti. Ruhi Su, Pir Sultan üzerine yaptığı çalışmada protest bir anlatımın haricinde farklı bir detayı ele almaktadır.

Halk arasında bir nefes veya deyişi eksik söylememeye çok dikkat edilir. Sözü atlamak veya eksik söylemek adeta bir ayeti eksik söylemekle eşdeğer bir durumdur. Bu durum sözlü aktarımın getirdiği bir zorunluluk hali olarak açıklanabilir.¹¹⁹ Ruhi Su bu çalışmasında; deyişleri ve nefesleri tüm sözleriyle kayıt altına almış olup, geçmişin bir gelenek olarak getirdiği bu kuralı çalışmasında esas almıştır.

“Şu kanlı zalimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zareler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi pareler beni

Dar günümde dost düşmanım bell’ oldu
On derdim var ise şimdi ell’ oldu
Ecel fermanı boynuma takıldı
Gerek asa, gerek vuralar beni

Pir Sultan Abdal’ım, can göğe ağmaz
Hak’tan emrolmazsa ırahmet yağmaz
Şu ellerin taşı hiç bana değmez
İlle dostun gülü yareler beni”¹²⁰

5.2.Ruhi Su’nun Müziği ve Eserleri Üzerine

Ruhi Su’nun müziği; dönemi itibariyle alışılmışın dışında, çok fazla karşılaşılan ve benzer örnekleri, denemeleri çok olan bir müzik değildir. Bu duruma dayanak olarak, 1944 yılında çalışmasını başlatmış olduğu türkü resitalleri örnek olarak gösterilebilir. Halkevi’nde başlatmış olduğu türkü resitalleri yıllarca sürmüştür. Türkü ve resital kavramları ilginç bir noktada durmaktadır. Türkü yıllarca süregelen bir halk kültürünün geleneksel bir boyut kazanan türüdür. Lakin

¹¹⁸ Ruhi Su, Karacaoğlan /Pir Sultan Abdal Albümünden.

¹¹⁹ Karabey Aydoğan, age., s.66.

¹²⁰ Ruhi Su, Karacaoğlan/Pir Sultan Albümünden.

resital kavramı batı kültüründe olan bir kavramdır ve dinleti anlamı taşımaktadır. Resital, halk müziğimiz içerisinde yer almamaktadır. Bu durum, zıtlık oluşturan bir hale dönüşmektedir. Ruhi Su'nun esasen yaratmaya çalıştığı; halk türkülerini dünya çapında bir alana taşımaktır. Türkü resitaleri, özensizce yapılan bir icranın karşısına alternatif oluşturarak, evrensel bir boyut kazandırma çabasının ürünüdür.

Ruhi Su'nun bu çabası, türkülerin sadece köylere ve cezaevlerine ait olduğu görüşünü çürütüp; halk türkülerinin kentlerde, mekânlarda ve farklı insanlar tarafından da dinlenilebileceği görüşünü ortaya çıkarmıştır.

5.2.1.Eytişimsel Yaklaşım

Su'nun müziğine eytişim (diyalektik) açıdan bakmak çalışmaya şüphesiz katkı sağlayacaktır. Bu başlıkta detaylandırılmak üzere, Su'nun müziğinde sentez bir yapının olduğuna dair anlatım önceki bölümlerde yapılmıştı.

Bu hususta, Ruhi Su'nun müziğe dair iki farklı yaklaşım belirginleşmiştir:

1-Halk türkülerini geleneksel anlayış biçiminin dışında söyleyerek, halk türkeleri ile farklı kesimler arasında bağ kurmuştur.

2-Ruhi Su, ozanlık veya âşıklık geleneğinden gelen bir sanatçı değildir. Söylem biçimiyle halk türkülerini özünden ayırarak yozlaştırmıştır.

Bu noktada iki zıt yaklaşımdan faydalanarak sentez olarak belirttiğimiz husus ortaya çıkmaktadır. Ruhi Su âşıklık, ozanlık geleneği içerisinden gelen bir sanatçı değildir lakin kendisini, geleneğin ürünleri hususunda derlemeler yaparak, emek harcayarak gelenekten beslenen bir noktaya taşımıştır. Batı müziği kültürü ile türküler arasında kurduğu bağ neticesinde de çağdaş bir söylemi oturtmuştur. Bu gerekçelerle, Ruhi Su'nun müziğinde ve müzikal anlayışında diyalektik durum söz konusudur demek doğru olacaktır.

5.2.2.Eserlerinde/Çalışmalarında Çoksesli Yapı

Cumhuriyet'in kültürel alanda oluşturmaya çalıştığı yeni yapı ve sonrasında açılan kurumlar, okullar ve çağdaşlaşmaya yönelik atılan adımlar göz önüne alındığında, Ruhi Su'nun müzik alanında yapmış olduğu çalışmalar netlik kazanacaktır. Ruhi Su, Musiki Muallim Mektebi ve Ankara Konservatuvarı gibi

kurumlarda akademik anlamda eğitim görmüş biri olarak, bu kurumların anlayışını benimsemiş bir sanatçıdır demek doğru olacaktır. Ruhi Su, Kerim Balkır ile yaptığı bir söyleşide çoksesli müzik üzerine düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

“Bugün mevcut müziğimize göre, devrimci müzik nedir sorusu çıkabilir ortaya. Bugünkü var olan müziğimize göre devrimci müzik, bizim için, bizim toplumumuz için çoksesli bir müziktir. Yani, müziğimizin çoksesliliğe gitmesi sorundur devrimci müzik. O zaman, çoksesliliğe gitmiş olan müzikler de bizim için bir kaynak olabilir”¹²¹

Ruhi Su'nun çoksesli müziğe dair çalışmalarına; Türkiye sol-sosyalist kesimlerince yoğun olarak bilinen, miting ve gösterilerde yoğun olarak kullanılan, kent ve kırsal alanın sınıfsal mücadelesi açısından birlikteliğinin önemini vurgulayan Ellerinde Pankartlar eseri örnek olarak gösterilebilir.

“Ellerinde pankartlar
Gidiyor bu çocuklar
Kalkın ayağa, kalkın
Gidiyor bu çocuklar

Bu pazar, kanlı Pazar
Dert yazar, derman yazar
Kalkın ayağa, kalkın
Gidiyor bu çocuklar

Bu meydan kanlı meydan
Ok fırladı çıktı yaydan
Kalkın ayağa, kalkın
Biz şehirden, siz köyden”¹²²(Söz-Müzik: Ruhi Su)

Koral biçimde seslendirilen eserde, çoksesli yapıyı esas alınmıştır. İlk etapta marş formuna uygun yürüyen bir ezgi dikkat çekmektedir. Halk türkülerinin geleneksel bir çalgısı olan bağlama sadece eşlik etme amacıyla yer almıştır. Crescendo ve decrescendo gibi terimler pratikte kullanılmıştır.

Çoksesliliğin görüldüğü bir başka eser ise Ruhi Su'nun derlemelerinden biri olan Develioğlu eseridir. Gitar eşliğinde kaydı bulunan bu eserde; soprano, alto, tenor ve bass olmak üzere dört ayrı ses kategorize edilmiştir. Armonize edilmiş bir türküdür aynı zamanda. Nota düzenlemesini yıllar sonra Hüseyin Tutkun yapmıştır.

¹²¹ Kerim Balkır, “Müziğimizin Çoksesliliğe Gitmesi”, *Tavır Dergisi*, 1980, s. 36

¹²² Karabey Aydoğan, *age.*, s.165.

DEVELİOĞLU
(BİR RUHİ SU DERLEMESİ)

Düzenleyen:
Hüseyin TUTKUN

J = 88
Andantino

SOLO (MEZZO SOPRANO)

1. DE VE LOĞ LU NUN İ MA DI
2. RA BA E KI NİN BIT TL AU
3. DE VE LI NİN YÜ KÜ ŞE KER

SOPRANO

1.2.3. EY DE YA MAN EY DE YA MAN

ALTO

1.2.3. DE YA... MAN EY

TENOR

1.2.3. DE YA MAN DE YA MAN EY DE YA MAN EY DE YA MAN

BASS

1.2.3. DE YA MAN DE YA MAN EY A... MAN

Şekil 21. Develioğlu Düzenlemesi

5.3. Ruhi Su'nun Müziğinde Protest Anlam

Bu başlıkta, sözü ve müziği veya müziği Ruhi Su'ya ait olan eserler incelenecektir. Eserlerinde vermiş olduğu mesajlar ele alınacak, dönem koşulları ve politik atmosfer içerisinde yüklendiği anlam tartışılacaktır. Ozan ve âşıkların üstlenmiş olduğu sorumluluk itibariyle benzetmeler yapılacaktır.

Ruhi Su'nun eserleri arasında kendini, Sansaryan Hanı'nda görmüş olduğu baskıyı ve cezaevi sürecini anlatan en iyi örnek şüphesiz Mahsus Mahal eseridir:

“Mahsus mahal derler, kaldım zindanda
Kalırım, kalırım, dostlar yandadır
İk'elleri kızıl, kandadır kanda
Ölürüm ölürüm kardeş, aklım sendedir

Artar eksilmeyiz, zindanlarında
Kolay değil derdin, ucu derinde

Kumhan Irmağı'nda, Kara Burun'da
Bulurum bulurum kardeş, öfkem kındadır

Dirliğim düzenim, dermanım, canım
Solum, sol tarafım, imanım, dinim
Benim beyaz unum, ak güvercinim
Bilirim bilirim kardeş, gelen gündedir¹²³(Söz-müzik: Ruhi Su)

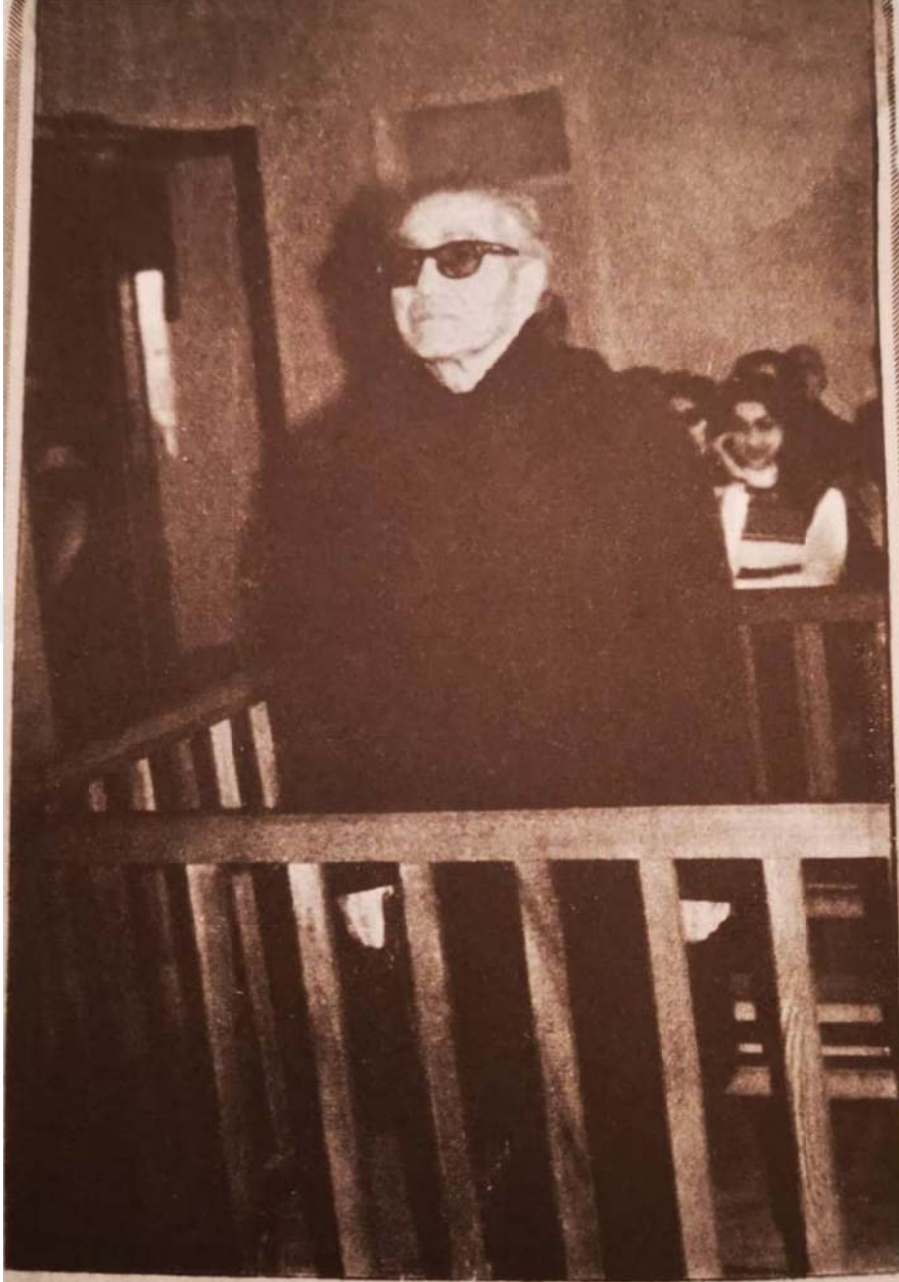
Sınıfsal sorunu ele alan, Türkiye'den Almanya'ya giden işçilerin koşullarını ve gurbet yaşantısını ele alan eser ise sözü Fazıl Hüsnu Dağlarca'ya, müziği Ruhi Su'ya ait olan 'Almanya'da Çöpçülerimiz' adlı eserdir. Eseri uzun hava tarzında ele alan Ruhi Su, eserin sonunda tarihsel bir anlatı yapmaktadır:

“Nasıl geçtin de boz bulanık sellerden
Haberim mi aldın esen yellerden
Yadigar mı da geldin bizim ellerden
Gül-ü reyhan gibi koktun birader
Gül-ü reyhan misali koktun birader
Gün ıştır ışımaz, alın yazımız parlar
Ne alın yazısı, el yazısı be!
Sökemeyiz ki biz, ilkokul aydınlığı bile gösterilmeyenler,
Biz, pis yöneticilerin mutsuz kişileri,
Süpürürüz yaban ellerinin sokaklarını; pis el, pis yürek!
Sığmazken atalarım güne, yarına
Düşmüşüm vay, düşmüşüm ben el kapılarına
Daha üç yüz yıl evvel, omuzlarımızda gök yarısı bayraklar,
Eğilirdi bu ülkelerin burçları uygarlığımıza
Şimdi ta Bünyan'daki üç çocuk, ağızları açlıkla büyümüş,
Şimdi ta Ereğli'deki dört çocuk, gözleri açlıkla iri iri
Alır karanlıklar, karanlıklar ardından gönderdiğim kara lokmasını
Sığmazken atalarım güne, yarına
Düşmüşüm vay, düşmüşüm ben el kapılarına
Ne duruyoruz! Aylık bin yeşil mark
Varalım, dağılım kartal Anadolu'dan yeryüzüne
Beyler altın uykularından uyanmak üzere, haydi yollarını temizleyelim
Al güneşten bile utanmadan; pis el, pis yürek,
Sığmazken atalarım güne, yarına,
Düşmüşüm vay, düşmüşüm ben el kapılarına¹²⁴
(Müzik: Ruhi Su)

Ruhi Su, 'Almanya'da Çöpçülerimiz' eserini söylediği için yargılanmıştır. Bu eseri seslendirdiği için hakkında komünizm propagandası yapıyor gerekçesiyle dava açılmıştır.

¹²³ Karabey Aydoğan, *age.*, s.101.

¹²⁴ Karabey Aydoğan, *age.*, s.143.

Ruhi Su Ağır Ceza'da yargılandı

Kazak Abdal'ın «Eşeği Saldım Çayıra» Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın da «Almanya'da Çöpçülerimiz» adlı Türkülerini okuduğu için hakkında komünizm propagandası yapmaktan dâvâ açılmış olan sanatçı Ruhi Su-

nun Kadıköy Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmasına dün başlanmıştır. Ruhi Su, avukatı olmadığını söyleyerek mahkemeden kendisine süre verilmesini istemiştir.

(İLHAN BASTAN)

Şekil 22. Ruhi Su Ağır Ceza Mahkemesinde

Ruhi Su, Adana Cezaevi'ne götürülürken yaşadığı zor koşulları ve psikolojik durumu 'Hasan Dağı' ezgisiyle anlatmaktadır. Bu eserin sözü ve müziği Ruhi Su'ya aittir.

“Hasan Dağı Hasan Dağı
Eğil eğil eğil bir bak
Sıkıyor zincir bileği
Jandarmada din iman yok

Gidiyor kalktı göçümüz
Gülmez ağlamaz içimiz
İnsan olmaktı suçumuz
Hasan Dağı insan olmak

Koçhisar üstünden Bor'a
Gülek bir karanlık dere
Sıra dağlar sıra sıra
Çukurova ana toprak”¹²⁵(Söz-müzik: Ruhi Su)

‘Annem Beni Yetiştirdi Halkı Uyandır Dedi’ adlı eseri toplumun değişmesinde önemli sorumluluğu olan aydınlara, siyasetçilere, sanatçılara dair biçilen görevin önemine işaret etmektedir.

“Annem beni yetiştirdi
Halkı uyandır dedi
Halk olmadan bir şey olmaz
Halkı uyandır dedi

Bu kavga halkın kavgası
Halkı uyandır dedi
Yoksul halkı emekçiyi
Kaldır uyandır dedi

Uyandır ki uymasın o
Hainin işvasına
Sahip olsun hem kendine
Hem kendi davasına

Bu kavga halkın kavgası
Halkı uyandır dedi
Yoksul halkı emekçiyi
Kaldır uyandır dedi”¹²⁶

¹²⁵ *age.*, s.100.

¹²⁶ *age.*, s.161.

Şekil 23.Konserden Bir Kare

1970’li yıllar Türkiye’de sol rüzgârın estiği, sosyalist düşüncenin toplum tarafından benimsendiği yıllardır. 1 Mayıs 1977 tarihinde Taksim’de yaklaşık beş yüz bin kadar işçi ve emekçi toplanmıştır. Sol fikriyatın yükselişi hazmedilmemiş olacak ki; kitlenin üzerine etraftan ateş edilmiştir. Yapılan kanlı saldırıdan kaynaklı hayatını kaybeden insanlar olmuştur. Ruhi Su bu dönemi ve yaşanan olayları ‘Şişli Meydanı’nda Üç Kız’ adlı eserinde etkili bir şekilde ele almıştır.

“Şişli Meydanı’nda üç kız
Biri Çiğdem, biri Nergis
Vuruldular güpegündüz
Sorarlar bir gün, sorarlar

Sabahın bir sahibi var
Sorarlar bir gün sorarlar
Biter bu dertler, acılar
Sorarlar bir gün sararlar

Bin dokuz yüz yetmiş yedi
Unutulmaz yılın adı
Bir Mayıs bayramı ide
Sorarlar bir gün, sorarlar

Sabahın bir sahibi var
Sorarlar bir gün sorarlar

Biter bu dertler, acılar
Sarılar bir gün sarırlar

Beş yüz bin emekçi vardık
Taksim Meydanı'na girdik
Öyle bir İstanbul gördük
Sarılar bir gün, sarırlar

Sabahın bir sahibi var
Sarılar bir gün sarırlar
Biter bu dertler, acılar
Sarılar bir gün sarırlar

Al gözlerim seyir eyle
Birin bırak, birin söyle
Bu yeryüzü ilk kez böyle
Bir İstanbul görüyordu
Kucaklayıp sarıyordu"¹²⁷ (söz-müzik: Ruhi Su)

Şekil 24.Bir Mitingde

1968 yılında gençlik hareketleri üniversitelerde ve mahallelerde geniş bir kitleye seslenen bir biçim kazanmıştır. Bu tarihlerde 6. Filo'nun İstanbul'a demir atmasını ve Amerikan emperyalizmini protesto etmek için üniversiteler eylemlilikler başlatmıştı. Geniş kitle hareketine dönüşen bu eylemlilik hali iktidarın orantısız güç kullanımından kaynaklı kanlı bir hale dönüşmüştür. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin

¹²⁷ *age.*, s.166.

öğrenci yurdunu hedef alan kolluk güçleri Vedat Demircioğlu'nu katletmişlerdir. Yaşanan olayı Ruhi Su 'Demircioğlu' eserinde çarpıcı bir şekilde anlatmıştır:

“Bir sabah uykusunda
Polisi saldırdılar
Demircioğlu Vedat'ı
Coplarla öldürdüler

Coplarla yumruklarla
Vurdular öldürdüler
Gencecik çocuklardı
Belki siz de gördünüz

Ellerinde pankartlar
Yolda gidiyorlardı
Özgürlük istiyorlar
Özgürlük diyorlardı

Ellerinde pankartlar
Özgürlük diyorlardı
Altıncı Filo derler
Belki siz de gördünüz

Kıbrıs'ta karşımıza
Çıktılar, durdurdular
Boğaz'da karşımıza
Çıktılar, durdurdular

Kurtuluş Savaşı'nda
Belki siz de gördünüz

Demircioğlu bir değil
Halkımız gibi çoğul
Geliyor çağıl çağıl
Geliyor çağıl çağıl¹²⁸

Ruhi Su bir sanatçı, aydın olarak toplumsal olayları, toplumun yaşadığı sınıfsal çelişkiyi ve travmatik olayları eserlerinde işlemiştir. Bu aynı zamanda sanatçının topluma olan sorumluluğudur demek doğru olacaktır. 1 Mayıs 1977 katliamı, Vedat Demircioğlu'nun katledilmesi, cezaevi ve tutukluluk süreci gibi olaylar politik iklimin, bir düşünce üzerinde kurmuş olduğu hegemonyaya karşı çıkıp, protesto etme biçimidir demek bu anlamda doğru olacaktır.

¹²⁸ *age.*, s.164.

Şekil 25.Sinan Cemgil ve Arkadaşları İle Birlikte

5.4.Ruhi Su'nun Şiirleri

Sürelî yayımlar incelenerek ulaşılan, Ruhi Su'nun kendisinin yazmış olduğu şiirlere bu başlık altında yer verilmiştir.

5.4.1.Ninni

*“Seninki beride kilitli
Benimki sende kilitli
Anahtarlarını atalım suya*

*İster bir altın inek içsin
İster şehirlerden geçsin su
Kilitler varınca uykuya*

*Yaz gelsin çözsün
Kış gelsin sarsın
Rüzgâr geçen günleri koparsın
Bir de takvim asalım kapıya”¹²⁹*

¹²⁹ Ruhi Su, “Ninni”, *Varlık Dergisi*, 1940, s.6.

5.4.2.Serhat Türküsü

*“Ne murdar öldüler
Ne Müslüman oldular
Kılıçsız, kalkansız
Bir sofraya kurdular.*

*Zeytin zeytini getirdi.
İncir inciri getirdi
Şerbeti üzüm getirdi
Her biri bir şey getirdi
Kimi meyvesini canım
Kimi gölgesini getirdi.*

*Ne dör yüz arslana borçluyuz
Ne Şehmuz Aslan’a
İlgınlara, sazlara borçluyuz
Biz bu toprakları
Bir de yavşana”¹³⁰*

5.4.3.Seferberlik

*“Eli silah tutanların gidişiydi bu
Rediflerin, vay anam kur’asının*

*Çalgıların da insanlar gibi
Zort zort edeni var
Zom zom gideni var
Uyandım davulun bağnazlığına
Davulun, trampetin
Gerilmiş derilerin muştusuna
Seferberlikti bu, karşı durulmaz*

*Bir sesim vardı benim
Bin sesim olsa n’olacak
Çocukların sesiyle adam vurulmaz
Kim getirdi bu savaşı ekmeğin beyazlığına*

*Şimdilerdeki gibi anımsarım
İkiz bebeklere benzerdi ekmekler
Püren çalısında pişer
Püren balı gibi kokardı
Biz oldum olası ekmekle doyarız da
Çocukluğum geldi aklıma*

*Hep savaşlardan mı kaldı bu yoksulluk
Seferberlik derlerdi, ben de bulundum içinde
Pelit, ekmek ağacı*

¹³⁰ Ruhi Su, “Serhat Türküsü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Eylül 1976, s.5.

*Harnup, pekmez ağacı,
Bal ağacıydı bizim Güney'de
Çocuklar ya çok azdı, ya çok ağlamazdı
Ya da ağlamaya vakit kalmazdı
Hastalık lekeli humma
İlaç kınakınaydı
Gitsin, gitsin de gelmesin
Çocukluğum geliyor aklıma”¹³¹*

5.4.4.Geldik

“Hepimiz bir yerdeydik
Başka bir yere geldik
Değişen dünyanın sürecinde
Karanlık bir sudan geldik

Ne gül eski güldür şimdi
Ne beygir eski beygir
Kırmadan incitmeden
Maymundan insana geldik

Bakmayın siz bu bencil
Bu hayvansal kavgaya
Değişen dünyanın içinde
İnsana biz yeni geldik”¹³²

5.4.5.Ezgili Yürek

“Hangi taşı kaldırsam
Anamla babam
Hangi dala uzansam
Hısım akrabam
Ne güzel bir dünya bu
İyi ki geldim
Süt dolu bir torbayla
Şöylece çıkageldim
Kime elimi verdimse
Döndürüp yüzümü baktımsa
Kısmet kapıyı çaldı
Kör pınara su geldi
Ben şakıyıp durdukça öyle
Gülün kokusu geldi
Bebesi olmayana
Bunalıp da kalmışa
Acılarla yüklü
Dargın yüreklere

¹³¹ Ruhi Su, “Seferberlik”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Şubat 1977, s.5.

¹³² Ruhi Su, “Geldik”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mart 1977, s.7.

Yetiştim geldim
İyi ki geldim”¹³³

5.4.6.Kist

“Umarsın umarsın da hani
Biri çıkıp demez ki
Oğlan çocuğudur bu iyi olmaz

Hemi de öyle anacığım

Füniküler kist geldi
Sağ yumurtamın üstüne oturdu
Attı kılçak damarlarını
Mavi, turuncu, eflatun
Yılanlar sardı canlar evini.
Yetiş şahinim doktor yetiş
Kurtar türkülerimi.

Hemi de öyle oldu.

Samatya’da bir tepede
Beyaz melekleriyle Ziya
Daldı döl evime
Söktü çıkardı ifriti
Attı yere.

Uyandım baktım ki
Çiçeklerim sevinç içinde
Koşum gittim kıyılara
Kumbükü’ne vardım
Deniz türküler içinde

Aldım
Bir ben söyledim
Bir deniz söyledi
Bir ben söyledim
Bir deniz söyledi
Turunç kan ter içinde”¹³⁴

5.4.7.Görünen

“Almanya’da topraklar
Aynı bizimki gibi
Ağaçları görgüsüz cahil
Ne Beethoven’i bilen ver ne Spartakistler’i

¹³³ Ruhi Su, “Ezgili Yürek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Temmuz 1977, s.7.

¹³⁴ Ruhi Su, “Kist”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ekim 1977, s.7.

Nerde dünya durdukça duran
Çınarlar bizimkisi gibi

Bir adam gördüm Frankfurt'ta
Noel ağacının dibinde
Kasketini açmıştı gözleri yerde
Yoksulluğun utancu aynı bizimkisi gibi

Memleketim diye kucakladı işçilerimiz bizi
Biri ağladı usul usul boynumda durdu
Uykuda kaymış da sanki yüzleri
Bıyıkları aynı bizimki gibi

Ellerim ayaklarım gibi buldum
Hiçbir şeye şaşmadım da
Neden takılıp kaldı aklım
Bizim bebelere Almanya'da
Adları kalmış ancak
Söylenen bizimki gibi"¹³⁵

5.4.8. Irmak

"Ağaç demiş ki baltaya
Sen beni kesemezdin ama
Ne yapayım ki sapın benden
Bak şu ağacın bilincine sen
Ölen ben öldüren benden

Bunca analar ağlayım durur da
Akıp gider gelinciklerden
Kör müdür sağır mıdır bu ırmak
Ölen ben öldüren benden

Her yerde böyle olmuş bu
Önce dağa taş ağaca söyletmiş halk
Sonunda sabahın bir yerinden
Uyanıp kalkmış ayağa ırmak
Ölen ben öldüren benden"¹³⁶

5.4.9. Başlasın

"Dünyaya gel
İnsan başlasın
Tanrıyı bul
Korku başlasın
Ağalık beylik
Bir bir başlasın

¹³⁵ Ruhi Su, "Görünen", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Aralık 1977, s.7.

¹³⁶ Ruhi Su, "Irmak", *Sanat Emeği Dergisi*, Mart 1978, s.12.

Bin yıl on bin yıl
Bunca emek bunca yıl
Karnı bitirsin
Süleyman başlasın!

Sen ki dünyayı cennete çevirdin
Dünyaya hükmün başlasın”¹³⁷

5.4.10.İnsan ve Emek

“Bir sergiyle geldi bahar
Ne don vurur, ne meyve verir
Öylece bir çiçek düşlemesi
Ne güzel bir oyun değil mi canım
Taşlara bakan gözün çiçeği görmesi

Benim memleketimde bugün
Kırk bir elli bin liradır
Resmin metre karesi
Ve dillerde destandır canım
Turan Erol beyazıyla Bodrum’un mavisi

Bir gece kulübünde bugün
Kırk bin, elli bin liradır
Bir Zeki Müren dinletisi
Ve elbette güzeldir canım
Emeğin değerlendirilmesi

Ama benim memleketimde bugün
İnsan kanı sudan ucuz
Oysa en güzel emek insanın kendisi
Kolay mı kan uykularda kalkıp
Ninniler söylemesi

Belki bu nedenle, yazık
Asılmış gibi durur
Asılmış gibi kederinden
Duvarlarımda resim
Çalgılarımda müzik”¹³⁸

¹³⁷ Ruhi Su, “Başlasın”, *Sanat Emeği Dergisi*, Nisan 1978, s.10.

¹³⁸ Ruhi Su, “İnsan ve Emek”, *Sanat Emeği Dergisi*, Mayıs 1978, s.16.

SONUÇ

Bu çalışmayla Türkiye’de halk müziği ve batı müziği kültürünü sentez bir biçimde yorumlayıp, çağdaş bir biçim yaratan Ruhi Su’nun müziği irdelendi. Ruhi Su, halk türküleri ve batı kültürünü sentez bir biçime taşıması itibariyle müziğimizde önemli ve farklı bir yere sahiptir.

Çalışmada ilk önce Ruhi Su’nun hayatı ele alınmıştır. Ruhi Su’yu var eden aynı zamanda koşullarıdır. Çocuk yaşlardan itibaren Anadolu halk kültürünü yaşayarak, halkın sıkıntılarını, çekmiş olduğu zorluğu bilen, gören bir sanatçıdır. Almış olduğu bu kültür Ruhi Su’yu etkilemiştir. Yaşamış olduğu birçok sıkıntıya rağmen, o dönemin koşullarında akademik sanat eğitimi görmüş bir sanatçıdır. Müzik alanındaki düşünceleri ve eserlerini, Cumhuriyet’in o yıllarda oluşturmuş olduğu kültürel politikalarından ve bu politikalar neticesinde açılan kurumlardan bağımsız tutamayız. Cumhuriyet’in batıyı referans alan politikaları ve buna uygun tasarlanmış kurumlarda eğitim gören Ruhi Su şüphesiz bu fikriyatın yetiştirmiş olduğu önemli sanatçılardan biridir. Görmüş olduğu eğitim Ruhi Su’nun üretim sürecine çok fazla katkı sunmuştur.

Türkiye’nin politik iklimi Ruhi Su’yu etkilemiştir. 1951 yılında başlatılan TKP Tevkifatı, sol-sosyalist görüşünden kaynaklı Ruhi Su’nun tutuklanması ve cezaevine girmesiyle devam etmiştir. Ruhi Su’nun protest ve politik anlamda yazmış olduğu eserlerde bu dönemin uygulamaları ve yaptırımları net bir şekilde görülmektedir.

Ruhi Su bağlama çalan, derlemeler yapan bir sanatçıdır aynı zamanda lakin en önemli özelliği çok iyi bir solist olmasıdır. Bağlamayı, eserleri seslendirirken arkan planda tutarak bir eşlik çalgısı biçiminde kullanmıştır.

Sonraki bölümlerde Cumhuriyet öncesi dönemde âşıklar-ozanlar başlığı detaylandırılmıştır. Pir Sultan, Dadaloğlu, Köroğlu gibi ozanlar, âşıklar bu coğrafyada protest temayı işlemiş ve sonrasında gelen nesillerin kaynak aldığı, beslendiği önemli isimler olmuştur. Eşkîyalık türkülerinden, Pir Sultan’a, Dadaloğlu’na Köroğlu’na ve daha birçok ozan ve aşığa uzanan bu süreçte hepsinin

ortaklaştığı bir husus vardır; bu isimlerin ve daha nicelerinin, yönetim erkleriyle sorun yaşadığı görülmektedir.

Ruhi Su'nun müziğinde diyalektik bir yapının olduğu görüşü belirginleşmiştir. İki farklı, zıt durumun bir sentez hali açığa çıkardığı görülmektedir. Bu farklı durumu tartışmadan önce, Cumhuriyet öncesi dönemden süregelen ozanlık ve âşıklık geleneğindeki protest olgu ve Ruhi Su ele alınmıştır. Ruhi Su, bu gelenek içerisinden gelen birisi değildir lakin bu geleneğin özünden beslenmektedir. Eserlerinde işlediği hiciv ve ölçü bu gelenekten beslendiğinin göstergesidir. Halkın türkülerini halk gibi söyleyerek, çağdaş bir söylemin oluşmasına öncülük etmiştir. Bu anlamda, Ruhi Su; taklit etmeden, söylem biçimiyle kimseye öykünmeden eserleri teknik kullanarak, kendine özgü bir tarz oluşturarak seslendirmiştir. Ruhi Su'nun bu çabası, çok farklı kesimleri halk türkülerini dinlemeye yönlendirmiştir.

Su, aynı zamanda iyi bir eğitimcidir. Birçok koro ve öğrenci çalıştırmıştır. Bu durum türkülerin ve Ruhi Su ezgilerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ruhi Su Dostlar Korosu bugün itibariyle çalışmalarını halen sürdürmekte ve Ruhi Su'nun açmış olduğu yoldan yürümektedir.

Sadık Gürbüz, Rahmi Saltuk ve Emin İğüs gibi protest müziğin önemli iki sanatçısı ve Ruhi Su Dostlar Korosu, Ruhi Su'nun çalışmaları ve eserlerinden beslenerek, Ruhi Su'nun müziğini bir ekol haline taşımışlardır.

Bir ekol olmanın yanı sıra Ruhi Su ve üretmiş olduğu ezgiler toplumsal anlamda karşılık bulmuştur. 'Şişli Meydanı'nda Üç Kız' olarak bilinen eseri yıllardır toplumsal protestolarda ve 1 Mayıs günü emeğin alanlarında kitlesel olarak seslendirilmektedir.

Ruhi Su, yurtdışındaki konserleri sonrası çok fazla ilgi görmüş, farklı ülkelerde radyo yayınlarına katılmış ve birçok ödül almıştır. Ekin İdim Oldum Harman uzunçaları ile Fransa'da 'L'academie Charles Cros' ödülünü almıştır. Bu durum, Ruhi Su'nun halk müziğimizi ve kültürümüzü yaymasında önemli bir katkı olarak tarihsel süreçte yer almıştır.

100 Türk Halk Oyunu adlı çalışma ve başka birçok çalışmada derlemeci yönü ön plana çıkmaktadır. İmece Plakları ve sonrasında süren çalışmalar neticesinde Ruhi Su'nun birçok eseri kayıt altına alınmıştır.

KAYNAKÇA

- AHUNDOV Etiman, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1978.
- AKATLI Füsün, *Bir de Ruhi Su Geçti*, Mart Matbaacılık, İstanbul 2001.
- AKKAŞ Salih, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları 1923-2000*, Sonçağ Yayıncılık, Ankara 2015.
- ALTAR Cevad Memduh, "Fidelio", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, S:11 (1942), s. 23-24.
- ATAMAN Sadi Yaver, *Bu Toprağın Sesi Memleket Havaları*, Şaka Matbaası, İstanbul 1951.
- ATAMAN Sadi Yaver, *100 Türk Halk Oyunu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1975.
- ATTALİ Jacques, *Gürültüden Müziğe, Müziğin Ekonomi Politikası Üzerine*, Çev.: Gülüş Gülcügül Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014.
- AYDOĞAN Karabey. *Ruhi Su Türküleri*, Everest Yayınları, İstanbul 2008.
- BAHÇEKAPILI Alaettin, BELEKOĞLU Nabi, *Ruhi Su Sen Gittin Gideli*, BRT Yayınları, İstanbul 2016.
- BALKIR Kerim, "Müziğimizin Çoksesliliğe Gitmesi", *Tavır Dergisi*, S:6 1980, s.36-38.
- BAŞGÖZ İlhan, *Aşık Ali İzzet Özkan Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1979.
- BAŞGÖZ İlhan, *Türkü*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2008.
- BENGÜ Mehmet Fuat, *Müzikte Çağdaşlaşma*, Katalog, İstanbul 1985.
- BEZİRCİ Asım, *Pir Sultan Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Etkisi ve Bütün Şiirleri*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1995.
- BİNGÖL Vasfi, *Atatürk'ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve Buyrukları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.
- BORATAV Pertev Naili, *Koroğlu Destanı*, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2009.

- COŞKUN Mehmet, *Türk Müzik Kültürüne Yönelik Planlı Kalkınma Dönemi Politikaları ve Türk Müzik Eğitimi Etkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008.
- DURAN Selçuk, *Aşıklık Geleneğinden Protest Müziğe Ali Asker Örneği*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2014.
- EROL Ayhan, *Müzik Üzerine Düşünmek*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2015.
- ETİKAN Hilmi (Yön), *Ruhi Su Belgeseli*, Ruhi Su Kültür ve Sanat Vakfı, 2004.
- EYUBOĞLU Sabahattin, *Pir Sultan Abdal*, Cem Yayınevi, İstanbul 1982.
- FAİK Bedii, "Uyanınız", *Dünya Gazetesi*. 17 Aralık 1965.
- GÖKYAY Orhan Şaik, *Devlet Konservatuarları Tarihçesi*, Maarif Vekaleti, Ankara 1941.
- GÜNAY Edip, *Müzik Sosyolojisi, Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2011.
- GÜNBLUT Şükrü, *Halk Şiirinde Başkaldırı Ferman Vur Emri*, Berfin Yayınları, İstanbul 2000.
- GÜNDOĞAR Sinan, *Muhalif Müzik*, Devin Yayıncılık, İstanbul 2005.
- JÖNTÜRK Remzi (Yön), *Pir Sultan Abdal*, Kervan Film, 1973.
- KAFTANCIOĞLU Ümit, *Koroğlu Kol Destanları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.
- KAHRAMANKAPTAN Şefik, *Hindemith Raporları 1935/1936/1937*, Seveda - Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara 2013.
- KALKAN Şenay, *Muhalif Bağlama*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004.
- KEMAL Yaşar, *İnce Memed 1-2-3-4*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.
- KEMAL Yaşar, *Karacaoğlan (Ruhi Su Karacaoğlan Albümü)*, Ada Müzik, İstanbul 1973.

- KÖSE Nerin, "Pir Sultan ve Hızır Paşa Hikayesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S:IV (2000),s.301-318.
- KÖYMEN Oya, *Ruhi Su'yu Anmak*, Toplum Düşün Sanat, İstanbul 1986.
- NESİN Aziz, "Ruhi Su", *Akşam Gazetesi*, 4 Ocak 1960.
- ORAL Zeynep, "Van'dan Yarınlara Engebeli Bir Yolda", *Milliyet Sanat*, 1 Mayıs 1984
- OZANSOY Halit Fahri, "Operamız", *Son Posta Gazetesi*, 13 Mayıs 1939.
- ÖZKIRIMLI Atilla, "Ruhi Su İle Türküler Üzerine", *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, S:16 (1982), s.(17-18).
- ÖZTELLİ Cahit, *Koroğlu Dadaloğlu Kuloğlu*, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul 1984.
- ÖZTELLİ Cahit, *Pir Sultan'ın Dostları*, Özgür Yayınları, İstanbul 1984.
- SAY Ahmet, *Müzik Nedir, Nasıl Bir Sanattır?*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2008.
- SAYDAM Refik, "Türküler, Ruhi Su İçin Bir Sevda ve Yaşam Kaynağıydı", *Berfin Bahar Aylık Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S:21 (2009), s.(15-16).
- SU Ruhi, "Halk Şarkılarının Söylenişi", *Varlık Dergisi*, S:152 (1940), s.(337-338).
- SU Ruhi, "Ninni", *Varlık Dergisi*, S:160 (1940), s.(6-7).
- SU Ruhi, "Halk Türkülerinin Söylenişi", *Yeditepe Sanat Dergisi*, S:21 (1961), s.(9-10).
- SU Ruhi, "Türküler Nasıl Söylenmeli?", *İstanbul American Colleges Folklore Dergisi*, (1964). s.(25-26).
- SU Ruhi, "Çokseslilik Üzerine", *Orkestra Dergisi*, S:13 (1965), s.(12-13).
- SU Ruhi, *Koroğlu'nun Kimliği (Koroğlu Plağının Kapak Yazısı)*. İMC Yayın, İstanbul 1975.
- SU Ruhi, "Serhat Türküsü", *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Eylül 1976.
- SU Ruhi, "Ezgili Yürek", *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Temmuz 1977.
- SU Ruhi, "Geldik", *Cumhuriyet Gazetesi*,5 Mart 1977.

- SU Ruhi, "Görünen", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Aralık 1977.
- SU Ruhi, "Kist", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ekim 1977.
- SU Ruhi, "Başlasın", *Sanat Emeği Dergisi*, S:8 (1978), s.10.
- SU Ruhi, "İnsan ve Emek", *Sanat Emeği Dergisi*, S:9 (1978) s.16.
- SU Ruhi, "Irmak", *Sanat Emeği Dergisi*, S:8 (1978), s.12.
- SU Ruhi, *Ezgili Yürek*, Adam Yayınları, İstanbul 1987.
- SU Ruhi, *100 Türk Halk Oyunu*, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1994.
- SU Ruhi, *Ezgili Yürek*, Everest Yayınları, İstanbul 2006.
- SU Ruhi, *Koroğlu'nun Kimliği Şiirler-Türküler Koroğlu*, Ada Müzik, İstanbul 2008.
- SÜMER Seçkin, "Ruhi Su İle Söyleşi", *Politika Gazetesi*, 4 Kasım 1976.
- Türkülerle Çiçeklenen Ruhi Su*, Türkiye Öğretmenler Derneği Yayınları, Köln 1985.
- Cuhmurbakanlığı Senfoni Orkestrası, www.cso.gov.tr/tar304hccedile.html, (Erişim tarihi: 8 Mart 2019).
- Hacettepe Üniversitesi, www.konser.hacettepe.edu.tr/sayfa/hakkinda/tarihce, (Erişim tarihi: 4 Mart 2019).
- Ruhi Su Derneği Sayfası, www.ruhisu.org.tr/ruhi-su/, (Erişim tarihi: 12 Mart 2019).
- YILMAZ Atıf, *Hayallerim, Aşkım ve Ben*, Simavi Yayınları, İstanbul 1991.
- YÖNETKEN Halil Bedii, "Opera Talebelerimiz", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, S:11 (1942), s.25.
- ZELYUT Rıza, *Halk Şiirinde Başkaldırı*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1989.
- ZÜRCHER Eric Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev.: Saner Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- 1960'lardan 80'lere Gençlik ve Mücadelesi DEV-GENÇ Savunması*, Yeniden Devrim Yayınları, Ankara 2011.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Yurdaer KİŞİN
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 11.10.1992 Bingöl
e-posta : kisinyurdaer@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği	2014
Yüksek Lisans		

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2015–2017	Milli Eğitim Bakanlığı	Müzik Öğretmeni
2017–2018	Milli Eğitim Bakanlığı	Müdür Yardımcısı
2018	Milli Eğitim Bakanlığı	Müzik Öğretmeni

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	KPDS ()	ÜDS ()	TOEFL ()	EILTS ()
-------------------	---------	--------	----------	----------